

rast



2 REVIJA ZA LITERATURO, KULTURO
IN DRUŽBENA VPRAŠANJA

Cena: 6,50 eur OKTOBER 2016

MATJAŽ BERGER

“Ne zapustite te poti”

MAJA VTIČ

Z veseljem bi šla
na velikanko

IGOR VIDMAR

Od Štuklja do Kozmusa
se ni veliko spremenilo

MARTIN STREL

O ribah, babah
in čemerkoli

MIHA MAZZINI

Pogovor s kresnikovim
nagrajencem

82



OL 16/9584

Ker mora vsak pesnik poznati vsaj enega boksarja

Tadej Golob, urednik



Tokratna številka *Rasti* je nekakšen eksperiment. Še vedno je v njej precej 'hard core' kulture – literature, prozne fikcije ..., kar bi v reviji za literaturo, kulturo in družbena vprašanja tudi pričakovali, obenem pa Maja Vtič, Primož Kobe in celo Martin Strel. Teh pa, če bi prelistali prejšnje številke, ne bi našli. Zakaj smo jih torej uvrstili vanjo? Obstajajo vsaj trije dobri razlogi.

Prvi je Matjaž Berger, ki je novomeško gledališče oziroma svoj Anton Podbevšek Teater na slovenski gledališki zemljevid uvrstil prav z izvirnim spajanjem gledališča in športa oziroma z vključevanjem športnikov v svoje predstave. Zdelo se je nenavadno, čudno, a kaj je gledališče (in vsa umetnost) drugega kot uprizorjanje čudnega? O tem, kako spojiti šport in umetnost skozi »serijo nekaterih izbranih gest« režiserja Matjaža Bergerja, piše Andreja Kopač.

Drugi je Janez Penca, manj glasen, a nič manj izviran in dosleden, »tenkočuten premišljevalec sveta«, kot ga je v portretu opisal Marjan Žiberna. Atlet, prevajalec, pisec, učitelj, založnik, ki bi ga morali poznati še kje drugje kot v rodnem Novem mestu, če ne bi trpel zaradi »kroničnega pomanjkanja smisla za samopromocijo«. S člankom *Pesimist, ki verjame, da je lahko bolje*, torej popravljamo ta njegov 'manko'.

In tretji je, ker šport vendarle sodi vsaj v rubriko družbena vprašanja, ker je preprosto zanimiv in ker lahko med športnimi in umetniškimi prizadevanji potegnemo kar nekaj vzporednic. Ogromno truda, porazov, samospraševanj ..., ampak če uspe, je pa čarobno. Pa naj gre za Kozmusov met za zlato olimpijsko medaljo ali za dobro napisan verz.

Puščimo se presenetiti. Mogoče bo tokratno *Rast* v roke vzel kakšen pesnik in izvedel, zakaj na TV Slovenija na more spremljati neposrednega prenosa kolesarske dirke po Sloveniji, ali, po drugi strani, bo kakšen zaljubljenec v ženske smučarske skoke prebral kakšno pesem. Človek si vendar mora širiti obzorja.

In ko smo že pri širjenju obzorij: *Rast* pokriva Dolenjsko in Posavje, zato v njej nastopajo ljudje, ki so se rodili na teh zemljepisnih širinah, pa tudi taki, ki so z njimi povezani na kakršenkoli ustvarjalni način. Se pravi avtohtoni, kot je recimo Biba Košmerl, grafična oblikovalka, ki deluje v New Yorku, in priseljenci, migranti, mimoidoči, ki s svojim delom ta prostor bogatijo. Kot denimo Ahmed Burić, ki smo ga podrobneje predstavili v prejšnji številki in ki Bosno in Hercegovino na Slovenskem ponosno zastopa kot Gogin avtor. V tej številki se nismo mogli (in hoteli) izogniti njegovi pesmi, v kateri na svoj način opisuje legendarni dvoboj med Thomasom Hearnsom in Sugarjem Rayem Leonardom, in iz katere za predjed ponujam tole:

... prijatelj boksar mi pošlje sporočilo,
da ponovno odpira restavracijo.
Odgovorim, da sem počaščen,
pesnik mora poznati vsaj enega boksarja,
ta športa sta si podobna.
In da bom gotovo prišel ...

Mimogrede, ta dvoboj – res je dober – si lahko ogledate na YouTubeu.

NOVO
MESTO

rast

REVIIJA ZA LITERATURO, KULTURO
IN DRUŽBENA VPRAŠANJA

OKTOBER 2016

letnik XXVII, oktober 2016, št. 2,
ISSN 0353-6750

Oddaja prispevkov • Prispevke pošljite na elektronski naslov rast@goga.si ali po pošti na naslov Založba Goga, Glavni trg 6, 8000 Novo mesto. Prispevki so lahko dolgi do 10.000 znakov skupaj s presledki. Nenaročenih prispevkov ne vračamo.

Odgovorni urednik
Mitja Ličen

Urednik
Igor Vidmar

Urednik fotografije
Boštjan Pucelj

Uredniški odbor
Jelka Ciglencečki, Izток Hotko, Jedrt Jež Furlan, Jurij Kocuvan, Andreja Kopač, Mitja Ličen, Natalija Petakovič, Boštjan Pucelj, Igor Vidmar, Natalija Zanoški

Oblikovna zasnova in grafična priprava:
Boštjan Grubar / Etna studio

Jezikovni pregled
Eva Vrbnjak

Izdajatelj
Založba Goga
Glavni trg 6, 8000 Novo mesto

Občine soizdajateljice
Mestna občina Novo mesto in občine Črnomelj, Dolenjske Toplice, Metlika, Mirna Peč, Mokronog-Trebelno, Semič, Straža, Šentjernej, Šentrupert, Škocjan, Šmarješke Toplice, Trebnje in Žužemberk

Predsednica sveta revije
Klavdija Kotar

Za založbo
Mitja Ličen

Izdajo revije so omogočili
Mestna občina Novo mesto in občine soizdajateljice

Naklada
500 izvodov

Novo mesto, oktober 2016

4 MATJAŽ BERGER

»Ne zapustite te poti!«

Andreja Kopač

13 MAJA VTIČ

Z veseljem bi šla
na velikanko

Tadej Golob

18 JANEZ PENCA

Pesimist, ki verjame,
da je lahko bolje

Marjan Žiberna

25 IGOR VIDMAR

Od Štuklja do Kozmusa
se ni veliko spremenilo

30 PRIMOŽ KOBE

Prepričan sem, da svojega
talenta še nisem v celoti
izkoristil

Marjan Žiberna

37 MARTIN STREL

O ribah, babah
in čemercoli

Tadej Golob

70 MIHA MAZZINI

Nisem na najbolj
perspektivnem terenu

Tadej Golob

46 BOGDAN FINK

Kolesarjenje bi morali
prodati Francozom

Tadej Golob

82 MATJAŽ BRULC

Zmagovalec literarnega
natečaja

Eva Vrbnjak

53 JURIJ MOŠKON

Sem tehnično
kreativen tip

Igor Vidmar

90 PETER REZMAN

Na njihovih žrtvah gori
luč po celi Sloveniji –
ob izidu novega romana
Petra Rezmána

Eva Vrbnjak

63 BIBA KOŠMERL

Po akademiji na Yale
in potem služba v
New Yorku, tako to gre

Igor Vidmar

97 AHMED BURIĆ

Poezija je boks
s povišano vročino

Eva Vrbnjak



MATJAŽ BERGER

»Ne zapustite te poti!«

Andreja Kopač • Fotografije: Boštjan Pucelj

Ali kako spojiti šport in umetnost skozi
»serijo nekaterih izbranih gest«
režiserja Matjaža Bergerja

Leta 1991 je na deskah Gledališča Glej v diplomski predstavi *Recht* kot rekvizit uporabil Elanove smuči in vključil telovadca; balkanskega prvaka na konju z ročaji Romana Vebleta; medtem ko je pri nastanku predstave sodeloval mojster juda in ju-jitsa profesor Jože Škraba. Leta 1993 je v projektu *Pariz-Amsterdam-Berlin-Novo mesto* proslavil 95-letnico častnega novomeškega olimpijca Leona Štuklja. Smerokaz z oznakami razdalj do evropskih prestolnic je takrat povzročil nekaj zmede v prometu in nekaj negodovanja očividcev na križišču pred dvorano Marof. Leta 1993 je sledila ekstravagantna umetniško-alpinistična »gesta« *Priglasje na gori Eiger* s padalsko reprezentanco Slovenije, ki je na bregove Krke prinesla še več radovednih očividcev.

Zatem so sledile tri umetniške akcije: *Trije zadnji problemi telesa* (kamnolom Cerov log, 1994), *Trije zadnji problemi duha* (otvoritev Evropskega prvenstva v triatlonu) ter slovesnost ob otvoritvi Gira d'Italia z naslovom *Nomadi lepote*. Ob 50. obletnici zmage nad fašizmom v *Triumfu* (1995) je skupaj z alpinisti nastopila slovenska olimpijska reprezentanca v dresurnem jahanju. V gledališki predstavi *Nikoli me ne vidiš tam, kjer te jaz vidim* (1997) je sodeloval boksar Mate Parlov, medtem ko je v posameznih gledaliških scenah mentoriral sabljač Martin Slodnjak. Leta 1998 je ob Štukljevi 100. obletnici naredil proslavo z naslovom *Ave, triumphator!* in s tem simbolično odprl Dvorano Leona Štuklja v Novem mestu, ki je uradno sicer začela delovati 1. septembra 1999. Na prireditvi je bil slavnostni govornik tedanji predsednik Mednarodnega olimpijskega komiteja (MOK) Juan Antonio Samaranch, in sicer na podlagi posebnega povabila športno-umetniške »ekspedicije« na čelu z Bergerjem, Štukljem in tedanjim županom Francijem Konciljo, ki se je za svoj cilj odpravila naravnost na sedež vrhovne mednarodne športne institucije, v švicarsko Lozano.

Zatem je Matjaž Berger v Solkanu (s preleti pod solkanskim mostom) izvedel neinstitucionalni projekt *Edvardu Rusjanu v slovo* in leta 2004 na Fakulteti za šport v Ljubljani *Stopinje v puščavi Nejca Zaplotnika*. Na naslednje mesto »pogleda«, velodrom v Češči vasi, je leta 2007 postavil predstavo *Dvajseto stoletje* (po predlogi Alaina Badiouja) s Kolesarskim klubom Krka (danes KK Adria Mobil), plesalcema Katarino Venturini in Andrejem Škufco ter košarkarjem Matjažem Smodišem, ki se je v živo javljal iz Moskve. V predstavo *Zgodovina večnosti* Jorgeja Luisa Borge-sa (2009) je vključil olimpijskega prvaka Primoža Kozmusa, ki se je pred vsako besedo posebej skrbno ogreval, nič drugače, kot bi se pripravljajal na tekmo. Kot praktik spektakelske akcije je ovekovečil nekatere ključne prelome v slovenskem športu; denimo veličastno slovo košarkarja Jureta Zdovca, ki mu je poleti 2005 na tivolskem parketu uspelo zbrati številne zvezdnike, Vladeta Divca, Tonija Kukoča, Dina Radjo, Dejana Bodi-

Biti najboljši, biti prvi, biti prvak. Olimpijski prvak – to je fascinacija, to je užitek! Že samo približati se takšnemu telesu in umu vodi v užitek ob gledanju in pravo malo histerijo v doživljanju.

rogo, Šarunasa Jasikevičiusa, Raša Nesterovića, Bena Udriha in mnoge druge. Poklon košarkarju je več kot deset let za tem neponovljiv dogodek, kakor je neponovljivo poslovilno dejanje leta 2008 ob zaključku kariere plesnega para Škufca-Venturini, in posebej veslača Luke Špika novembra 2015, ki je v svojem srčnem pismu med drugim zapisal: »Rezultat pomeni zame dotik absoluta iz strasti in neskončnega užitka – in izhajajoč iz večšine ...« In kmalu zatem v govoru trpko razblinil meglico okoli bleščavosti vrhunškega športa: »Šport je nesporen egoizem in njegov prostor je inkubator egoistov. Vrhunski športniki so veliki egoisti. Ne govorim o prijateljevanju. Govorim o športnih odnosih. Gre za pozicijo 'igre v igri', ki je plemenita natanko v toliko, kolikor v njej razpozna plemenitost 'gladiator' sam; v strasti, v užitku do igre same.«

Dotik absoluta iz strasti in užitka

»Nekje proti koncu igre, če sem natančen: v zadnjem dokaznem primeru, da je skupina res pravilno ravnala, ko je odstranila svojeglavega člana, plane na oder oseba, ki se ni v igri pojavila nikoli prej in se tudi ne pojavi pozneje, pa še oblečena je ravno prav »osebno«, da to nikakor ne more biti igralec. Pojavi se v trenutku, ko skupina že dovolj dolgo prepričuje svojega člana, da je že vsakomur jasno, kako ga ne bodo mogli prepričati. In od tega, če bo ta član spregledal, je odvisno njegovo življenje.«

(Andrej Drapal o predstavi *Recht*, *Mladina*, 16. 4. 1991).

Ob zapisu lahko naredimo »skok« v pozicijo športnika, ki bodisi zdrsne bodisi plane v kader Bergerjevih predstav popolnoma nepogojevano; s svojo neposredovano fizično akcijo. In ko je tam – preseneti, osupne, poveže, zrahlja? Gre za vprašanje interpretacije pogleda vsakokratnega Drugega. Tovrstni edinstveni zastavek deluje kot uvod v presek umetnosti in športa, pri čemer bi lahko rekli, da diskurz umetnosti pri Bergerju »zastopa« [B]recht, diskurz športa pa gesta vrhunškega športnika, ki deluje kot *readymade* v smislu, da športnik vselej deluje kot materializacija akcije lastnega profesionalnega sebstva. Kolesarji bodo poganjali pedala, telovadci izvajali vratolomne akcije, skakalec s palico bo skakal, kot je to počel Jure Ročan v zadnji predstavi *Tako je govoril Zaratustra*, ki je bila premierno uprizorjena marca 2016. Matjaž Berger namreč tudi sam priznava, da ob njegovi neizpodbitni metodološki referenci, torej brechtovski gesti, na tri branja Brechta vedno pride eno branje Artauda kot kontrapunkt kritičnemu gledalcu, rašomonskim situacijam in odsotnosti enoznačne moralne obsodbe. Ob tem lahko le pogojno trdimo, da je Artaud vse, kar Brecht ni, ravno iz pozicije ritualističnega, energijskega približevanja *telesa k telesu*; torej telesa (gledalca) in telesa (izvajalca), ki vsebuje določeno večščino; bodisi obvladovanja jezika (gledališče) bodisi vrhunsko treniranega telesa (šport). Ob tem je morda produktivno misliti dvojno pozicijo *izvajalca* (gledališki igralec nasproti vrhunskemu športniku) na način, kot



Gimnasti nemogočega

ga misli režiser Berger. Pri obeh, kakor navaja, gre za tematizacijo telesa; igralskega fizičnega telesa na eni strani in treniranega telesa športnika na drugi, ki je v »času lastnega trajanja in vzdrževanja« podvrženo nenehni repetitiji in utrjevanju, kar ga sčasoma pripelje do perfekcije določenih gibalnih fraz, ki se sčasoma »od-tegnejo« od fraz vseh drugih zemljanov in v kontekstu primerljivega okvira (beri: športnega tekmovanja) dobijo potrditev, da gre za edinstvene geste, ki gredo »čez« vse druge primerljive približke. Biti najboljši, biti prvi, biti prvak. Olimpijski prvak – to je fascinacija, to je užitek! Že samo približati se takšnemu telesu in umu (seveda pod vplivom starogrškega *Mens sana in corpore sano*) vodi v užitek ob gledanju in pravo malo hysterijo v doživljanju. Naj samo spomnim na slovenske nacionalne praznike ob vrnitvi olimpijčkov, svetovnih prvakov ali slavja v Planici in polega njih postavim zapise francoskega filozofa Jacquesa Rancièra na drugi.

»Dragi bralec, s slastjo okušaj to knjigo, vsak zalogaj posebej zaužij, kajti poučila te bo o najzanimivejših ljudeh, ki jih je dalo to stoletje; o teh občudovanja vrednih mimikih in gimnastih, bratih Hanlon-Lees, ki ne pristajajo na težnost, akoprav se ji vdajajo vsi, rekoč, da se je treba plaziti, oni raje poletijo v nebo, k neskončnemu, k zvezdam! Tako nas tolažijo in odkupujejo od čemerne skrušenosti in vsesplošne plehkosti. Tudi govorijo ne, pa ne – o sveta nebesa! – zaradi duševne zaostalosti, temveč zato, ker vedo, da je treba govor zunaj običajnega življenja uporabljati samo za izražanje junaških in božanski stvari.«

(Jacques Rancièr: *Aisthesis: Prizori iz estetskega režima umetnosti*, str. 69.)

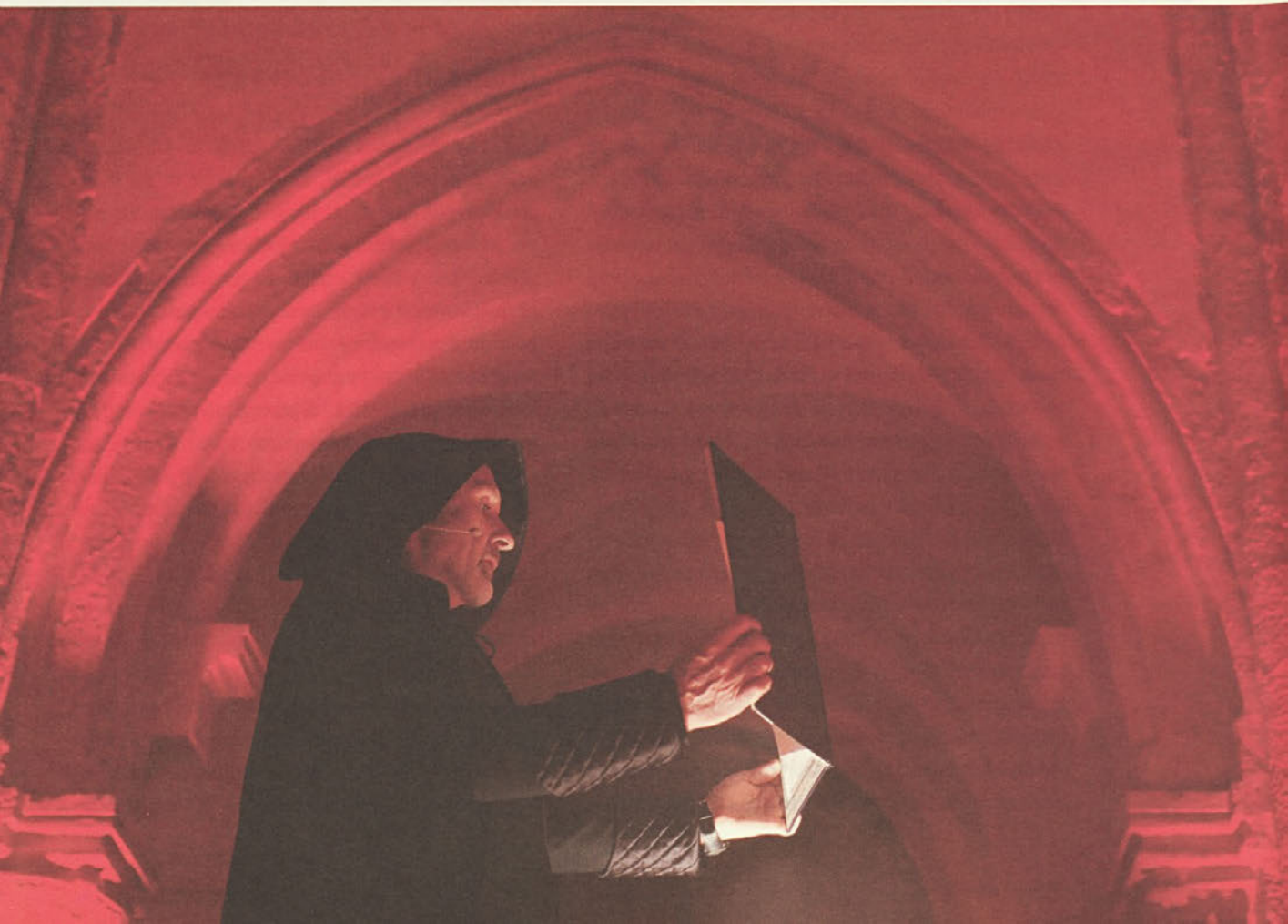
Rancièr v nadaljevanju poglavja *Gimnasti nemogočega* piše o idealu poletelih bitij, ki slikajo življenje, ki je čisto drugačno od vsakdanjega življenja. *Poletela bitja* so v tem primeru

In če je »prvi glas« preizpraševal in soočal ideji funkcije rušenja berlinskega zidu ter primerjavo avtomobila znamke Citroën z gotsko katedralo, je Smodiš govoril o spremembi košarkarskih pravil zaradi dominacije temnopoltih košarkarjev.

lahko vrhunski športniki v smislu ekskluzivnosti početja lastne akcije; posedujejo namreč nekaj, česar se igravec na odru ne more naučiti, kar je eden od razlogov za nenehno vključevanje športnikov v predstave Matjaža Bergerja. V tem kontekstu gre po eni strani za nanašanje na starogrški ideal združevanja umetnosti in športa, po drugi pa za imanentno križanje uprizoritve njih postopkov, ko denimo v »polje igre« vstopi gledalec. V tem kontekstu je znan primer Mira Cerarja s svetovnega prvenstva v Pragi 1992, ko

je na bradlji sprva slavil ruski tekmovalec Boris Šaklin, a je publika v dvorani odločitev sodnikov izžvižgala. Cerar je nato postal dvojni prvak; na konju z ročaji in na bradlji. Publika je izglasovala akcijo in obrnila zgodovino; kar pomeni, da je reagirala kot gledališka publika.

Po drugi strani Berger izpostavlja poseben postopek »priprave na uprizoritev« olimpijskega prvaka iz Pekinga v metu kladiva Primoža Kozmusa, ki je leto pozneje sodeloval pri predstavi *Zgodovina večnosti*. Kozmus je imel povsem enake faze ogrevanja kot pred nastopom na tekmovanjih, medtem ko je Juretu Zdovcu ravno pri »uprizoritvenem postopku« akumulacije zbora nekdanjih najboljših košarkarjev sveta uspel veliki met: ponovna združitev v Hali Tivoli, ki je potekala prvič po »odtegovalnem« postopku, ko je (v luči razpada nekdanje SFRJ) Zdovc leta 1991 po dveh tekmah zapustil evropsko prvenstvo v Italiji in se zaradi vojne vrnil v Slovenijo.



Naslednja športno-umetniška zgodba velikega, »site-specific« formata se je zgodila leta 2007 na velodromu v Češči vasi, športnem objektu, ki je bil leta 1996 zgrajen za mladinsko svetovno prvenstvo v kolesarstvu na pisti, a je njegova »zgodba« vse do danes negotova. Objekt, ki je Bergerja ves čas spominjal na neskončnost Möbiusovega traku, imenovanega tudi srce matematike, je s projektom *Dvajseto stoletje* znova »zasijal« ob zvokih skupine Dan D, umetniških akcijah, kroženju ekipe kolesarjev in ob živem javljanju intermedijskega umetnika Igorja Štromajerja in športnika Matjaža Smodiša. Glas proti glasu. *Beseda besedo*. In če je »prvi glas« preizpraševal in soočal ideji funkcije rušenja berlinskega zidu ter primerjavo avtomobila znamke *Citroën* z gotsko katedralo (prosto po delu *Mitologije* Rolanda Barthesa), je Smodiš govoril o spremembi košarkarskih pravil zaradi dominacije temnopoltih košarkarjev. Dve diskurzivni gesti iz različnih svetov, iz drugačnih točk izrekanja in pozicij, sta na enem mestu zasedli jasno protipozicijo v smislu nujnosti emancipacije znotraj obstoječih struktur. In ravno v tem emancipatoričnem potencialu se vedno znova odpira mesto za diskurzivno »gimnastiko« nemogočega v smislu združevanja diskurzov, ki kot *poletela bitja* čakajo, kdaj bodo naletela na plodna tla. Zategovanje ni rešitev, odtegotovanje morda – v družbi spektakla.

Odtegotvalni postopek par excellence

»Ko nadziraš stvari, jih nadziraš, ko jih začneš izgubljati, jih ne najdeš več. Vstati od mrtvih, postaviti vse na glavo.«

(Luka Špik, iz govora ob zaključku kariere, Bled, november 2015)

Čeprav je tako pri *Dvajsetem stoletju* kot pri drugih umetniških akcijah, v katere so vključeni športniki, zaslediti težnjo po spektakelski funkciji s poudarjeno estetsko komponento, gre po drugi strani poudariti fascinacijo nad ustvarjanjem v modificiranih prostorih, v katerem športno in umetniško telo delujeta na podlagi določenih

skupnih zakonitosti. Za obe figuri velja, da nastajata v dolgem in neizproslem procesu večšine in discipline, vztrajanja in vrline ter »odtegotvalnega postopka«, v katerem jima je skupen *napor telesa* na eni in *napor pojma* na drugi strani. Igralec se po eni strani odteguje tako, da se »igra natanko s svojo potujitvijo« in zahteva še več igre; več kot jo najde, bolj je »odfiksiran.« Kot skupne točke obeh principov režiser izpostavlja disciplino, estetiko in nenehno bitko za inovacijo, rekord, presežek, za fairplay. Tako po eni strani, kot meni Berger, morda niti ne preseneča, da je toliko športnikov v resnici pravnikov: Leon Štukelj, Miroslav Cerar in ne nazadnje tudi Aleksander Čeferin, njegov dolgoletni sodelavec, ki se je pred dnevi zavihtel na eno najbolj prestižnih športnih funkcij na svetu (predsednik UEFA). Tako umetnost kot šport po besedah Bergerja očitno potrebuje pravo zaščito, ki varuje njune principe, vrednote in s tem zakonitosti človeškega preseganja lastne majhnosti v *boju za nevsakdanjim*. Ob tem ni toliko pomembno, ali gre za avtorski podpis, športni presežek,

Matjaž Berger v svojih gledaliških projektih ali umetniških akcijah raziskuje starogrško paradigmo identitete duha in telesa. Skozi to figuro poteka njegova celotna avtorska biografija, kjer šport telesa pomeni kulturo telesa in njegov diskurz.

rekord ali umetniško mojstrovino – v določenem primeru gre za primerljiv postopek, ki je postopek »odtegotovanja« od družbenih in osebnih fiksacij – v najširšem pomenu besede. Poseben odtegotvalni postopek je pomenil tudi »dolgi pohod v Lozano«, ki so ga leta 1997 izvedli tedanji župan Novega mesta Franci Koncilija (ki je idejo injiciral in se zanj boril), Leon Štukelj (s hčerko), Matjaž Berger, Miro Cerar in Tomaž Zajc, ko so šli na konferenco SwissWatch v Lozano (tam jih je že čakal Antun Vrdoljak) tedanjega predsednika Mednarodnega olimpijskega komiteja (MOK) Juana Antonia Samarancha osebno prositi za

častno pokroviteljstvo ob Štukljevi 100-letnici na prireditvi *Ave, Triumphator*. Na tej gala prireditvi s svetovnimi gimnastičnimi imeni je pozneje kot neformalni »kapetan« ekipe nastopil slavni rdečelasi italijanski telovadec na krogih Jury Ceci, medtem ko je gospod Samaranch po Parizu, Berlinu in Amsterdamu prišel tudi v Novo mesto. Bolj kot prireditev samo, ki se je, kakor vsi dogodki, relativno hitro odtegnila času in prostoru, velja omeniti pismo, ki ga je Leon Štukelj poslal Matjažu Bergerju po proslavi ob petindevetdesetem rojstnem dnevu. Droben zapis velikega srca.

Spoštovani gospod Berger!

Veliko delo, ki ste ga ob proslavi mojega 95. rojstnega dne opravili s prikazom Vaših umetniških intuitivnih zamisli, me zavezuje, da bi Vam potrdil svoj občutek zahvalnosti z nekaj več kot samo z besedo »hvala.« Ker pa druge ne najdem, Vas prosim, da jo sprejmete z zagotovilom, da je izrečena iskreno in z občudovanjem. Prelepemu slavu ste z Vašo zamisljivo dali navdih, ki je nevidno krožil nad materialnostjo dogajanja in v nas vzbujal prijeten občutek harmonije. Ne zapustite te poti!

Želim Vam in Vaši družini prijetno praznovanje praznikov ljubezni in vso srečo v novem letu, 1994, prav tako moja žena, s priručnimi pozdravi

Vaš Leon Štukelj

Maribor, 19. 12. 1993

Šport je nesporen egoizem in njegov prostor je inkubator egoistov. Vrhunski športniki so veliki egoisti. Ne govorim o prijateljevanju. Govorim o športnih odnosih. Gre za pozicijo 'igre v igri', ki je plemenita natanko v toliko, kolikor v njej razpozna plemenitost 'gladiator' sam; v strasti, v užitku do igre same.

»Olympia«

Veliki ljudje so nujni, čas, v katerem se zgodijo, je naključen.

(F. W. Nietzsche, izbrano iz gledališkega lista predstave *Dvajseto stoletje*)

Telovadci, plezalci, plesalci, kolesarji, atleti, alpinisti, padalci, nogometaši, jahalci ... Vsi so se znašli v njegovih predstavah. Za svojo absolutno večino spajanja športa in umetnosti (in vice versa) je Matjaž Berger leta 2014 prejel posebno nagrado MOK za umetniške dosežke na temo olimpizma, in kakor je ob tem zapisala novinarka Dela Tina Lešničar: »Ne zgodi se pogosto, da eminentna športna institucija razpozna umetniško vrednost s športom povezanih manifestacij, akcij in uprizoritev«, k čemur lahko dodamo, da se obratno (da bi gledališke institucije razpoznale vrednost in pomen športa kot fizičnih akcij vrhunskih športnikov) zgodi še manj pogosto. Bilo je prvič, da je priznanje za posebne dosežke prejel umetnik in se s tem postavil »ob bok« ostalim nagrajencem: Leonu Štuklju, Miroslavu Cerarju, Luki Špiku in Iztoku Čopu, Petri Majdič in mnogim drugim. Komisija MOK je o Bergerjevem doprinosu zapisala: »Matjaž Berger v svojih gledaliških projektih ali umetniških akcijah raziskuje starogrško paradigmo identitete duha in telesa. Skozi to figuro poteka njegova celotna avtorska biografija, kjer šport telesa pomeni kulturo telesa in njegov diskurz – v različnih historičnih, stilskih ali sodobnih kontekstih.« To so zgolj nekatere točke pogleda, skozi katerega lahko »po antonionievsko« naredimo *Povečavo* na perspektivo režijskega pogleda, ki se v največji meri dotika kulture telesa do vrhunske ravni, kar nenehno prepleta s filozofskim diskurzom. Badioujeva teza *Ples kot metafora* misli se v tem smislu razširi na [re]prezentacijo najtesnejšega spoja duha in telesa, ki se ga v športu meri in ocenjuje, v umetnosti pa naj se tega ne bi počelo. O tesnem odnosu Bergerja do identitete duha in telesa govori tudi posvetitev, ki jo je izvedel ob dnevu državnosti in 20. obletnici osamosvojitve Slovenije, ki jo je poimenoval *PogUm*, v njej pa so nastopili vrhunski slovenski športniki: Branko

Pred ideologijo ni mogoče pobegniti, in tudi Matjaž Berger poudarja ideološki aspekt športa kot performativne situacije, ki nikoli ne govori zgolj sama zase, temveč tako kot igralec na odru (po Umberto Ecu) vedno zastopa določen skupino, razred, tako tudi šport vedno zastopa določeno kolektiviteto.

Oblak, Bojan Križaj, Viki Grošelj, Jure Zdovc, Miro Cerar, Irena Avbelj, Britta Bilač, Jure Košir, Brigita Bukovec, Andraž Vehovar, Aljaž Pegan, Urška Žolnir, Rajmond Debevec, Mateja Pintar, Luka Špik, Iztok Čop, Petra Majdič, Primož Kozmus, Tina Maze, Sara Isaković in Srečko Katanec. Poseben odnos ga veže tudi denimo z alpinistom Vikijem Grošljem, ki je večkrat javno poudaril, kako pomembno je, da se v umetniškem polju pojavlja tudi šport in športniki. Ob tem

velja omeniti tudi režiserja Matjaža Pograjca, ki v svojih zadnjih predstavah tako v okviru Slovenskega mladinskega gledališča kot v okviru Anton Podbevšek Teatra vztrajno sledi »športni liniji« na različnih ravneh; skozi dokumentarno zgodbo ene največjih slovenskih plezalk Pavle Jesih (*Pavla nad prepadom*, SMG, 2013), skozi poetsko perspektivo zgodbe Roka Petroviča v smislu eksperimentalno-senzualnega doživljanja športa kot vrhunca spoja mentalnega in fizičnega človeškega korpusa (*Rokova modrina*, SMG, 2015), pa tudi kot razgibane in gledljive otroške predstave, ki z vnašanjem elementov športa popularizirajo tako fizično kulturo kot umetniško besedo (*Nepremagljiva enajsterica*, APT, 2013 in *20.000 milj pod morjem*, APT, 2016).

Ideologija, telovadišče, telovidec

Nekega dne je na enem od posvetov na Fakulteti za šport Matjaž Berger dobil vprašanje gledalca: »Ali je to, če si nekdo zvrta luknjo v koleno, umetnost?«



Pred ideologijo ni mogoče pobegniti, in tudi Matjaž Berger poudarja ideološki aspekt športa kot performativne situacije, ki nikoli ne govori zgolj sama zase, temveč tako kot igralec na odru (po Umberto Ecu) vedno zastopa določen skupino, razred, tako tudi šport vedno zastopa določeno kolektiviteto. Teroristični napadi v Münchnu 1972. Bojkot v Moskvi 1980 in v Los Angelesu 1984. Doping. Kljub temu na šport kot fenomen gleda kot na »posebno bitko proti vsem ideologijam in politikam«, a po drugi strani trdi: »Noben športnik ne more biti nevtralen, saj je kot nastopajoči že vselej vpisan v strukturo.« V tem smislu je luknja v kolenu po neki čudni fizični konsekvenci primerljiva z dopingom;

telo je enako deformirano. Po drugi strani pa je lahko problematičen tudi »red igre«, ki nujno proizvaja na eni strani zmago in na drugi poraz; kot rešitev iz zagate predlaga – Brechta: »Vsak gledalec bi moral imeti takšen uvid v gledališko predstavo, kot da bi gledal dvoboj, pravila bi mu morala biti jasna.« Vendar je po drugi strani gledalec v gledališču (v nasprotju z gledalcem športnega dogodka, pri katerem velja binarna logika 1 proti 0) tisti, ki stremi za neznanim, ki ne le »navija za letalca« in se post festum veseli, ker samega sebe prepozna v delčku njegovega uspeha, temveč lahko leti tudi sam, s svojimi mislimi. Se odloča. Motri. In (se) odteguje. Vsakič znova. Kalupom in polenom na poti. Ter sanja ... Med še-ne-dosanjane projekte je Matjaž Berger že ob prejetju nagrade izpostavil akcijo na kitajskem zidu kot utopijo, kakor jo je sanjala umetniška avantgarda ruskega futurizma. Po drugi strani pa si želi narediti tudi umetniško akcijo, posvečeno

Vsak gledalec bi moral imeti takšen uvid v gledališko predstavo, kot da bi gledal dvoboj, pravila bi mu morala biti jasna.

poletom, *Across The Universe*, v kateri bi bila scenografija skakalnica, medtem ko bi na njej (seveda) nastopili smučarski skakalci. »Ideološko« gledano, so pred približevanjem športa in umetnosti nove naloge; denimo popis vseh inovacij slovenskih športnikov, ki so svojo »ustreznico« dobili v poimenovanju (pegan, petkovšek) in njihov »prevoj« v gledališki jezik. Uprizoritev številnih dosežkov (znanosti in umetnosti), ki so pomenili zasuk v slovenski znanstveni, kulturni, športni in umetniški zgodovini. Zgodbe Humarja, Karničarja, Karlinove, Lamuta, Papeža. Zgodbe pozabljenih telovadcev, Jožeta Primožiča na primer. Igranje z neštetimi možnostmi v smislu F. W. Nietzscheja, ki svojo filozofijo »razstavlja«

kot telovadišče duha. Telovadišče za Ukrep – kot eno od oblik gledališke prihodnosti.

VIRI IN LITERATURA:

Eco, Umberto. 2001. *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost, razprave iz sodobnih teorij gledališča*, ur. Janez Janša. Ljubljana: Maska, Transformacije.

Drapal, Andrej. 1991. *Teater: Zapis o predstavi Recht*. Ljubljana: Mladina, 16. 4. 1991.

Lešničar, Tina. 2014. MOK Matjažu Bergerju podelil priznanje za umetniške dosežke, 18. 10. 2014, dostopno na: <http://www.delo.si/nedelokultura-telesa-in-duha.html> (19. 9. 2016)

Pavčnik, Martin. 2016. *Jure Zdovc: Zbogom, Jugoslavija!* 28. 6. 2016, dostopno na: <http://siol.net/sportal/kosarka/jure-zdovc-zbogom-jugoslavija-420405> (19. 9. 2016)

Rancière, Jacques. 2015. *Aisthesis: Prizori iz estetskega režima umetnosti*. Ljubljana: Maska, str. 72.

Špik, Luka. 2015. Govor ob zaključku kariere, javno prebran novembra 2015 na Bledu.

Štukelj Leon. 1993. *Pismo Matjažu Bergerju*, dat: 19. 12. 1993 (original hrani M. Berger).



MAJA VTIČ, smučarska skakalka

Z veseljem bi šla na velikanko

Tadej Golob • Fotografije: Damjan Žibert

Zabrdje pri Mirni bi bil eden tistih krajev, za katere ne bi slišal nihče, če se ne bi pred leti začeli ukvarjati s smučarskimi skoki in ne bi na njihovi skakalnici najprej treniral kombinatorec Damjan Vtič, Majin starejši brat, in če ne bi tudi ona nekega dne sklenila poskusiti. Danes 28-letna smučarska skakalka iz nekaj večje bližnje Mirne je v lanski sezoni s skupnim tretjim mestom v svetovnem pokalu dosegla uspeh kariere. Zdaj si želi še višje.

Kako daleč ste smučarji skakalci septembra s pripravami?

Septembra je večina priprav že narejenih, se pa obenem zaključujejo tudi poletne tekme, tako da nas po njihovem zaključku čakata še dva meseca bolj intenzivnih priprav na zimo. Tako jutri (7. septembra, op. p.) odhajamo v Rusijo na zadnje poletne tekme, danes sem se pripravljala v Planici, po Rusiji imamo še nekaj tekem in državno prvenstvo, potem pa čakamo na prvi sneg. Od maja do začetka novembra skačemo na plastiki, konec novembra gremo pa na sneg. Če ga seveda kaj zapade.

Gotovo je moja želja obdržati se na takem mestu oziroma napredovati in ne nazadovati. Treningi so zelo lepo potekali in kar se tega tiče, ni težav, je pa šport zelo nepredvidljiv in bi težko kaj napovedala, sploh ker ne vem, kako je s tekmicami.

Po lanskem tretjem mestu so apetiti najbrž veliki. Prebral sem, da pred lansko sezono niste pričakovali takega preboja. Ste opravili kakšno analizo lanskih priprav in sezone? Vam je zdaj bolj jasno, zakaj tretje mesto?

Gotovo je moja želja obdržati se na takem mestu oziroma napredovati in ne nazadovati. Treningi so zelo lepo potekali in kar se tega tiče, ni težav, je pa šport zelo nepredvidljiv in bi težko kaj napovedala, sploh ker ne vem, kako je s tekmicami. To bodo pokazale tekme. Do napredka v lanski sezoni pa je po mojem prišlo zaradi tega, ker so se stvari končno ujele med seboj. Pred lansko sezono sem bila vedno blizu, pa je zmeraj zmanjkala pika na i. Včasih so bile za to krive razmere, včasih je kaj manjkalo mojim skokom, v lanski sezoni se je pa oboje lepo ujelo in je zadostovalo za tretje mesto.

Domnevam, da niste prav zelo spreminjali priprave?

Ne, osnova ostaja ista, popravili smo samo kakšne malenkosti. Tam se iščejo izboljšave. Za zdaj sem zadovoljna s svojo trenutno formo. Seveda skoki še niso taki, kot bodo morali biti pozimi, ampak to je normalno. Zdaj pač veliko več treniramo.

Ko sem se pripravljala na ta intervju, sem seveda pobrskal po internetu in bil presenečen, kako malo sem našel. Dajva popraviti osnove. Prihajate iz Mirne oziroma iz Zabrdja in tam ste tudi začeli, če se ne motim?

Začela sem pri desetih letih, kar je dokaj pozn, in še to samo zato, ker je skakal moj brat in sem ga spremljala na treningih na bližnji skakalnici. Ponudili so mi opremo, pa sem bolj za šalo poskusila, in takrat sem bila »pečena«. Članica skakalnega kluba Zabrdje sem še danes.

Je pred tem v Zabrdju že skakala kakšna punca?

Ne, jaz sem bila prva.

Starša nista protestirala? Takole od daleč se zdijo smučarski skoki precej nevarna reč?

Nikoli mi nista skušala preprečiti skakanja. Povsem normalno sta sprejela mojo odločitev, verjetno tudi zato, ker takrat nista mogla vedeti, da se bo to moje početje tako razvilo in da bom kdaj skakala na večjih skakalnicah. Vem pa, da mami kdaj ne gleda, ko skočim (smeh). In lahko potrkam na les, doslej sem imela samo eno poškodbo, in sicer kolenskih vezi, pa še ta je stara že deset let.

Ko ste začeli, dekleta še niso skakala v svetovnem pokalu. Vas to ni motilo?

Ko sem začela, smo najprej tekmovala na prvih slovenskih tekmah oziroma na tekmah, ki so bile pripravljene posebej za nas, potem pa so se počasi začele pojavljati mednarodne tekme, ki pa niso

bile povezane v kakšno tekmovanje. So pa na teh tekmah skakale že iste punce, ki se še danes pojavljajo v svetovnem pokalu. Tako je šlo postopno do celinskega pokala in svetovnega pokala ter svetovnega prvenstva. Ko sem začela, si nisem niti predstavljala, da bom tako dolgo vztrajala ali celo nastopila na olimpijskih igrah, ker takrat niti nisem mogla spremljati ženskih skokov. Potem, z razvojem ženskega skakanja, pa sem tudi sama začela razmišljati o takih rečeh – da bodo smučarke skakalke prej ali slej tudi na olimpijskih igrah.

Ste takoj obveljali za talentirano?

Na slovenskih tekmah mi je šlo kar dobro, čeprav sem bila na prvih tekmah velikokrat druga in nikoli prva, ampak, ja, med slovenskimi puncami mi je šlo dobro, tako da sem se uvrstila na prve mednarodne tekme in sem pravzaprav zraven že od samih začetkov. Udeležila sem se prvega celinskega pokala in tudi že prvega svetovnega pokala.

Začela sem pri desetih letih, kar je dokaj pozno, in še to samo zato, ker je skakal moj brat in sem ga spremljala na treningih na bližnji skakalnici. Ponudili so mi opremo, pa sem bolj za šalo poskusila.

Talent je magična beseda v športu. Veliko jo uporabljamo, nihče pa je ne zna točno pojasniti. Kaj je talent v smučarskih skokih oziroma kako ga ločiti od telesnih predispozicij?

Težko bi rekla, ker se da ogromno pridobiti s treningom, je pa seveda dobro, če se že rodiš z nekimi predispozicijami. Recimo z eksplozivnostjo, s hitrostjo, da ti kilogrami ne predstavljajo težav, ker potem lažje natreniraš, naštudiraš tehniko. Kaj je talent? Ne vem ... (smeh)

Kaj pa občutek za letenje?

Ja, to, take reči. Da te na skakalnici ni strah. Nekaterih reči pa ne moreš natrenirati. Občutek za letenje težko natreniraš, je kar dobro, če ti je prirojen.

Kakšno pa je idealno žensko telo za smučarske skoke? Če človek pogleda prve tri, Takanašijevo, Stolzevo in vas, bi težko našel kakšno skupno potezo?

Težko bi rekla, da obstaja idealno telo, ker težko rečeš celo to, kaj je idealen skok.

Prav zaradi telesnih razlik ima vsaka od nas drugačno tehniko. Težko bi posnemala tehniko Sare Takanaši, ker se po konstituciji zelo razlikuje. Tehniko moraš prilagoditi oziroma razviti tako, da bo primerna tvojemu telesu in ti bo omogočila dobre rezultate.

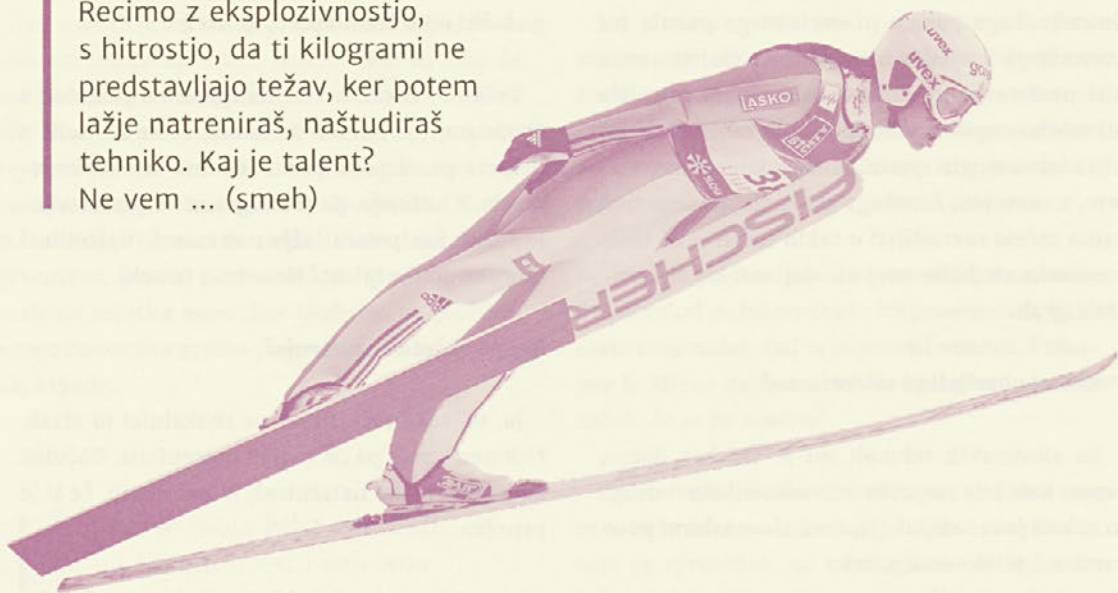
Se krivulji vajinih letov zelo razlikujeta?

Ne vem, ker tega ne analiziramo na tak način, se pa najina skoka vsekakor razlikujeta. Njen skok je hitrejši, hitrejša je njegova izvedba, to je bistvena razlika. Pač, manjša je – in to je njena velika prednost.

Pri fantih so morali uvesti predpisano minimalno težo oziroma ustrezen indeks telesne teže, sicer krajšajo smuči. Kako je s tem pri dekletih?



Seveda je dobro, če se že rodiš s predispozicijami. Recimo z eksplozivnostjo, s hitrostjo, da ti kilogrami ne predstavljajo težav, ker potem lažje natreniraš, naštudiraš tehniko. Kaj je talent? Ne vem ... (smeh)



Tudi me poznamo to omejitev, indeks, ki ti glede na višino določa minimalno telesno težo, in če je ne dosegaš, moraš nastopiti s krajšimi smučmi. Pravzaprav je, kar se pravil tiče, vse tako kot pri fantih.

Smučarski skoki med dekleti so se lepo uveljavili, vedno več je tekem na skakalnicah, na katerih skačejo fantje. Kolikšna bi bila razlika v metrih, če bi skakale z istega zaletnega mesta?

Razlika bi se poznala. Ampak če bi me startale z istega zaletnega mesta, bi imele pred odzivom precej nižjo hitrost, ker smo manjše in lažje. Me skačemo kakšnih šest zaletnih mest višje kot fantje, da dosežemo isto hitrost.

Se lahko kot punca kaj naučite od Petra Prevca?

Težko, ker, kot sem že rekla, skoka ne morem splonkati, ker sva si povsem različna, tako kot ga tudi marsikateri fant ne more, ker ima svoj način skakanja.

Vaš osebni rekord znaša 147 metrov. Ste imeli kakšne težave pri tej daljavi? So dekleta zrela za velikanko?

Nekaj težav sem pa res imela, in sicer zato, ker je na skakalnici v Klingenthalu, kjer sem skočila to daljavo, to pomenilo že zelo daleč za tisto napravo. Že 145 metrov je tam zelo daleč, ampak takrat mi je skok res uspel. Zdaj, ko so velikanke prenovljene in precej varnejše kot prej, je nekaj punc, ki bi lahko skočile na njih, ne pa vse. Kakšnih deset iz svetovnega pokala bi lahko skočilo na njih. Žal to ni odvisno samo od nas, o tem odloča FIS. Če bi katera punca skočila na velikanki, bi jo kaznovali, tako so rekli.

Se pravi, da ne bi smeli poskusiti niti na treningu?

Ne, ne smem. Nekateri so že, Stolzeva je letela celo prek dvesto metrov, potem so pa to prepovedali. Sama bi poskusila, če bi vedela, da sem pripravljena. In takrat me ne bi bilo strah.

Nekje sem prebral, da se vam zdi, da imate pri svojih skokih še nekaj rezerve, Sara Takanaši pa precej manj, in da se vam zato zdi ona dosegljiva. Zakaj?

Zato ker je njena tehnika že tako izpopolnjena, da ni več prostora za napredek. Vsako sezono

VEČER ŠAMPIONOV



skače enako. Druge punce ga imamo zaradi ne tako dovršene tehnike več. Pri mojih skokih bi se povsod kaj našlo. Od odziva in prehoda v let, da ne bi izgubljala hitrosti, pa do doskoka. Njena prednost je prav ta, da pri skokih ne izgublja hitrosti, nese jo s seboj v let, ne izgublja višine in je zato njen let tako dolg.

Po lanskoli sezoni ste rekli, da vas čakata zaključek študija in diploma. Je to že za vami?

Uradno študija še nisem končala, dejansko sem ga pa. Diploma je napisana in zdaj bo, kar se tega tiče, malo lažje (smeh).

Z uspehi se je vaša prepoznavnost zelo povečala, z njo pa tudi obveznosti. Videl sem, da hodite po šolah, treba je ustreči pokroviteljem ... Je to težko?

To dojemam kot del športa oziroma kot posledico rezultatov. Če je tega preveč, je ob vseh treningih včasih tudi neprijetno, ampak če se le da, se udeležim prireditev, na katere nas pošl-



je Smučarska zveza Slovenije. Tudi sponzorske obveznosti moraš pač vzeti v zakup.

Če bi me startale z istega zaletnega mesta, bi imele pred odzivom precej nižjo hitrost, ker smo manjše in lažje. Me skačemo kakšnih šest zaletnih mest višje kot fantje, da dosežemo isto hitrost.



JANEZ PENCA

Pesimist, ki verjame, da je lahko bolje

Marjan Žiberna • Fotografije: Boštjan Pucelj

Novomeščan Janez Penca je svoje številne talente dokazal kot atlet, prevajalec, učitelj, založnik, pisec, tenkočuten premišljevalec sveta. Vendar sodi med ljudi s kroničnim pomanjkanjem smisla za samopromocijo. Kar je v časih, ko glasnost vse prepogosto zamenjujemo s tehtnostjo, nemajhen hendikep. Res pa je, da si ga je v vlogi hvalisavca skrajno težko predstavljati. Zaradi njegove tovrstne 'molčečnosti' ga pozna in mu prisluhne veliko manj ljudi, kot bi bilo dobro. A med tistimi, ki ga poznajo, je izjemno cenjen. Kot prevajalec, ki že skoraj pol stoletja prinaša tuje športno znanje v Slovenijo, je opravil neprecenljivo delo. Morda se zdi, da je to danes, ko je vse na dosegu dveh klikov na spletu, izgubilo svoj pomen, vendar to ne drži. Penca je znanje prinašal v slovenski šport v časih, ko je bilo to težko dostopna dobrina, danes, ko se utapljamo v preobilju informacij, pa s svojim pregledom nad tujo poljudnostrokovno in strokovno literaturo izbira znanje in ne 'znanja'.

»Pri nas doma se nas je v majhni sobi vsak dan zbralo osem, devet sestričen in bratrancev. RAI je od jutra do večera prenašal tekmovanja iz Rima,« se spominja trenutkov, ko ga je leta 1960, tedaj enajstletnega fantiča, med gledanjem televizijskih prenosov z olimpijskih iger začarala atletika. »Spominim se mnogih imen in rezultatov. Atletike si nisem zapomnil s spominom, ampak s telesom. Takoj po prenosu smo šli, še vsi razgreti

od navijanja, na vrt in tekmovali v skokih.« V tekmovalno atletiko je vstopil dve leti kasneje, najprej kot skakalec v višino. Kmalu je začel skupaj s še nekaj prijatelji vaditi po nasvetih pokojnega Marjana Špilarja, nekdanjega slovenskega rekorderja v metu kopja. Proti koncu mladinskega obdobja je začel nastopati tudi v teku na 110 in 400 metrov z ovirami. »V Beogradu sem na atletskem mladinskem prvenstvu Jugoslavije

zmagal na 110 metrov z ovirami in v skoku v višino. Na višini je bil takrat drugi Nenad Stekić,« se spominja svojih mladinskih časov. Stekić je kasneje postal odličen skakalec v daljino, Penca pa je tekmoval v tekih na različnih razdaljah, še posebej uspešno v teku na 400 metrov z ovirami.

V letih 1970–1980 je osvojil 17 naslovov prvaka Slovenije v tekih na 110 in 400 metrov z ovirami ter v deseteroboju, v svoji najboljši disciplini, teku na 400 metrov z ovirami, kjer je bil med letoma 1972 in 1978 slovenski rekorder, pa je bil trikrat prvak Jugoslavije. Bivšo državo je zastopal na več balkanskih in mediteranskih igrah ter evropskih atletskih pokalih. Leta 1978 je proti pričakovanjem postal tudi prvak Jugoslavije v deseteroboju. »Deseterboj je prišel kar tako,« pravi. »Ker se takrat na 400 metrov z ovirami nisem uvrstil v reprezentanco za balkanske igre,

sem se dva tedna pred prvenstvom odločil, da bom poskusil še na državnem prvenstvu v deseteroboju. Do takrat sem v njem nastopil le enkrat, kakšnih pet, šest let prej. Vsi so bili

prepričani, da bo zmagal član Crvene zvezde Vilim Rimac, krasno raščen mladenič z dolgimi črnimi kodri, utelešenje grške lepote.« A so se stvari obrnile drugače. »Vse mi je šlo, z izjemo skoka s palico. Šele proti koncu nastopa je Milan Lorenci, ki je bil takrat trener mnogobojcev in med tekmo dolgo ni mogel ugotoviti, kaj delam narobe, odkril, da sem se odrival z desno nogo in imel hkrati desno roko v zgornjem prijemu ...«

Penca pravi, da je bila njegova prednost najbrž to, da se je prvin tehničnih disciplin učil zelo hitro. Kot izjemno hitro učljivega se ga je kasneje spomnil tudi dr. Janez Tome, predavatelj na Fakulteti za šport v Ljubljani. »Gledati ga, ko je tekel čez ovire, je bilo, kot bi bral poezijo,« je nekoč opisal njegovo gibanje. Penca pa se pokojnega dr. Tometa spominja z besedami: »Bil je iskreno, otroško, v najboljšem pomenu te besede, navdušen nad atletiko. Ko sva pozimi 1979 z

Darkom Cujnikom trenirala za deseterboj, se je iz Ljubljane z avtobusom pripeljal v Novo mesto, nama v dvorani, kjer sva trenirala, kar v obleki kazal tehniko skoka s palico, se brez zadržkov zavalil po tleh ...«

Leta 1967 se je vpisal na študij angleščine in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani in začel trenirati pri dr. Jožetu Šturmu, predavatelju na takratni ljubljanski Visoki šoli za telesno kulturo. »Zelo sva se ujela,« opiše svojega pokojnega trenerja. »Bil je izjemen strokovnjak, sila širokih obzorij, dosleden, pravičen, brez dlake na jeziku.« V letih 1968–1976 je bil član ljubljanske Olimpije, po odsluženju vojaške obveznosti v Ljubljani dve leti po koncu študija pa je znova postal član novomeškega atletskega kluba. V Novo mesto se je sicer vrnil takoj po koncu študija leta 1973. Nato je sedem let poučeval

na novomeški srednji zdravstveni šoli. »Pouk je bil samo popoldan, kar je bilo s treningom precej težko usklajevati, saj dopoldanski čas za zahteven trening ni ugoden.«

Tudi po vrnitvi domov je ohranil stik z dr. Šturmom. »Glede mnogih stvari sva se sporazumela brez besed,« pravi. Ena od njih je bil doping. »Kot tekmovalec sem začel videvati, da se v zakulisju nekaj dogaja. Med ogrevanjem sem na nekem balkanskem prvenstvu videl razmetane prazne ampule. Videval sem bolgarske metalke, ki so bile nenaravno mišičaste in močne. Spominim se šprinterja s povsem rumeno beločnico; kasneje so mi povedali, da je to posledica steroidov – zaradi obremenjenosti jeter je bil ves čas malo zlateničen.«

Na vprašanje, ali ga je doping kdaj vznemirjal, spravljal v skušnjava, pravi: »Ne, na eni strani sem imel študij kot duševno delo, na drugi strani je bil šport kot telesno delo. Začrtal sem si svoj ris in stopil vanj – v šport, ki je čist in brez prevar, kakršna je bil na primer dianabol, anabolni steroid, ki je bil takrat razširjen med metalci. Šport



je bil zame brskanje po sebi, tipanje, do kje lahko pridem z omejenim talentom in z delom. Na neki način mi rezultat ni pomenil veliko. Seveda sem rad videl, če sem zmagoval in vsako leto napredoval, ampak to zame ni bilo najbolj pomembno. Vedno se mi je najbolj pomembno zdelo vse tisto, kar sem moral za rezultat napraviti. Rezultata pa nikakor nisem hotel za vsako ceno.« In misel še pojasni z nizom števil, ki tudi nepoznavalcu športa povedo zelo veliko: »Pot, ne cilj, je znani kliše. Pa vendar, v svoji disciplini, ki je trajala okrog 52 sekund, sem na leto nastopil največ petnajstkrat – v sezoni sem torej tekmoval 13 minut. V desetih letih je to dve uri in deset minut nastopanja. Toda če je vsak trening z ogrevanjem in iztekanjem trajal skoraj tri ure in sem na leto treniral nekako 330 dni, to znese skoraj 10.000 ur treninga. 10.000 ur treniranja za dobri dve uri nastopanja! Moral bi biti zelo čuden človek, če bi bil zaverovan samo v ti dve uri in se ne bi zmenil za onih 10.000.«

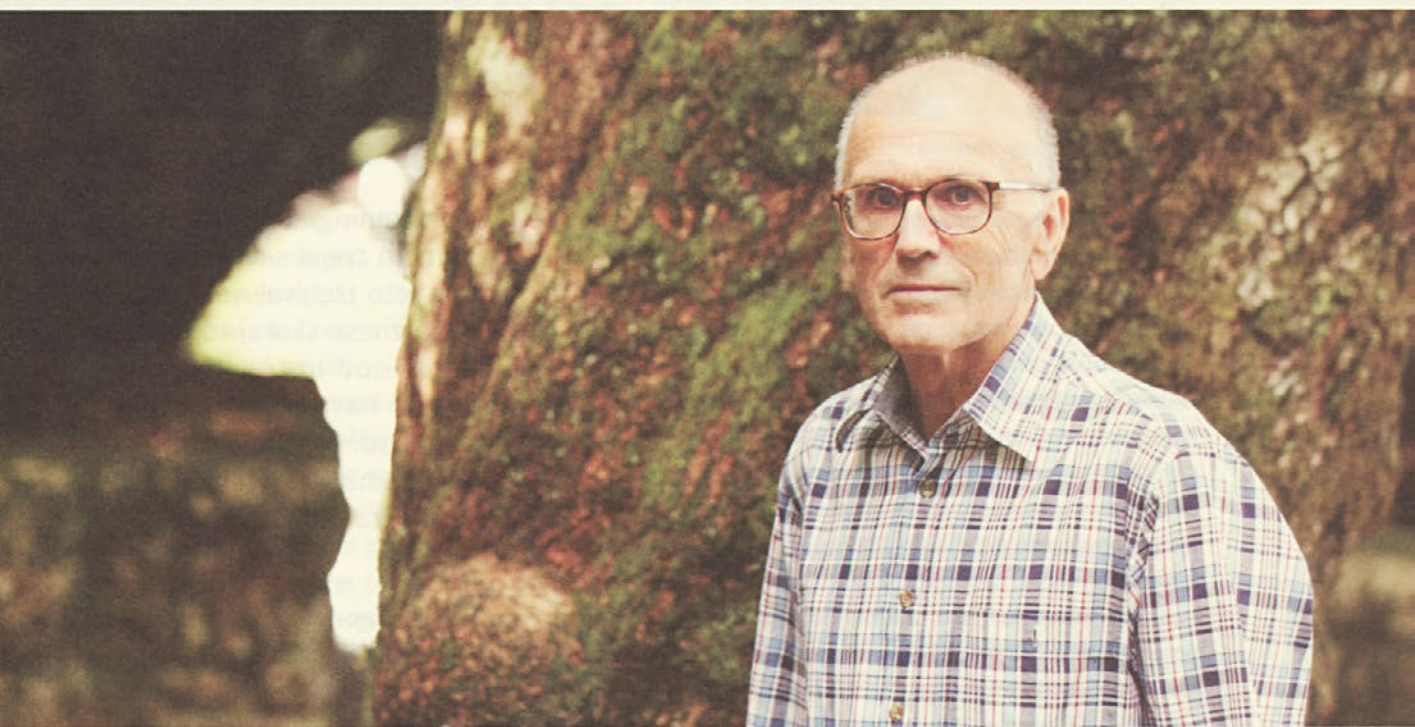
V času študija, okoli leta 1970, je začel iz angleščine prevajati športno literaturo. Za publikacijo *Trener, vaditelj*, ki jo je izdajal ljubljanski

Če je vsak trening z ogrevanjem in iztekanjem trajal skoraj tri ure in sem na leto treniral nekako 330 dni, to znese skoraj 10.000 ur treninga. 10.000 ur treniranja za dobri dve uri nastopanja! Moral bi biti zelo čuden človek, če bi bil zaverovan samo v ti dve uri in se ne bi zmenil za onih 10.000.

Šolski center za telesno kulturo, je pripravljaval prevode, ki so se nanašali na atletiko. Že takrat je bil naročnik tujih atletskih revij, predvsem britanskih; na nekatere od njih oziroma njihove naslednice je po skoraj 50 letih še vedno naročen. Kasneje je začel tudi objavljati v različnih slovenskih časopisih, leta 1987 pa je v samozaložbi izdal knjigo *Trideset tisoč korakov*, ki je verjetno še nepresežen slovenski priročnik o treniranju maratona. Pri čemer je zanimivo, da se je Penca po koncu tekmovalne kariere z vzdržljivostnim tekom sicer ukvarjal, v maratonu pa ni nikoli nastopil. A pri razumevanju teka na dolge razdalje so mu pomagale lastne tekmovalne

izkušnje na kratkih progah in občutek za »delo s človeško s snovjo.« Že v sedemdesetih letih, ko je še tekmoval, predvsem pa po koncu tekmovalne kariere je namreč treniral vrsto odličnih tekačev, ki so osvajali najvišja mesta na slovenskih in jugoslovanskih prvenstvih – Maria Mohorovića, Metoda Žužka, Roberta Šikonjo, zdajšnjega predstojnika internega oddelka novomeške splošne bolnice Rafka Kapša, šprinterja Vaneta Keržana ... Sam se je kasneje navdušil tudi za tek na smučeh, ki mu je še vedno v izjemno veselje in v katerem je občasno tudi tekmoval; bil je državni podprvak in zmagovalec Poključskega maratona v svoji starostni kategoriji.

Leta 1996 je ob službi profesorja angleščine v novomeškem šolskem centru, kjer je bil zaposlen do upokojitve leta 2010, ustanovil majhno založbo. »Za sabo sem imel kar nekaj prevodov knjig in zdelo se mi je, da bi lahko ljudem, ki so se prebudili tudi pri nas in začeli teči, ponudil poljudnostrokovno revijo.« Najprej je nameraval izdajati slovensko različico britanske predvsem v tek usmerjene revije *Peak Performance*, a je v revijo, ki je obdržala ime *Vrhunski dosežek*, začel uvrščati tudi prevode iz različnih drugih revij. Revija, ki izhaja že dve desetletji, je močno vplivala na številne slovenske tekače. Pa tudi na druge športnike, vključno s hrvaško smučarsko družino Kostelić.



Vsekakor po naravi nisem optimist; to, kar imamo za optimizem, je pogosto samo naivna lahkornost. Mislim, da sem pesimist, ki pa verjame, da so lahko stvari, če se res potrudimo in se samoomejimo, boljše, kot so zdaj.

»Vedno sem skrbel le za to, da svoje založniške dejavnosti nisem podpiral s svojo plačo in sedaj s pokojnino,« odgovarja na vprašanje, ali se mu v za založništvo neprijaznih časih račun izide. »Prednost je v tem, da vse prevajalsko delo opravim sam. Če bi moral kot založnik plačevati prevajalce, vsega tega ne bi bilo. Ampak tu in tam dobim potrditev, da delam nekaj, kar ima

smisel. Konec letošnje zime me je poklicala neka gospa in naročila zadnjih pet letnikov *Vrhunskega dosežka* za Jakova Faka.« Šele kasneje se je predstavila – bila je zdravnica dr. Nada Rotovnik Kozjek, strokovnjakinja, ki ve o prehranjevanju in regeneraciji športnikov več kot kdorkoli drug pri nas. »Rekla je, da se morajo športniki tudi sami izobraževati.« K privlačnosti *Vrhunskega dosežka* veliko prispeva tudi urednikova beseda. Penca pri tem večkrat vzame v misel doping, za katerega se zdi, da postaja vse manj nečastno dejanje; spomni na čas, ko so športniki kljub zelo preprostim metodam treninga in skromnim pripomočkom dosegali tudi za sedanja pojmovanja izjemne rezultate; opozori na zgleda vredne aktualne športnike; poveže šport z okoljsko problematiko ...

Poleg revije je Penca prevedel in izdal več knjig: med športne spadajo *Plavaj, kolesari, teci*, priročnik za treniranje triatlona, *Treniraj trdo, zmaguj z lahkoto*, ki predstavlja kenijski način treniranja teka, ter *Značaj je vse*, knjižico, ki govori o pomenu etike v športu. »Značaj je vse je žal spregledana knjižica,« pravi. »Mislim, da bi jo moral prebrati vsak trener, športni pedagog pa tudi športnik, ki ga ne zanimajo samo goli rezultati.« Med spregledanimi knjigami je žal obtičala tudi *Velika ideja*, kot je prevedel angleško knjigo z naslovom *The Spirit Level*. »Knjiga na osnovi obsežnih raziskav govori o tem, kako škodljiva je velika dohodkovna neenakost. Države, kjer so te razlike večje, imajo večjo stopnjo kriminala, samomorov, zločinov, najstniških nosečnosti ...; ta vpliv se odraža na tako rekoč vseh področjih življenja in je na dolgi rok škodljiv celo za bogate. Bila je kot pisana na razmere, ki so vladale pri nas leta 2013, ko je izšla, a pravega zanimanja bralcev kljub naklonjenem objavam ni doživela. Ne vem, zakaj.«

Je pa zato med bralci uspeh doživela *Hipoteza o sreči*, prevod izjemne knjige ameriškega socialnega in moralnega psihologa dr. Jonathana Haidta. Knjiga je sijajno eklektično branje, ki povezuje izsledke moderne psihologije, starogrško modrost, filozofijo, evolucijsko biologijo,

Konec letošnje zime me je poklicala neka gospa in naročila zadnjih pet letnikov *Vrhunskega dosežka* za Jakova Faka. Šele kasneje se je predstavila – bila je zdravnica dr. Nada Rotovnik Kozjek, strokovnjakinja, ki ve o prehranjevanju in regeneraciji športnikov več kot kdorkoli drug pri nas. Rekla je, da se morajo športniki tudi sami izobraževati.

različne religije, antropologijo ... Podobno kot tudi *Pravičniški um*, njeno nadaljevanje, ki je izšlo leta 2014. Penca je izdal še več knjig, zadnji sta *Gonilna sila dobrega* (s podnaslovom *Dalajlamova vizija za naš svet*) in *Fokus, skrito gonilo odličnosti*, pripravlja pa že tudi prevod naslednje. A ker ima navado reči hop šele ko skoči, o tem ni pripravljen kaj veliko razpredati.

»Prepričan sem, da so bralci zmagovalci,« pravi. Verjetno ima ljudi, ki še vedno berejo, v mislih tudi med pisanjem za svoj blog na spletni strani www.vrhunski-dosezek.com. Gre za premišljeno, argumentirano pisanje, ki se ukvarja z aktualnimi problemi – socialno neenakostjo, nebrzdanim pohleptom, potrošništvom, okoljskimi vprašanji ... Pri čemer bi mu težko očitali pozicijo udobnega zgražanja in salonskega levičarstva. »No, kar se tega tiče, pa res ne vem, kaj sem. Po nekaterih stališčih bi me lahko imeli za levičarja, po nekaterih pa za čisto nasprotje. Vsekakor po naravi nisem optimist; to, kar imamo za optimizem, je pogosto samo naivna lahkotnost. Mislim, da sem pesimist, ki pa verjame, da so lahko stvari, če se res potrudimo in se samoomejimo, boljše, kot so zdaj.«

Še eno stvar velja vsaj kratko vzeti v misel – njegov odnos do okolja. Že dolgo preden je to postalo nekaj vsakdanjega, celo modnega, je Penca dojel, da imamo na razpolago en sam planet. »Leta 1979 je bil v *Dolenjskem listu* objavljen načrt, da bo gradbeno podjetje Pionir

na Gorjancih zgradilo 'Dolenjsko Kranjsko Goro' – smučišča, vlečnice, žičnice, ceste, celo skakalnice so načrtovali ... Napisal sem članek, kjer sem opozoril na škodo, ki bi si jo s tem napravili. Takrat se je v *Dolenjskem listu* oglasil tudi dr. Živko Košir z Biotehniške fakultete v Ljubljani in zapisal, da bi si Dolenjci s projektom smučišč na Gorjancih, ki so geomorfološki in vodni rezervat ter gorovje z edinim avtohtonim bukovim gozdom v Srednji Evropi, naredili slabo uslugo. Kasneje je nekdo, verjetno kakšen politik, te načrte zaustavil. Zdaj, skoraj 40 let kasneje, lahko ugotovimo, da v vseh teh letih ni bilo niti ene zime, ko bi lahko na Gorjancih smučali teden ali dva. Smučišča bi na kraškem svetu, kakršen je ta, zahtevala tako debelo snežno odejo, kot jo tu, na jugu, kjer raste vinska trta, doživimo sila redko.«

Pred okoli 15 leti je kot predstavnik zainteresirane javnosti tudi nasprotoval asfaltiranju ceste iz Gabrja do Krvavega kamna na Gorjancih. »Strokovnjaki za varstvo naravne dediščine so opozorili, da je težava predvsem v velikem povečanju prometa, ki dokazano sledi asfaltiranju neke ceste.« Do asfaltiranja kasneje ni prišlo. Pred desetletjem je v reviji *Ampak* objavil dva obsežna članka, kjer je dokazoval tveganja, ki bi jih prinesla gradnja drugega bloka elektrarne v Krškem. »Preden sem začel pisati, sem zbral gradiva, knjige, revije in članke z vsega sveta,« pravi. Sicer pa je prepričan, da je jedrska energija v Sloveniji popoln nesmisel. »Če se karkoli zgodi, je zaradi naše majhnosti kjerkoli že tudi povsod.« In dodaja, da bi morali, še preden sploh začnemo razmišljati o gradnji kakršnekoli elektrarne, poskrbeti

Med ogrevanjem sem na nekem balkanskem prvenstvu videl razmetane prazne ampule. Videval sem bolgarske metalke, ki so bile nenaravno mišičaste in močne. Spomnim se šprinterja s povsem rumeno beločnico; kasneje so mi povedali, da je to posledica steroidov – zaradi obremenjenosti jeter je bil ves čas malo zlateničen.

za racionalno, varčno porabo energije, ki jo zdaj proizvedemo; potreb po dodatnih virih zato v resnici sploh ni. »Ni čudno, da mi je kolegica v šoli imela navado reči 'Zeleni Janez',« pravi z nasmeškom.

Na vprašanje o pogledu na sedanji izjemen razmah rekreativnega teka, o katerem je sam pisal že pred več kot 30 leti, pa pravi: »Mislim, da se naša biološka pokrajina v zadnjih sto letih, odkar smo postali 'napredni', ni spremenila. Danes je toliko depresivnosti gotovo tudi zaradi

tega, ker nismo v stiku z njo; gibanje sodi k temu. Naše mišice niso pozabile, da smo tako dolgo tekli. Tek razumem, podobno kot danes vse bolj priljubljeno delo na vrtovih in poljih, kot vrnitev h koreninam. Ta korak nazaj se mi zdi korak na bolje. Mislim pa, da nekateri vendar preveč tečejo po asfaltu. Včasih, ko vidim ljudi teči ob prometnih konicah,

imam občutek, da se hočejo pokazati. Ob tem pa je pri nas toliko travnikov in gozdov ... Jaz grem raje na Gorjance, sam ali pa z enim ali dvema prijateljskima. Zdaj uporabljam palice, pridejo prav kot priprava na smučarski tek, gremo pa vendarle tako hitro, da se mi začne cediti znoj. Poseben užitek je, ko ti začne mezeti z glave na čelo in s čela po nosu, od tam pa kaplja na tla. Zdaj, ko imam tako malo las, si predstavljam, da se potim kot kakšen kenijski tekač ... Neki angleški izrek se glasi: 'Horses sweat, men perspire, women glow.' Lahko bi takole prevedli: 'Konji švicajo, moški se znojijo, ženske pa žarijo.' Naj tako ostane. Zame je to komuniciranje s pračlovekom v meni. To je najbrž tudi nezavedna želja milijonov vzdržljivostnih tekačev po vsem svetu.«

IGOR VIDMAR

Od Štuklja do Kozmusa se ni veliko spremenilo

Fotografija: arhiv Dolenjski muzej

Uspešnost v športu merimo z zmagami in medaljami. Zmag in medalj je veliko vrst, športov pa tudi. Tudi uspešnost držav in nacij včasih merimo s športnimi medaljami, še posebej v prestopnih letih v času olimpijskih iger. Na ravni pokrajin merjenja uspešnosti po uspehih v športu ni toliko, a vseeno lahko v času po končanih olimpijskih igrah tudi tu potegnemo črto. Letos Dolenjci, Posavci in Belokranjci nismo osvojili olimpijske medalje, tudi v zgodovini jih nismo prav veliko, skupaj osem, od tega dve zlati, za vse pa sta zaslužna novomeški telovadec Leon Štukelj s tremi zlatimi, eno srebrno in dvema bronastima in brežiški atlet Primož Kozmus s po eno zlato in srebrno.

Kako osvojiti olimpijsko medaljo oziroma kako priti v svetovni vrh v izbranem športu, je težko vprašanje, ki si ga zastavljajo ne le številni športni delavci od trenerjev pa do klubskih funkcionarjev ter ne nazadnje tudi staršev mladih športnikov, ampak še marsikdo drug. Jasno, recept je nadarjenost, trdo delo in vztrajnost, a tako enostavno le ni. Vsak olimpijski zmagovalec kot tudi vsak uspešen športnik ali uspešen športni kolektiv nosi s sabo svojo zgodbo. V tej zgodbi nastopajo različni ljudje, ki so pomembno vplivali na pot do uspeha, nastopajo ugodne zunanje okoliščine, velikokrat odigrajo ključno vlogo številna naključja.

Neverjetni zbiralec medalj

Težko je primerjati obe zgodbi, saj sta se zgodili v zelo različnih časih. V svoji knjigi *Mojih sedem svetovnih tekmovanj* je Leon Štukelj zapisal, da je bil na olimpijskih igrah leta 1936 v Berlinu verjetno poslednji tekmovalac iz nekdanje dobe, ki jo označi za obdobje ljubiteljske telovadbe tako pri tekmovalcih kot pri organizatorjih.

Leon Štukelj je začel leta 1908 pri desetih letih telovaditi pri naraščajniškem odseku novomeškega Sokola, ki je bil tedaj edina športna organizacija v Novem mestu. V svoji knjigi piše tudi, kako je že prej občudoval sokole pri telovadbi in kako jih je z vrstniki med otroško igro skušal posnemati. Kako pomembni so bili za njegovo športno pot vzori, Leon Štukelj v svoji knjigi kaže tudi, ko opisuje srečanja z uspešnimi telovadci, ki so obiskali novomeške sokole, na primer srečanje s Stanetom Vidmarjem, ki je leta 1912 zmagal na vseslovenskem sokolskem tekmovanju, in članom metliškega Sokola Karlom Fuksom, ki je bil na tem tekmovanju v Pragi tretji. Štukelj zapiše, da je njun uspeh navdušil vso takratno deželo Kranjsko, kjer so bivali Slovenci, in vse ostalo sokolstvo zunaj Slovenije.

»Kako smo ga gledali, ko je zaplaval po bradlji,« opisuje Štukelj svoje prvo srečanje s Stanetom Vidmarjem. Po njegovi vaji bi morali svoje znanje pokazati novomeški telovadci, a se nihče ni upal stopiti k orodju. Za prvega so potem določili Štuklja, ki se je postavil pod kroge, jih prijel in se z vzmikom takoj postavil v stojo, kar mu je potem uspelo še enkrat. Stane Vidmar je stopil k njemu, ga povprašal po priimku in ga pohvalil, da tako mlad že dela to prvino, potem pa se je pod kroge postavil še sam, a mu je to, kar je prej pokazal Štukelj, uspelo šele v tretjem poskusu.

V tistem trenutku je Štukelj začutil, da bi bil lahko tudi sam nekoč tako uspešen na velikih tekmovanjih. »Nepozabno srečanje s Stanetom Vidmarjem me je še bolj priklenilo na telovadnico in mi dalo nov polet za vadbo. Kdo bi si upal ob tem srečanju misliti, da bom nekoč z njim stal v tekmovalni vrsti na svetovnem tekmovanju! In to celo dvakrat: leta 1922 v Ljubljani in leta 1926 v Lyonu,« je zapisal Štukelj ter tako opozoril na pomen vzornikov.

V Štukljevem primeru gre pravzaprav za pogost splet različnih dejavnikov, ki predstavljajo temelj uspeha – nadarjenost, skupno zanimanje vrstnikov za neko dejavnost, močna želja po uveljavitvi, za tisti čas dobra organiziranost telovadne dejavnosti v okviru sokolskega društva, zagnan in strokoven mentor, neposreden stik

z vzorniki, ki pomembno vpliva tudi na motiviranost, ter ne nazadnje neverjetna vztrajnost.

Štukljeve medalje in zmage na svetovnih prvenstvih in olimpijskih igrah sicer ne moremo povsem enostavno primerjati z uspehi tekmovalcev v današnjem športu, pri tem

je lahko izjema le njegova srebrna medalja na olimpijskih igrah v Berlinu, ki so bile prve igre, ki jih tako po organizaciji kot po konkurenci v posameznih športnih disciplinah in pristopu tekmovalcev in držav, ki so jih poslale na igre, že lahko primerjamo z današnjimi. Medalja tedaj 37-letnega Leona Štuklja je bila res izjemen dosežek. V Berlinu je v gimnastiki v ekipnem delu nastopilo 14 osemčlanskih reprezentanc in med posamezniki krepko preko sto tekmovalcev, pogled na ocene pa kaže tudi na že sorazmerno veliko izenačenost svetovnega vrha. Za primerjavo – na svetovnem prvenstvu leta 1922 oziroma 7. mednarodni telovadni tekmi, kot se je prvenstvo imenovalo tedaj, je nastopilo trideset tekmovalcev iz petih držav, za končni izid v mnogoboju pa so poleg vaj na gimnastičnih orodjih štele tudi



Leon Štukelj, 1936
Dolenjski muzej Novo mesto/arhiv družine Pauko

uvrstitve v teku na 100 metrov, skoku v višino, suvanju krogle in plavanju. Tedaj 23-letni Leon Štukelj je zmagal na bradlji, na drogu in na krogih ter osvojil srebro na konju z ročaji.

Vzporednice med Kozmusovo in Štukljevo zgodbo

Kozmusova zgodba je nekoliko drugačna, čeprav bi se tudi pri njem dalo najti vzporednice s Štukljevo. Če v primeru novomeških sokolov ne moremo govoriti o naključju, je brežiški atletski zgodbi, katere vrh je Primož Kozmus, botrovalo prav naključje oziroma tako rekoč bedasta odločitev slovenskih športnih oblasti, ki so v znamenitih portoroških sklepih določile, da ima lahko posamezna občina v istem športu le eno ekipo v republiški prvi ligi. Ker sta v brežiški občini delovala dva rokometna kluba, Brežice in Dobova, so se odločili, da bodo dali prednost Dobovčanom, že v mladosti med atletiko in rokometom razpeti trener brežiških rokometashev Polde Rovana pa je svojo rokometno vrsto, jezen in nemočen ob tako nesmiselnih določilih, odpeljal na stadion in začel z njimi trenirati atletiko.

Že prvi rod brežiških atletov je dal nekaj odličnih tekmovalcev, ki so se kmalu prebili celo do dresa državne reprezentance. Med njimi je bil tudi Vladimir Kevo, ki je državni rekord v metu kladiva najprej dvignil prek 60 in kasneje tudi krepko prek 70 metrov ter se sorazmerno zgodaj začel ukvarjati tudi s trenerstvom. Med njegovimi varovanci je bila tudi Simona Kozmus, ki je hitro napredovala in kot za stavu podirala državne rekorde v tej tedaj še precej novi ženski atletski disciplini. Svoji starejši sestri je na stadion sledil tudi veliki športni navdušenec Primož. Visok in suh kot prekla je bil uvrščen med skakalce v višino, a se je preveč pogosto zadrževal na metalistišču, kjer je s svojimi varovanci treniral Vladimir Kevo. Ko so mu prvič dovolili, da vzame v roke kladivo, je to za popolnega začetnika poletelo nenavadno daleč.

Tu pa se njegova zgodba sreča s Štukljevo. Izjemno zanimanje Primoževega kroga vrstnikov za šport je bilo temelj močni motivaciji. Tudi

Olimpijske igre v Berlinu so bile prve igre, ki jih tako po organizaciji kot po konkurenci v posameznih športnih disciplinah in pristopu tekmovalcev in držav, ki so jih poslale na igre, že lahko primerjamo z današnjimi. Medalja tedaj 37-letnega Leona Štuklja je bila res izjemen dosežek.

Primož se je treninga lotil neverjetno zagnano in vztrajno, vzornike pa je iskal tako v klubu, kjer sta mu pot s svojimi uspehi utirala sestra Simona in trener Vladimir Kevo, kot tudi v svetovnem športu v vseh športnih disciplinah.

Tako kot v Štukljevem primeru in v primeru novomeških sokolov tudi brežiški atleti niso imeli idealnih pogojev za vadbo, kakršne so imeli njihovi tekmeci na mednarodni ravni, a bili so dovolj dobri, da so jim postali konkurenčni.

Nič več splet naključij

Če je bilo vse do tedaj, ko je Primož prišel do metalističa in se prvič zavrtel s kladivom v roki, splet naključij, je bilo tisto, kar se je dogajalo v naslednjih letih, niz skrbno načrtovanih dogodkov. Vladu Kevu je bilo hitro jasno, da je Primož tisto, kar je iskal, da je dobil v roke biser, ki ga je treba le še z veliko natančnostjo zbrusiti in zloščiti.

Primoža ni bilo treba nikoli siliti k treningu. Ko je v Brežicah hodil v srednjo šolo, je po pouku zavil naravnost na stadion, saj se mu ni splačalo do treninga voziti se domov v Presladol in potem nazaj. Vendar ni mogel počakati na trening, ampak se je ogrel in naredil kakšnih štirideset metov. Ko je na stadion prišel trener, ga je našel v slačilnici s polkilogramskim sendvičem in litrskim jogurtom v rokah.

Ko je pomalical, je šel na »pravi« trening – še enkrat ogrevanje pa štirideset metov, vaje za moč in hitrost ter vse ostalo. Potem je najprej padel Kevov državni rekord, leta 2000 so prišle prve

olimpijske igre v Sydneyju, kjer je tudi zaradi spleta okoliščin igral povsem stransko vlogo.

Tri leta kasneje se je s petim mestom na svetovnem prvenstvu v Parizu uvrstil v svetovni vrh in to potrdil še s šestim mestom na olimpijskih igrah v Atenah. A tu se je njegova pot ustavila, višje ni šlo, dokler ni njegove športne poti prekinila poškodba, ki ji je sledila operacija hrbtenice. Čeprav se je zdelo, da je njegove kariere metalca kladiva konec, v kar so bili prepričani tudi nekateri pokrovitelji, ki so mu hitro obrnili hrbet, se je vrnil.

Bil je prepričan, da v športu še ni rekel zadnje besede. Kaj se je zgodilo potem, ve najbrž vsak Slovenec, ki se vsaj malo zanima šport – srebro na svetovnem prvenstvu v Osaki leta 2007, zlato na olimpijskih igrah v Pekingju leta 2008, naslov svetovnega prvaka leto kasneje v Berlinu in po začasnem koncu kariere ob vrnitvi še bron na svetovnem prvenstvu v Daeguju in srebro na olimpijskih igrah v Londonu, s čimer se je brez dvoma vpisal med velikane svetovne atletike.

Naslednikov ni bilo

Pričakovati bi bilo, da bosta taka športna velikana s svojimi uspehi v domačem okolju sprožila val navdušenja mladih nad športom, v katerem sta uspela, in da med njimi ne bo težko najti naslednikov. Žal se to ne v prvem ne v drugem primeru ni zgodilo. Tudi sicer se to skoraj praviloma ne dogaja. To, kar se je zgodilo v slovenskem alpskem smučanju ob uspehih Bojana Križaja, Borisa Strela in Jureta Franka, ki so v naši deželi povzročili pravo smučarsko evforijo, v kateri so omenjenim sledili novi in novi šam-

Pričakovati bi bilo, da bosta taka športna velikana s svojimi uspehi v domačem okolju sprožila val navdušenja mladih nad športom, v katerem sta uspela, in da med njimi ne bo težko najti naslednikov. Žal se to ni zgodilo.

pioni, med katerimi lahko posebej izpostavimo Matejo Svet, Roka Petroviča, Jureta Koširja in Tino Maze, še več pa je bilo takih, ki so na svoji poti vsaj enkrat zmagali na tekmi svetovnega pokala in sem ter tja osvojili še kakšno medaljo na velikih tekmovanjih, je prej izjema kot pravilo.

Leon Štukelj v svoji generaciji med Novomeščani ni bil osamljen. Na olimpijskih igrah v Parizu je z njim tekmoval še en Novomeščan, Miha Oswald, ki mu je za las ušla medalja, saj je tedaj jugoslovanska vrsta v ekipnem delu tekmovanja osvojila četrto mesto. Kljub temu Štukelj v Novem mestu ni dobil naslednikov, čeprav razen med drugo svetovno vojno gimnastična dejavnost v mestu ob Krki nikoli ni zamrla.

Na mednarodno sceno so se novomeški telovadci oziroma natančneje telovadke vrnile šele proti koncu sedemdesetih in v začetku osemdesetih let, ko se je Jasna Dokl celo uvrstila na olimpijske igre, kjer pa zaradi poškodbe ni nastopila. A to ni bila posledica navdušenja nad tedaj že pozabljenimi Štukljevimi uspehi, ampak plod entuziazma, danes bi temu rekli migrantke Ruže Kovačič, v Bosni rojene nekdanje hrvaške telovadke, ki je tudi sicer močno zaznamovala športno življenje v mestu ob Krki.

Tudi v Brežicah po Primoževih medaljah ni bilo zaznati večjih premikov v atletski dejavnosti. V brežiškem atletskem klubu vse poteka, kot je to potekalo pred njegovo prvo medaljo. V klubu še naprej vzorno skrbijo za atletski naraščaj, plod strokovnega in dobro organiziranega dela pa so številni uspehi na mednarodni ravni predvsem v mlajših kategorijah, kjer brežiški atleti tudi na mladinskih svetovnih prvenstvih in olimpijskih dnevih mladih posegajo po najvišjih mestih, celo po medaljah. Ko se bo pri nekom spet vse poklopilo, kot se je pri Primožu, bodo dobili novega šampiona. Če so v smučarskih skokih morali na Primoževega naslednika čakati osemnajst let, lahko tudi brežiška oziroma slovenska atletika še malo počaka, da dobi Primoževega naslednika. Morda bo tudi temu ime Peter. Kdo ve?

PRIMOŽ KOBE, maratonec

Prepričan sem, da svojega talenta še nisem v celoti izkoristil

Marjan Žiberna •

Fotografije: Boštjan Pucelj



Novomeščan Primož Kobe, član Atletskega kluba Krka Novo mesto, je z osebnim rekordom 2:14:50 tretji najhitrejši slovenski maratonec vseh časov. Pred štirimi leti je nastopil na olimpijskih igrah v Londonu in osvojil zelo solidno 46. mesto – in to po zgolj dveh letih resnega treninga. Pravi, da se mu to skoraj ne zdi pošteno do vseh tistih, ki so izbrani šport trenirali od malih nog, saj je sam začel trenirati izredno pozno, pri osemindvajsetih letih. A povsem upravičeno tudi dodaja, da si je vse, kar je dosegel, trdo prigaral. Žal je letošnje olimpijske igre v Riu doživel drugače kot londonske – pred domačim televizorjem. Norme mu zaradi poškodb, ki ga ovirajo že več let, ni uspelo doseči.

Vam je bilo težko gledati nastope v Riu potem, ko ste spomladi še upali, da se boste uvrstili v slovensko olimpijsko ekipo?

Priznam, da sem bil zelo na trnih. Težko je gledati tekmovanje, če veš, da sodiš tja, ne pa na kavč pred televizijo. Letos nisem imel sreče, in če se poleg tega še poškoduješ, ne gre drugače, pa če te to še tako jezi. Malo sem podoben svojemu starejšemu sinu, tudi on je zelo tekmovalen, vedno hoče biti prvi in težko prenaša poraze ... (nasmešek)

Za kakšno poškodbo pa gre?

Pred štirimi leti, kmalu po olimpijskem maratonu, sem imel stresni zlom petnice. Da sem se pozdravil, je bilo potrebnega veliko časa, nato pa so se mi začele pojavljati težave z ahilovo tetivo na desni nogi. Če sem natančnejši, imam težave s ponavljajočim se retrokalkenalnim burzitisom (pod tetivo); poškodba se mi je ponovila aprila, ko sem na maratonu v Hamburgu poskušal doseči normo za Rio. Burza je nekakšen sluzni mešiček, ki se nahaja med petnico in ahilovo tetivo in preprečuje drgnjenje tetive ob petnico. Ko začnem intenzivno trenirati, se mi vname in začne boleati. Zato pogosto lahko treniram le na pol ali sem celo prisiljen počivati, tako kot sem bil tudi letos spomladi. Glede na trening sem poleti kar dobro nastopil na več tekih po Slovenji, vrhunskih rezultatov pa s treningom, ki ga lahko brez bolečin opravim, ni mogoče dosežati.

Ali mislite, da so te poškodbe povezane z vašim poznim začetkom ukvarjanja s tekom, zaradi česar niste šli skozi običajno 'šolo teka' in postopno privajanje na vse zahtevnejši trening?

Po mojem mnenju se mi poškodbe tako vlečejo in ponavljajo predvsem zaradi ne najbolj strokovnega zdravljenja, nekaj napak pa je bilo tudi v treningu. Z ženo, ki je fizioterapevtka, ugotavlja, da se mi je petnica nekoliko zamaknila navznoter, zato tečem nekoliko bolj po zunanjem delu stopala. Mnenja sva, da je to najbrž zmanjšalo prostor za burzo, ki se je zaradi utesnitve vnela in je ves čas nekoliko povečana. Gre torej najbrž za biomehansko napako, in če bi bila na voljo stroka, ki bi to dovolj zgodaj odkrila, bi bilo verjetno poškodbo lažje odpraviti. Pričakoval bi, da bi to ugotovila stroka in me pošiljala na prave konce, tako pa iščem in razmišljam o tem sam. Preizkusil sem že zelo različne terapije, zdaj pa poskušam stvari spraviti v red z nekaterimi vajami. Ne obupujem, ampak vse skupaj me spravlja v slabo voljo. Upam, da mi ne bo treba na operacijo. Vem sicer za odličnega strokovnjaka za te posege, najboljšega na svetu, ampak živi na Švedskem, tam pa so cene take, da si je verjetno

PRIMOŽ KOBE, maratonec

Prepričan sem, da svojega talenta še nisem v celoti izkoristil

Marjan Žiberna •

Fotografije: Boštjan Pucelj



Novomeščan Primož Kobe, član Atletskega kluba Krka Novo mesto, je z osebnim rekordom 2:14:50 tretji najhitrejši slovenski maratonec vseh časov. Pred štirimi leti je nastopil na olimpijskih igrah v Londonu in osvojil zelo solidno 46. mesto – in to po zgolj dveh letih resnega treninga. Pravi, da se mu to skoraj ne zdi pošteno do vseh tistih, ki so izbrani šport trenirali od malih nog, saj je sam začel trenirati izredno pozno, pri osemindvajsetih letih. A povsem upravičeno tudi dodaja, da si je vse, kar je dosegel, trdo prigaral. Žal je letošnje olimpijske igre v Riu doživljal drugače kot londonske – pred domačim televizorjem. Norme mu zaradi poškodb, ki ga ovirajo že več let, ni uspelo doseči.

Vam je bilo težko gledati nastope v Riu potem, ko ste spomladi še upali, da se boste uvrstili v slovensko olimpijsko ekipo?

Priznam, da sem bil zelo na trnih. Težko je gledati tekmovanje, če veš, da sodiš tja, ne pa na kavč pred televizijo. Letos nisem imel sreče, in če se poleg tega še poškoduješ, ne gre drugače, pa če te to še tako jezi. Malo sem podoben svojemu starejšemu sinu, tudi on je zelo tekmovalen, vedno hoče biti prvi in težko prenaša poraze ... (nasmešek)

Za kakšno poškodbo pa gre?

Pred štirimi leti, kmalu po olimpijskem maratonu, sem imel stresni zlom petnice. Da sem se pozdravil, je bilo potrebnega veliko časa, nato pa so se mi začele pojavljati težave z ahilovo tetivo na desni nogi. Če sem natančnejši, imam težave s ponavljajočim se retrokalkenalnim burzitisom (pod tetivo); poškodba se mi je ponovila aprila, ko sem na maratonu v Hamburgu poskušal doseči normo za Rio. Burza je nekakšen sluzni mešiček, ki se nahaja med petnico in ahilovo tetivo in preprečuje drgnjenje tetive ob petnico. Ko začnem intenzivno trenirati, se mi vname in začne boleati. Zato pogosto lahko treniram le na pol ali sem celo prisiljen počivati, tako kot sem bil tudi letos spomladi. Glede na trening sem poleti kar dobro nastopil na več tekih po Slovenji, vrhunskih rezultatov pa s treningom, ki ga lahko brez bolečin opravim, ni mogoče dosežati.

Ali mislite, da so te poškodbe povezane z vašim poznim začetkom ukvarjanja s tekom, zaradi česar niste šli skozi običajno 'šolo teka' in postopno privajanje na vse zahtevnejši trening?

Po mojem mnenju se mi poškodbe tako vlečejo in ponavljajo predvsem zaradi ne najbolj strokovnega zdravljenja, nekaj napak pa je bilo tudi v treningu. Z ženo, ki je fizioterapevtka, ugotavljava, da se mi je petnica nekoliko zamaknila navznoter, zato tečem nekoliko bolj po zunanjem delu stopala. Mnenja sva, da je to najbrž zmanjšalo prostor za burzo, ki se je zaradi utesnitve vnela in je ves čas nekoliko povečana. Gre torej najbrž za biomehansko napako, in če bi bila na voljo stroka, ki bi to dovolj zgodaj odkrila, bi bilo verjetno poškodbo lažje odpraviti. Pričakoval bi, da bi to ugotovila stroka in me pošiljala na prave konce, tako pa iščem in razmišljam o tem sam. Preizkusil sem že zelo različne terapije, zdaj pa poskušam stvari spraviti v red z nekaterimi vajami. Ne obupujem, ampak vse skupaj me spravlja v slabo voljo. Upam, da mi ne bo treba na operacijo. Vem sicer za odličnega strokovnjaka za te posege, najboljšega na svetu, ampak živi na Švedskem, tam pa so cene take, da si je verjetno

ne bi mogel privoščiti. Mi pa Nina, moja žena, pravi, da bo operacija uspela pri tistem zdravniku, ki mu bom zaupal in se mu prepustil.

Sta vam morda na pomoč priskočila Atletska zveza Slovenije ali olimpijske komite?

Ne, atleti smo prepuščen sami sebi. Nobenega kontakta z AZS in OKS nimam, kar je žalostno. Ukvarjajo se le sami s sabo. Če bi se s športniki ukvarjalo več strokovnjakov, bi bilo poškodb gotovo veliko manj. Že večkrat sem javno povedal, da pri nas manjka center za poškodbe športnikov, nekakšen inštitut, kjer bi združili svoje znanje različni strokovnjaki – trenerji, zdravniki, ortopedi, fizioterapevti, biomehaniki, kineziologi ... Vendar za to pri ljubljanski Fakulteti za šport in pri našem olimpijskem komiteju ni posluha.

Kaj pa je bil razlog, da ste začeli trenirati tako pozno, šele pri osemindvajsetih letih?

Žal nisem imel sreče, da bi me opazili v osnovni ali srednji šoli in me povabili v klub, pa čeprav sem na šolskih tekmovanjih in pri športni vzgoji tekel dobro, ne da bi sploh treniral. Mislim, da bi svojo nadarjenost, če bi začel trenirati kot srednješolec, lahko veliko bolj izkoristil predvsem na srednjih progah in daljših tekih na atletski stezi, šele kasneje pa bi, tako kot večina tekačev, presegel na maraton. Do konca srednje šole sem tako treniral nogomet, šele kot študent pa sem nastopil tudi na nekem rekreativnem teku, ker je to spadalo k študijskim obveznostim. Leta 2005 sem v Ljubljani prvič pretekel maraton, nato pa sem začel več teči, vendar brez trenerja in natančnega načrta. Ko sem leta 2008 v Berlinu dosegel čas 2:29, sem v šali dejal, da bi lahko dosegel normo B za olimpijske igre. Vedel sem, da sem vzdržljiv,

Težko je gledati tekmovanje, če veš, da sodiš tja, ne pa na kavč pred televizijo. Letos nisem imel sreče, in če se poleg tega še poškoduješ, ne gre drugače, pa če te to še tako jezi.

vendar iz okolja nisem dobil jasnega signala, da bi moral začeti z resnim treniranjem. Naslednje leto, ko je Roman Kejžar zaključil svojo tekmovalno kariero in začel delati kot trener, me je povabil, in potem sem hitro napredoval.

S Kejžarjem, ki je že od leta 2000 slovenski re-korder v maratonu, ste letos spomladi prenehali sodelovati. Zakaj?

Razšla sva se predvsem zato, ker so se na-jini pogledi na trening začeli preveč razhajati. Zaželel sem si treninga po drugačni metodi, ki je bolj prilagojena mojim sposobnostim. Dolgo sem razmišljal o tem koraku, ker nisem želel ostati brez trenerja. Če želim napraviti korak naprej, moram napraviti določene spremembe, iti dalje po svoji poti. Ampak da ne bo nesporazumov: Romanu sem za vse, kar mi je dal, in tega je veliko, zelo hvaležen.

Kdo pa vam zdaj pomaga kot trener ali svetovalec?

Trenutno sem sam svoj trener. Se pa razgledujem za trenerjem, ki bi bil dovolj izkušen in strokoven, da bi mu lahko zaupal, in ki bi ga že prej toliko poznal, da bi vedel, da se tudi osebnostno ujemava. Pri nas takega človeka ne vidim, zato pogledujem predvsem proti Italiji in Švici. Upam, da si ga bom lahko privoščil, saj to ni poceni. Za zdaj sem to zaradi poškodb postavil malo na stran.

Vam je kdaj žal, da niste ostali v nogometu in se raje odločili za atletiko, kjer je denarja, razen za peščico najboljših, zelo malo?

Ne, svoje odločitve ne obžalujem. Talent imam za atletiko. Nogomet me je nekoč, ko sem bil mladinec, razočaral, in ko sem nehal igrati in se za nekaj časa zavestno distanciral od njega, sem lažje zadihal. A tudi če bi ostal v nogometu, bi bil pravzaprav tekač, to je moj šport, za tek sem nadarjen. Je pa res, da pred sedmimi leti, ko sem se odločil za resno treniranje teka, še nisem bil s srcem pri atletiki. Ko sem leta 2010 odšel na evropsko prvenstvo v Barcelono, sem imel željo v tem športu nekaj napraviti, a se nisem počutil kot njegov del. V hotelu, kjer smo bili nastanje-



ni, sem gledal uveljavljene atlete – kot gora velike mišičaste metalce, lahke, suhe tekače ... Pred njimi sem občutil 'rešpekt', zdelo se mi je, da ne sodim zraven. Ampak samo nekaj dni kasneje, ko sem kar dobro odtekel maraton, sem se čutil povsem drugače, vedel sem, da je atletika moj šport. To prvenstvo je naredilo premik v moji glavi. Ko sem prišel domov, sem razmišljal, da moram še veliko stvari spremeniti, če želim postati vrhunski. Tja so me poslali nepreizkušenega in neizkušenega, in to se je Atletski zvezi obrestovalo. Krivulja rezultatov se je v naslednjih letih naglo dvignila.

Kar se tiče denarja, ki ste ga omenili, pa je v tem športu res težko. Do resnega sponzorstva ne morem priti. Imel sem smolo, da sem bil takrat, ko sem bil že dober tekač, v javnosti še neznan, kasneje, ko sem se dokazal na olimpijskih igrah, pa sem se kmalu poškodoval. Še najbolj mi je na pomoč priskočila Jelovica, ki mi je pomagala pri opremljanju hiše.

Koliko pa vas še zanima nogomet? Ste spremljali letošnje evropsko prvenstvo?

Sem, nogomet ima pač svoj čar, svojo moč. Nekaj časa sem kot kondicijski trener tudi delal s Krkinimi

Atleti smo prepuščen sami sebi. Nobenega kontakta z AZS in OKS nimam, kar je žalostno. Ukvarjajo se le sami s sabo. Če bi se s športniki ukvarjalo več strokovnjakov, bi bilo poškodb gotovo veliko manj.

nogometaši in mislim, da je to kar pomembno prispevalo k njihovem uspehu v tistem obdobju.

Kako pa ocenjujete atletiko v Novem mestu oziroma na Dolenjskem? Se vam zdi, da ima v družbi in očeh javnosti mesto, ki ji gre?

Dolenjska atletika ima zgodovino in je zelo priznana v slovenskem prostoru. Nastopati za urejen klub, kot je novomeški, je čast in ponos. V zadnjih letih se je klub v organizacijskem smislu še okrepil. Pozna se dobro delo atletskih zanesenjakov in upravnega odbora; atletska šola je polna. Ljudje se čedalje bolj zavedajo, da je atletika bazični šport. Obnova atletskega stadiona je bila velika pridobitev za širšo novomeško okolico, nujno pa rabimo pokrito atletsko dvorano, saj

Ko sem leta 2010 odšel na evropsko prvenstvo v Barcelono, sem imel željo v tem športu nekaj napraviti, a se nisem počutil kot njegov del. V hotelu, kjer smo bili nastanjeni, sem gledal uveljavljene atlete. Pred njimi sem občutil 'rešpekt', zdelo se mi je, da ne sodim zraven.

ima atletika tudi zimsko sezono, ne le poletne. Treningi sprinta, skokov in metov niso primerljivi s tistimi v ogrevani dvorani – na mrazu so tetive trde, mišice pa pokajo. Naši atleti se zato vozijo v Ljubljano in Zagreb na treninge v večernih urah.

Kot perfekcionista pa me moti, da gre celoten dolenjski šport preveč v amaterizem oziroma v rekreacijo. Premalo se podpira nadarjene, vrhunskih športnikov na Dolenjskem sploh nimamo. Letos v Riu ni bilo niti enega Dolenjca. Izbor športnika leta v Novem mestu je vsako leto težji, še zlasti pri dekletih.

Vrniva se k teku. Večkrat ste bili na pripravah v Keniji, od koder prihaja večina najboljših tekačev. Dolgo jim je grozilo, da zaradi sumničenj o dopingu in nezadostnih državnih ukrepov za njegovo preprečevanje v Riu ne bodo mogli nastopiti. Kakšen je vaš pogled na to? V Keniji ste bili tudi letos pozimi.

Kenija je, tako kot vsa Afrika, na tem področju nerazvita in skorumpirana. Država je velika, tekačev je tam ogromno, ampak nadzora ni. Ustreznega laboratorija, kjer bi lahko pregledovali odvzete vzorce urina in krvi, nimajo. Pošiljati jih morajo – kolikor jih sploh odvzamejo – v Evropo. Zato je Mednarodna atletska zveza lani od Kenije zahtevala, da sprejme ustrezno zakonodajo in druge ukrepe za boj proti dopingu, drugače ne bodo mogli tekovati v Riu. To je bila zanje dobra šola, o dopingu se je začelo v Keniji veliko govoriti. Vsi obsojajo doping. Vedeti moramo, da imajo Kenijci veliko menedžerjev in kvazimenedžerjev, ki jih zanima le čim večji dobiček in zato pred

dopingom nimajo nobenih pomislekov. Tekači pa tako ali tako najbrž niti niso vedeli, kaj od njih sploh dobivajo ... Ampak dopinga je veliko tudi drugod, v to sem prepričan. Ne samo v Rusiji, kjer je bil, kot se je izkazalo, zelo sistematičen in ob sodelovanju države, pač pa tudi v Maroku, Alžiriji, Turčiji ... Na letošnjem evropskem atletskem prvenstvu so na veliko zmagovali Turki, in to po mojem mnenju vse prej kot 'čisti'.

Afričani, predvsem Kenijci in Etiopijci, so – z dopingom ali brez njega – že dolgo veliko boljši od belih tekačev. Ali mislite, da jim bodo belci lahko kdaj spet enakovredni tekmeči?

Ne, mislim, da ne. Predvsem zato ne, ker Evropejci in nasploh ves razviti svet, kjer smo vse bolj razvajeni in pomehkuženi, nazadujemo. Letos smo bili z družino na kampiranju na Pelješcu in videl sem kup ljudi, predvsem bogatih Slovencev, ki za prevažanje uporabljajo vse mogoče električne pripomočke, začeniši z električnimi kolesi ... Povedati hočem, da bomo samo še bolj debeli in še bolj počasni. Čedalje več otrok bo zavoženih že do petnajstega leta. Vse težje bo najti mlade nadarjene ljudi, ki bodo navajeni jesti zdravo, se gibati, pripravljeni garati, imeli željo po športnih dosežkih ... Poleg tega bo čedalje več denarja za rekreacijo, čedalje manj pa za vrhunski šport. Velike države, kot so ZDA, si bodo verjetno lahko privoščile investirati v elitne športnike in jih v nekem izoliranem okolju pripeljati do vrhunca. Majhne države pa bodo samo še nazadovale, ker za kaj takega preprosto ne bodo imele denarja. Po drugi strani pa Afričani vidijo v teku priložnost za zaslužek, za izboljšanje svojega življenjskega standarda. Ob zgledu, ki jim ga predstavljajo številni uspešni tekači, so pripravljeni garati bolj kot kdorkoli pri nas.

Tudi okoliščine, v katerih trenirate vi, v primerjavi z večino drugih športnikov niso prav lahke, saj ste oče dveh majhnih otrok. Kako uspete združevati vlogo športnika in očeta?

Kako otroci vplivajo na kariero vrhunskih športnikov, predvsem pa športnic, lahko vidite, saj mnogi kmalu končajo kariero. Zdaj st-

vari pogosto res niso enostavne, saj sta fanta še majhna – Val ima šest, Žan Luka pa tri leta –, je pa na srečo vse že lažje. Starši nama pomagajo, a se z Nino trudiva, da jih ne obremenjujeva po nepotrebnem. Smo športna družina in imam veliko srečo, da mi Nina zelo stoji ob strani, drugače si sploh ne morem predstavljati, da bi še lahko treniral. Pomaga mi tudi kot fizioterapevtka. Če na primer začutim, da imam po treningu zakrčene mišice meč, si vzame čas za masažo in terapijo, drugače bi se mi burzitis tako poslabšal, da bi bil prisiljen mirovati.

Dolenjska atletika ima zgodovino in je zelo priznana v slovenskem prostoru. Nastopati za urejen klub, kot je novomeški, je čast in ponos. V zadnjih letih se je klub v organizacijskem smislu še okrepil.



Rekli ste, da so zaradi našega pomehkuženja Afričani za vedno zunaj našega dosega, a v zadnjem desetletju je postal tek pri nas izjemno priljubljen. Tudi vi trenirate kar veliko skupino rekreativnih tekačev. Veliko ljudi je, kot kažejo dosežki s tekmovanj, v zelo dobri telesni kondiciji. Mar to ni malce v nasprotju?

Ločiti moramo tek kot vrhunski tekmovalni šport in tek kot množično rekreacijo. Med njima ni kakšne posebne povezave. Je pa po mojem mnenju pri nas rekreativni tek v večjih mestih dosegel svojo zgornjo mejo. Rast števila tekačev je mogoče še vedno opaziti v manjših mestih in na podežel-

ju, tam sta se miselnost in odnos do teka v zadnjih letih spremenila. V moji skupini trenira tekačica iz Semiča, ki so jo pred leti, zlasti ker je ženska, kar malo čudno gledali, ko je tekla. Danes pa je v Semiču tekačev toliko, da imajo svoj tekaški klub. Več tekačev je, kot se mi zdi, tudi takih, ki tečejo sami zase, občasno, in se rekreativnih tekov ne udeležujejo. Število tekačev še vedno narašča med ljudmi, ki se zavedajo, da zaradi svojega sedečega načina življenja potrebujejo gibanje, in izberejo tek, ki je najbolj naraven in s katerim v najkrajšem času narediš največ.

Na tekmovanja, na katera spremljate svoje tekače, običajno vzamete s sabo harmoniko. Kakšno glasbo imate radi?

Poslušam tri zelo različne vrste glasbe – energično plesno glasbo, rock in narodno-zabavno. To marsikdo zelo težko razume, ampak to je podobno kot pri hrani – rad imam dobre testenine, dobro meso in dobro zelenjavo ... Seveda je pa za različne priložnosti primerna različna glasba. Na harmoniko zaigram samo v družbi, za katero vem, da ji to ustreza in ji popestri doživetje.

Ozriva se še v prihodnost. Stari ste 35 let, kot

športnik torej niste več najmlajši. Kakšne so še vaše ambicije?

Prepričan sem, da svojega talenta še nisem v celoti izkoristil. Če se bom pozdravil in lahko treniral s polno intenzivnostjo, lahko svoje dosežke še izboljšam. Verjamem, da lahko dosežem normo za naslednje olimpijske igre v Tokiu čez štiri leta. Takrat bom star 39 let, ampak te starosti ne vidim kot ovire, ki bi mi lahko preprečevala vrhunske dosežke.

Kaj pa po končani karieri? Se vidite v trenerski vlogi? Poleg izkušenj, ki jih imate kot tekmovalec, ste ne nazadnje tudi diplomirali na lju-bljanski Fakulteti za šport.

Ja, trenersko delo s tekači me zelo zanima. Imam licenco atletskega trenerja, se pa tudi nenehno izobražujem. Prav zdaj na primer prebiram knjigo *Running on air*, ki govori o načinu dihanja

Evropejci smo vse bolj razvajeni in pomehkuženi, nazadujemo. Letos smo bili z družino na kampiranju na Pelješcu in videl sem kup ljudi, predvsem bogatih Slovencev, ki za prevažanje uporabljajo vse mogoče električne pripomočke, začeni z električnimi kolesi ...

med tekom, in skušam te stvari vpeljati pri svojih rekreativnih tekačih in spremljati njihove odzive. Mislim, da bi lahko v bodoče s svojimi izkušnjami in znanjem nadarjenim mladim tekačem veliko pomagal. Imam določene načrte, katerih uresničitev je odvisna od tega, ali mi bodo ljudje, ki o tem odločajo, prisluhnili. Vendar za zdaj o tem še ne bi kaj veliko govoril. Za zdaj si najbolj želim, da bi se pozdravil in spet intenzivno treniral.



MARTIN STREL

O ribah, babah in čemerkoli

Tadej Golob • Fotografije: Rafael Marn

Če Slovenci Martina Strela ne bi imeli, bi si ga težko izmislili. Je namreč tak original, pred katerim domišljija odpove, nekakšen živ dokaz, da zna biti realnost bolj pisana. S človekom, ki je preplaval Donavo, Misisipi, Amazonko in Jangcekjang, smo se pogovarjali v Ljubljani, nad bowling centrom, kjer stoji nekaj miz za biljard – in za eno od teh, sam kot duh, naš sogovornik. »Ne maram ljudi, ki me motijo,« je povedal v daljšem intervjuju, v katerem smo obdelali precej tega, pa bi lahko dodali še marsikaj zanimivega.



Ste že bili na morju?

Poletje, morje ..., to mi nič ne pomeni. Jaz sem zmeraj v rekah, jezerih, morjih, in ko grem na morje, mi to nič ne pomeni.

Ne hodite na morje?

Hodim, ampak čez vse leto. Tako ali tako pa moram zaradi obveznosti. Plavam z gosti po raznih državah, s samim tujci. Eno Slovenko smo imeli do zdaj, pa še ta je bila z Maastrichta. S sinom sva odprla biznis, ki funkcionira, ampak ne v tej državi. Zame je pomembno, da zanj vedo Američani, Kanadčani, Britanci, Švedi, Norvežani ... Taki, ki imajo denar. Švicarji, Nemci, Izraelci, Južnoafričani ... V *Guardianu* ne boš zasledil nobene slovenske firme, o meni so pa pisali, tako da to najbrž nekaj pomeni.

Kitajska vlada je ekologiji sklenila nameniti 326 milijard dolarjev, in ker sem jaz eden od ekoloških promotorjev, radi vidijo, da pridem. Včasih niso, ker sem kaj rekel proti umazani vodi.

Lani ste najavili plavanje okoli sveta, ki naj bi se začelo 22. marca 2016. Kaj je šlo narobe, da se to ni uresničilo?

Ostali smo brez barke. Konec januarja bi morala biti barka Lucia iz New Yorka v Long Beachu v Los Angelesu, kjer bi jo morali vso prelepiti z magnetnimi tablam, da je ne bi barvali. Dvanajstčlanska ekipa je bila pripravljena, potem me pa kliče Richard Stone (Ocean Spray) in pravi: »Strel, težka bo. Obama kliče, Clinton kliče, Trump ... Ameriški televizijci hočejo imeti to barko, ki je naša *profit foundation* barka.« Dobil bi jo zastonj, ampak moram nekako ujeti prosti termin, ker je potrebujem za leto in pol, ne za štirinajst dni ali za en mesec. Tukaj se je malo zalomilo.

Za kakšno barko gre?

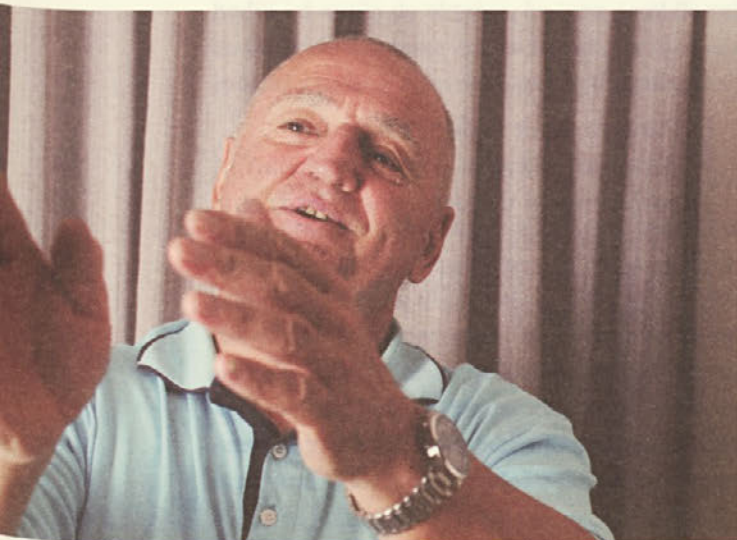
To je barka, ki je dolga skoraj 60 metrov, vredna je približno 50 milijonov dolarjev, na njej lahko pristanejo letala, helikopterji, ima spremljevalne čolne ... Takšno barko potrebujem za po svetu: varno za pot preko oceanov, dovolj hitro, ki lahko z rezervoarjem goriva prepluje 7500 milj. In če te barke ni, ne moreš delati. Tukaj sem nemočen. Če bi to sam organiziral, bi bilo drugače.

Kako ste si predstavljali ta podvig?

Možni so bili štirje starti. Pogovarjali smo se o Long Beachu v Kaliforniji, v poštev bi prišli tudi New York, London ali Monte Carlo. Monte Carlo zato, ker sem tam doma, čeprav so, kar se medijev tiče, boljši drugi trije. Kar se zgodi v Londonu, New Yorku ali Los Angelesu, o tem piše ves svet. Vse drugo je provinca, pa naj bo Pariz, Tokio, Sydney ... To plavanje naj bi se začelo 22. marca in bi zajemalo 110 držav sveta. Celotna pot je dolga približno 90.000 kilometrov. Gre za ekološko plavanje, ne za to, da bi postavljali rekorde, preplaval oceane ali kaj podobnega. To mi nič ne pomeni. Ekološko plavanje, ki je združeno z akcijo PPC – Plastic Pollution Coalition (združenje, ki si prizadeva za svet brez plastičnih odpadkov), katere član je tudi Leonardo di Caprio; z njim se bom verjetno srečal novembra, ko naj bi skupaj naredili veliko akcijo. Ob tem plavanju bi tekla akcija za ekologijo, čiste vode, nadzor morij in živalskega sveta ... Akcija v slogu Jacquesa Cousteauja. Jean-Michael, njegov sin, je tudi moj znanec.

Zavili bi proti Panamskemu prekopu in skozi njega v Karibsko morje in Atlantik. Najprej nisem imel namena obiskati Kube, pa smo se potem vendarle odločili zanjo, pa od tam do Venezuele in po obali do Brazilije. Orinoko, Amazonka do brazilskega mesta Fortaleza in čez Atlantik do Zahodne Afrike, do Sierre Leone. Od tam do Gibraltarja in mimo Portugalske in Francije in po levi strani okrog Velike Britanije in od tam do Norveške in Švedske pa Finske, nato pa mimo Baltičkih držav in Nemčije nazaj v London. Tam bi rad obiskal kraljico zaradi tega, ker se princ

Ko plavam v morju, kjer so psi, ne plavam v obleki, da me hudič ne zamenja za deskarja. To so pametne živali. Ko plavam ob njem brez obleke in se ga nič ne bojim, me ne bo nikoli napadel. S krokodili, ki živijo ob Velikem koralnem grebenu, je pa druga zgodba.



Charles zelo zavzema za ekologijo. Potem pa spet do Gibraltarja, v Sredozemlje in preko Španije, Francije, Monaka, Italije ... Treba se je ustaviti v Benetkah, ki jih pozna ves svet. Take točke moraš iskati. Potem pa mimo Slovenije in Brionov vzdolž obale vse do Črnega morja, Armenije, Gruzije, Turčije in Izraela. Ustavili bi se še v Aleksandriji, pa za malo dlje časa v Nilu. Tam bi plaval zato, ker je tako umazana voda. Potem pa mimo Somalcev, teh piratov, v Rdeče morje, kjer bi morali zelo okrepiti varovanje, ampak to tako ali tako vse financirajo države. Somalci bi zelo hitro izvedeli, kdo sem; pa saj ne grem zato tja, da bi se tepel, ampak nikoli ne veš. Potem pa v Perzijski zaliv, Abu Dabi, Dubaj, Bahrajn, v Bandar Seri Begavan (prestolnico Bruneja, op. p.) h kralju Bolkiahu, s katerim sva dobra prijatelja. Pa v

Katar zaradi svetovnega prvenstva v nogometu, pa mimo Omana do Iraka in Irana in naprej mimo Indije, Šrilanke, Burme, Vietnama, Filipinov, Kitajske, Japonske ... V Indiji bi rad plaval v Gangesu, na Kitajskem v Jangcekjangu do Wuhana, kjer me dobro poznajo, tudi v Šanghaju ... To so mesta, kjer imam dobre zveze. Kitajska vlada je ekologiji sklenila nameniti 326 milijard dolarjev, in ker sem jaz eden od ekoloških promotorjev, radi vidijo, da pridem. Včasih niso, ker sem kaj rekel proti umazani vodi – v Jangcekjangu in Gangesu moram zaradi ameb plavati z zaprtimi usti –, zdaj pa nimajo nič proti temu. Od Japonske pa proti Avstraliji in Velikemu koralnemu grebenu, čeprav je tam nevarno zaradi morskih krokodilov. Morski psi niso tako agresivni. Potem so tam še meduze in morske kače, ki so bolj strupene kot vsaka mamba. Če te useka, si gotov. V Gangesu je ogromno morskih bikov, najhujših morskih psov na svetu. Beli morski pes te ne bo nikoli napadel, razen če ne smrdiš po kakšni ribi ali ga izzivaš. Beli morski pes načeloma ne napade plavalca. V glavnem napade deskarje, ker jih zamenja za tjulnje. Ko plavam v morju, kjer so psi, ne plavam v obleki, da me hudič ne zamenja za deskarja. To so pametne živali. Ko plavam ob njem brez obleke in se ga nič ne bojim, me ne bo nikoli napadel. S krokodili, ki živijo ob Velikem koralnem grebenu, je pa druga zgodba. Živijo po sto let in dosežejo sedem metrov v dolžino. No, potem pa ne bi šli do Sydneyja, pač pa do Canberre in Nove Zelandije pa mimo Nove Kaledonije proti Havajem in od tam v Vancouver, pa ob obali nazaj v Los Angeles.

Ne razumem ... Vse to ste nameravali odplavati?

Ne, vsega ne. Plaval bi vsak dan, ampak za Atlantik, recimo, bi si vzeli pet do šest dni in od teh 2100 milj oziroma 3400 kilometrov bi preplaval kakšnih 250 kilometrov. Moj cilj ni preplavati Atlantik, temveč plavati tam in zbirati podatke o vodi, o živalskem svetu v njej in dokazati, da svet laže, da so znanstveniki podkupljeni in ne dajejo pravih informacij, mi pa vemo, da se v ribah najde ves hudič. Plaval bom, da bodo ljudje spremljali, znanstvena odprava, ki bo z mano, pa bo zbirala podatke. To je moj cilj.

Letos boste stari 62 let. So leta ovira za tovrstne podvige?

Za zdaj me ne ovirajo. Plavam v redu, hitrost imam. Plavam vsak teden, ko sem v Ameriki, plavam dvakrat na dan in sem zmeraj v formi. Meni ni treba posebej trenirati za to, da bi plaval 50 kilometrov. Odplavam jih, kadar hočem, ampak za takšno plavanje, kot je to okoli sveta, bi pa potreboval nekaj drugačnega treninga. Hojo s palicami v hrib, pa krepitev nog, nekaj gimnastičnih vaj, vaj z utežmi. To bi mi vzelo kakšnih pet mesecev.



Na spletni strani sem našel zelo natančno dokumentirano plavalno kariero, ki se je začela leta 1992 s plavanjem po Krki. Kaj je bilo pa pred tem?

Nekoč sem bil na Hvaru in sem se še kot telovadec prijavil na državno prvenstvo v daljinskem plavanju. Bil sem mladinski reprezentant v gimnastiki, v plavanju pa nisem imel nobenih rezultatov. Na tisto prvenstvo sta prišla brata Petrič, prišel je Veljko Rogošić, potem me je pa eden od Petričev gledal in vprašal, ali me je kdo učil plavanja. Mene nikoli ni nihče učil. »Če bi ti malo popravil svojo tehniko, pa šel v kak klub ...« No, potem je pa še Rogošić rekel, da me vpiše med profesionalce, če se odločim za trening plavanja.

Pojma nisem imel, kaj naj bi to bilo – 'profesionallec v plavanju', ampak sem rekel: »V redu, bom pa plaval za denar.« Takrat je bilo maratonsko plavanje v razcvetu, organizirano je bilo v najstarejšem svetovnem pokalu, denarja za letalske karte je bilo ogromno, plavalci so dobivali po 40 dolarjev žepnine na dan in Rogošić je bil zvezda. Uredil mi je nastop na dirki Capri-Neapelj, kjer so me zafrknili za veliko kilometrov, ker so me Italijani – najbolj goljufiv narod na svetu, kar se športa tiče – precej okrog peljali, pa sem kljub temu priplaval do cilja v časovnem limitu. Po tekmi me je poklical Rogošić in mi rekel, da ga ne potrebujem več, ker me zdaj poznajo. Tako se je začelo.

Plavam vsak teden, ko sem v Ameriki, plavam dvakrat na dan in sem zmeraj v formi. Meni ni treba posebej trenirati za to, da bi plaval 50 kilometrov. Odplavam jih, kadar hočem.

Mislil sem še bolj nazaj. Rodili ste se v Mokronogu, tam hodili v šolo ...

Ja. In ko sem odšel iz osnovne šole, so rekli, hvala bogu, zdaj se bo pa šola odpočila (smeh).

Menda ste igrali tudi odbojko, in to v kavbojkah in brez majice?

Ja, pa bos z zavihanimi hlačami. Tudi v daljino sem skakal v dolgih hlačah. Šest metrov in 76 centimetrov, bos in v kavbojkah. Sem jih pa sam kupil. Doma sem pletel mreže za Totro in si z denarjem kupil kavbojke, rusko uro in dirkalno kolo. Glavni sem bil tam okoli. Po dvajset mrež na dan sem napravil, za eno pa dobil po sto dinarjev. Copat še nisem imel, ampak je gostilničarjev sin svoje, neke kitajske, vrgel na gnoj, vse raztrgane, pa sem jih pobral, zašil z dreto in šel z njimi na igrišče. Takoj so se stepli z menoj, ker smo sicer igrali bos, copat ni bilo. V Mokronogu smo bili živi hudiči za vse. Ampak v vodi sem bil pa vedno

Copat še nisem imel, ampak je gostilničarjev sin svoje, neke kitajske, vrgel na gnoj, vse raztrgane, pa sem jih pobral, zašil z dreto in šel z njimi na igrišče.

mного boljši od vseh. Plaval sem petsto metrov gor, petsto metrov dol po Mirni, pod vodo sem bil po nekaj minut. Lovili smo se pod vodo in sem jo skalil, tako da me niso našli, in čepel pod njo po par minut. To so bile naše igre. V Mirno smo hodili od aprila do oktobra, ko smo pasli krave. So šle krave kar same domov (smeh). Ta stari nas je tepel s pasom, z jermenji, pa ni nič pomagalo.

Oče?

Ja. Potem sem jih dobil še v šoli, pa v cerkvi, na cesti od policaja. Zmeraj nam je gume spuščal, dokler mu nisem nekoč rekel: »Veš kaj, v tisti debeli vamp te bom sunil, da ti bodo jajca dol padla.« »Kaj!?« in me je lovil kot hudič. Potem sem pa dobil pištole, brzostrelke in mitraljez in sem se opasal, pa še eni štirje zraven, in smo šli z bombami, sifonaricami za pasom s hribov ...

Kako?

To smo našli v gozdu. Od belogardistov, od partizanov, ki so se tam tolkli vso vojno. Tega je bilo, kolikor hočeš, vse lepo namazano. Ali pa v dimnikih starih hiš, ki so jih rušili, tja so ljudje skrili italijanske puške. Smo šli v gozd in stolkli vse vrhove smrek. Ljudje so tekli na policijo, tam so pa rekli, da zdaj ni za iti nad nas. Potem smo šli pa oboroženi v Mokronog, kjer so se nas vsi bali, tudi policaji. Pobje smo bili v tistih časih od hudiča. Saj nismo nikomur nič naredili, le policaji so nas morali pustiti pri miru.

Rekli ste, da ste trenirali gimnastiko ...

Najprej sem imel doma tri mize za namizni tenis. Postavil sem jih v hlev, kjer smo imeli krave in konje. Naša domačija je bila ena naj-

večjih na Dolenjskem, s 111 hektari zemlje, 16 delavcev, hlapcev je delalo za nas, dokler ni oče odšel na Dob.

Na Dob? V zapor?

Tako je bilo. Imeli smo ogromno mesa, vina, vsega, in so ti hudiči prišli ponoči ... Pa niti ne vem, kdo, nekdo 'od države'. No, prišli so in pobrali par vreč pšenice, šunke, salame, klobase, dva soda vina, kokoši, kravo ... Nihče ni nič vprašal. Če bi pa ti kaj vprašal, bi jih pa dobil. Pobrali so in odšli. To je naš oče nekaj časa gledal, potem je šel pa na Dob, v službo v zapor, se vpisal v partijo, potem so nas pa pustili pri miru.

Vi ste pa imeli radi šport?

Ja. Za tiste mize sem pobiral vstopnino in prirejal turnirje. Čez zimo sem v hlev postavil peč na žaganje, da je bilo toplo in smo igrali. Takrat je bilo pozimi tudi do minus dvajset, minus trideset stopinj, in to mesece dolgo. In potem, ko je oblast sklenila, da bo iz telovadnice, v kateri sem telovadil, napravila trgovino, sem pobral orodje in ga zvlekel domov. Kroge, bradljo, konja z ročaji, vse, kar je bilo, in to postavil na dvorišče. Potem smo pa tam telovadili, ob tem pa imeli pištole, puške in bomb, kolikor hočeš. Vso zimo smo imeli na kozolcu puščice vpete v vrvice, da so se zravnale, v šoli smo pa brusili železne špice zanje. Ribe smo streljali, kokoši, tudi kragulja sem znal poklicat. To smo vse pekli. Zajca, srnjaka, mlade divje prašiče. Bili smo kot Robini Hoodi in Tarzani, vse smo znali. Nož sem znal vreči kot v filmu.

Menda znate igrati na kitaro?

Začel sem se jo učiti pri šestnajstih. Imel jo je brat, ampak zato, da je cigarete ugašal na strunah. To je bilo edino, kar je počel z njo, niti ene pesmice ni odigral, pa ima dober posluš. Potem je kitaro prodal, pa tega jaz niti nisem vedel ... On ni živel pri nas. Ko je bil star eno leto, je šel k teti, in ko je prišel k nam na obisk, sva se vžgala kot hudič. Pa je bil velik in močan, jaz pa lahek in žilav, in bi me moral ubiti, da bi me ustavil.

Igranja ste se učili v šoli?

Bil je neki Loko, ki je zelo dobro pel in igral na kitaro, in nekoč sem ga srečal v gostilni, pa me je vprašal po bratovi kitari. Izvedel sem, kam jo je prodal, pa me je poslal ponjo. Takrat smo v gostilnah igrali karte za denar. Poker, tarok, ajnc. Celi kupi denarja so bili na mizah. Mokronog je bil Monte Carlo. Toliko denarja je bilo na mizah, da bi lahko z njim kupil hišo. S pištolami se je igralo pa s steklenico šnopsa pred vsakim. Jaz nisem, drugi pa so, in so bili pijani kot hudič. Kupil sem tisto kitaro, ki jo je brat prodal, jo odnesel v gostilno in Loko je igral ... Fajn je igral – in sem si rekel, zakaj se pa ne bi še sam naučil. Naslednji dan sem šel v Šentrupert k župniku, da mi je malo razložil note, in sem se potem sam učil doma. In ker ni šlo in sem videl, da se lahko še sto let učim, pa ne bom nič znal, sem šel v glasbeno šolo v Novo mesto. Kar pozimi, sredi šolskega leta. »Ti pa nisi več tako mlad,« so mi rekli, ampak sem v enem letu napravil tri razrede. V dveh letih sem napravil osnovno šolo in se vpisal v srednjo glasbeno šolo v Ljubljani. Mene edinega so takrat vzeli, pa so bili na sprejemnih sami taki, ki so igrali po sedem, devet let.

In ste končali tudi srednjo glasbeno šolo?

Ja, vse normalno, tudi poučeval sem kitaro. Zdajšnji direktor kitarskega oddelka na akademiji je bil moj učenec.

Kakšno glasbo ste pa najraje igrali?

Igral sem klasiko, pa španske, tudi kakšno zabavno, kot je *La Paloma*, malo džez. Igral sem z Otom Pestnerjem, igral v skupščini, pred vlado. Dobro sem igral tudi zato, ker nisem imel treme. Razmišljal sem, da bi šel v Španijo na univerzo, potem sem pa začel s plavanjem, rodil se je sin in iz tega ni bilo nič.

Še igrate?

Še, če je treba. Prav zdaj je zunaj moj novi portret na spletu, podložen z glasbo, ki jo sam igram. Nisem pa več tako spreten. Kitara je hudič.

S kitaro je tako kot z biljardom: če je ne igraš, ne boš zadel. Osnovne udarce še, težjih pa ne.

Ste Olivio Newton-John spoznali zaradi kitare?

Ona je o meni že slišala, še preden sva se spoznala. Poslala mi je neke slike in pisma, me potem povabila na Kitajsko, kjer sva se malo bolj spoznala, potem je pa postala producentka mojega filma. Veliko denarja je vložila vanj. Film je bil predstavljen na festivalu Sundance, in sicer se je premiera končala petnajst minut pred polnočjo s sobote na nedeljo – in že v nedeljo so kritiki časopisa *Variety* pisali, da bom dobil oskarja v kategoriji dolgih dokumentarnih filmov. In sigurno bi ga dobil, če ne bi bilo v filmu alkohola. To je pa John Maringouin (režiser, op. p.) zajebal.

Big River Man?

Ja, kritik, ki v *Variety* vsak film popljuje, je mojega pohvalil in rekel, da bo gotovo dobil oskarja. Na Sundanceu sem dobil drugo nagrado občinstva in film, ki je bil tudi v ožjem izboru za nagrado, je potem dobil oskarja. Na Cinema Eye, nekakšni zadnji predstopnji za oskarja, sem bil nominiran v šestih od osmih kategorij, ampak ko je zasedala komisija za oskarja, ko so izbirali pet filmov za nominacijo, so pa rekli: »Martin Strel, sorry, Amerika no alcohol.« Odločili so se, da me ne bodo propagirali zato, ker sem v filmu predstavljen kot nekdo, ki veliko pije. Kar sploh ni res. Pa sem Johnu rekel: »Sebe in mene si zajebal.« Ampak dobiti nagrado na Sundanceu, o tem lahko samo sanjaš. Ti naši režiserji, ki gre do v Sarajevo in se s tem hvalijo, pa v Karlove Vare, bi morali vedeti, da gre za festivale B-kategorije. Saj je bil Robert de Niro v Sarajevu, pa še

No, potem je pa še Rogošić rekel, da me vpiše med profesionalce, če se odločim za trening plavanja. Pojma nisem imel, kaj naj bi to bilo – 'profesionalec v plavanju', ampak sem rekel: »V redu, bom pa plaval za denar.«

prej Brad Pitt in Angelina Jolie, v redu, ampak proti Berlinu, Cannesu, Benetkam, Sundanceu, Torontu, kjer sem bil dvakrat in je dvorana 15 minut stala in ploskala ... Tega oni nikoli ne bodo doživeli. Saj sem grd, ko to govorim, ampak me je razjezilo, ko sem pred kratkim bral na prvi strani *Dela*, kako je Kozole dobil nagrado v Karlovih Varih. Ko sem bil sam tam s svojim filmom in prav tako dobil nagrado, je bila to povsem zadnja novica v jutranjih poročilih. Klinc vas gleda, sem si mislil, ampak tiho pa ne bom. Sundance je zlata olimpijska medalja, to, kar ste vi dobili v Karlovih Varih, je pa evropsko prvenstvo.

Ste na Sundanceu srečali Roberta Redforda?

A, seveda.

In?

Bil sem pri njem doma, snemal sem na njegovem smučišču. V kopalkah sem smučal. Američani radi vidijo, da si malo drugačen. No, in je prišel v dvorano, s šalom okrog vratu – tam je takrat zima in zvečer minus petnajst, minus dvajset – malo pogleda po dvorani in pravi: »Where is this fucking swimmer?« On je zelo inteligenčen in zabaven človek. Pravi Američan in dober igravec, ki ve, kaj je dobro. Je tudi blizu vodam, snema na njih, se zanima zanje.

Bil je režiser filma *Reka poje mi*, v katerem igra Brad Pitt in za katerega mu je v prizorih muharjenja svetoval naš Božo Dimnik.

A res? V redu človek je. Spoznal sem še ogromno drugih igralcev, ker sem še tri leta po tem filmu hodil po festivalih. Še lani sem bil. Leta 2014 sem bil v Karlovih Varih, kjer so naredili steklenico beherovke v mojem slogu, z masko in plavutkami.

Greva k plavanju. Kdaj ste odkrili, da vam brez njega ni življenja?

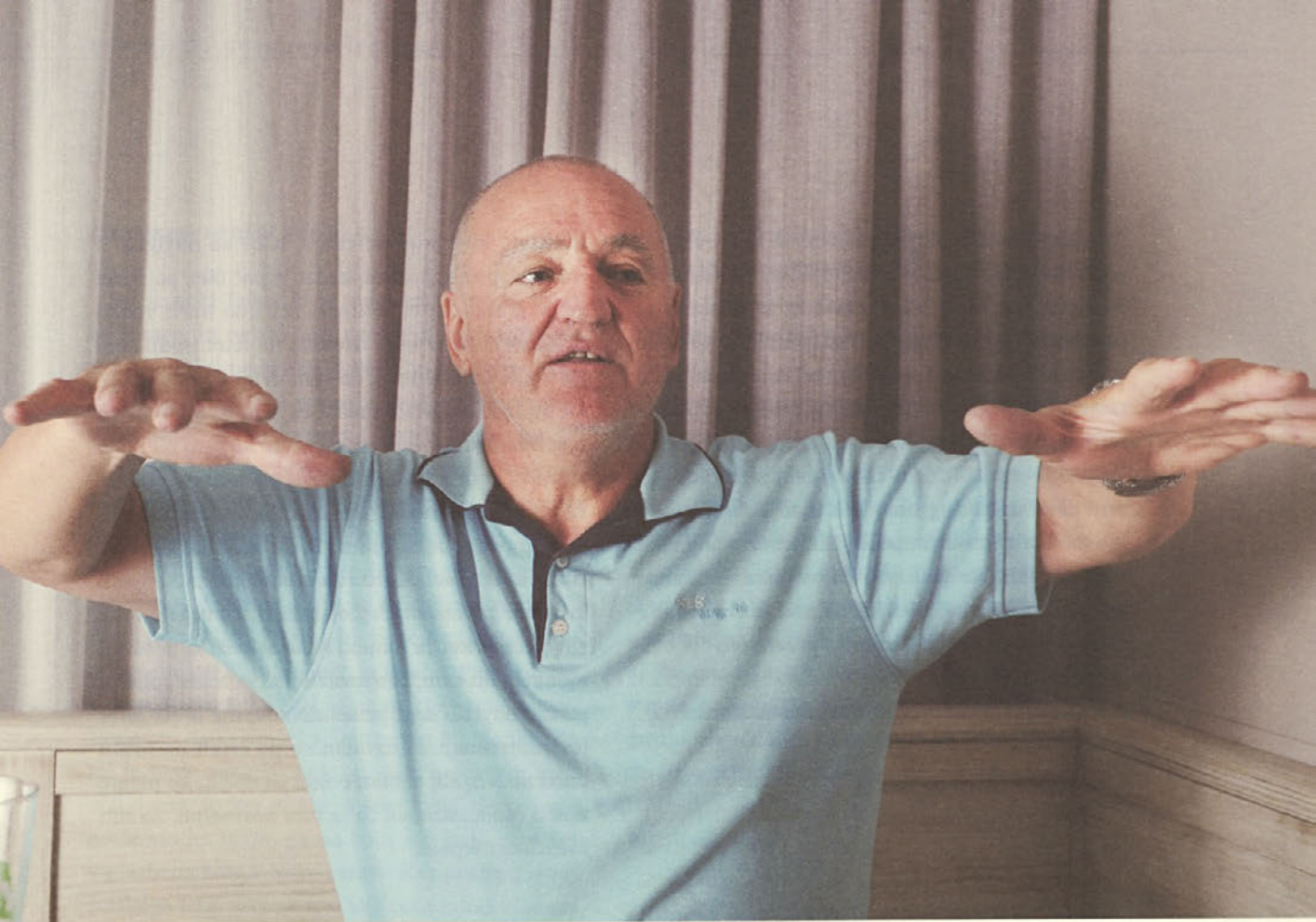
Moja mama ni znala plavati in nas zato ni pustila k vodi. Z njo sem hodil k potoku Stajnik, h

koritom, kjer je prala cunje, babe so nažigale z milnico, poleti, pozimi, kadar je pač bilo, pa čreva so se prala tam ob kolinah. Mi smo imeli veliko prašičev in smo klali dvakrat na leto. Hodil sem tja z njo, delal jezove, da sem dvignil vodo potočka na kakšnega pol metra in sem se spuščal po njej. Ves čas me je imela na očeh. Ko sem bil malo starejši, sem z našega dvorišča opazoval starejše pobe, ki so hodili k Mirni, in pri šestih letih sem jo pobrisal za njimi. Tekel sem, da se je po tistih kolesnicah kadilo za menoj kot za konjem. Mirna je pa že reka, sploh takrat, ko ni bila tako zaraščena, kot je danes. Poiskal sem si prostor, kjer sem bil sam, si napravil jez, se malo spuščal po njem ... Ko sem prišel domov, me je pa foter lovil z jermeni. Drugi dan so po črtah na hrbtu takoj vedeli, kaj je bilo. Poleti pa sploh, ko nismo nosili majic. Ampak to je bilo normalno. So bili tudi drugi tepeni.

Potem sem jih dobil še v šoli, pa v cerkvi, na cesti od policaja. Zmeraj nam je gume spuščal, dokler mu nisem nekoč rekel: »Veš kaj, v tisti debeli vamp te bom sunil, da ti bodo jajca dol padla.« »Kaj!?« in me je lovil kot hudič.

Ste očetu to zamerili?

Od začetka niti ne. Pil je in jaz nisem vedel, kdaj je divji, čeprav je pil vsak dan, ker so igrali karte po gostilnah, kjer se je pilo na litre. In, seveda, ko mu je vsekal v glavo, sploh, če je že v gostilni izvedel, da sem ušel, je že vpil, da me bo dobil. Dobil me je v postelji, ko sem že spal. Me je potegnil ven, pa štrik in je padalo, krista boga, da je bilo groza. Ko sem pa zrasel, že v četrtem razredu, ko sem seveda že znal plavati, sem se mu pa zoperstavil. Rekel sem, da ga bom usekal. Takrat je pa trznil. Jaz sem bil ... Po drevesih sem šel kot veverica, samo po rokah. Češnje sem tako obiral, da sem se za vejo držal, z drugo roko pa



Takrat smo v gostilnah igrali karte za denar. Poker, tarok, ajnc. Celi kupi denarja so bili na mizah. Mokronog je bil Monte Carlo. Toliko denarja je bilo na mizah, da bi lahko z njim kupil hišo.

jih polagal v košaro. Takrat je pa začel gruntat. No, plavati me je pa učil neki krojač iz Prekmurja, ki je imel pri nas sobo. Mama mu je rekla, naj me pelje na Mirno, ker me oče potem ne bo tepel, če bom šel z njim. Vlado Škorc mu je bilo ime, dober človek. Tudi on je delal v zaporih, čeprav je bil krojač po poklicu in nam je vsem naredil kopalke, copate ... Enkrat je oče znorel, ko sem se kopal v Mirni in so krave prišle same domov. Sedel je na moped in se pognal proti reki. Že od daleč sem ga videl, ko je divjal dol po bregu, kar med ljudi. Še dobro, da ni koga ubil. Jaz v vodo, on pa za meno, oblečen, v hlačah in v čevljih. Pod vodo sem splaval na drugo stran reke, skalil vodo in med vejami vsake toliko prišel po zrak in spet kalil vodo. Potem sem počasi odplaval kilometer, skoraj dva dol po reki. Vedel sem, da bo hudič, ko

pridem domov, in zato tja tri dni sploh nisem šel. Spal sem na kozolcu, kamor mi je mama prinesla pladenj štrudlja. Po treh dneh sem mu pa potem rekel, da ga bom udaril, če ne bo nehal, potem se je pa začelo pri nas doma umirjati.

Pa je Mirna dovolj velika reka za spodobno plavanje?

Ja, seveda. Od mosta do jezua je bilo 70 metrov, pa so pobje hecali policaje, vojake in podobne, če upajo plavati z mano. Ko sem bil v četrtem razredu, so izzvali neke oficirje, ki so opravili tečaj plavanja. Za gajbo pira, so rekli starejši fantje. Mi, mlajši, smo takrat pili samo vodo. Vrgli so denar na mizo in smo plavali 3500 metrov, dol in gor. Nekaj časa skupaj, potem me pa niso mogli več dohajati. Zadnji je zdržal kakšnih 25 razdalj, približno pol.

Takrat ste vedeli, da je voda vaš element?

Malo zatem smo imeli športno prvenstvo. Najprej gimnastiko, mnogoboj, ki so mu priključili še plezanje po vrvi. Edini sem dobil desetico, ker

sem postavil rekord, in sicer štiri sekunde in devet desetink, sedem metrov in pol visoko. Potem je bilo na vrsti plavanje, kjer sem tudi zmagal in dobil deset točk. Pa sem malo krožil tam okrog in pride nekdo in pravi: »Ti si visok 180 centimetrov, kajne?« Že v sedmem razredu sem nehal rasti. Takrat sem bil skoraj največji. »Velik si za gimnastiko,« je rekel. »Za parter ne boš, bi pa znal biti dober plavalec. Imaš kratke noge in dolg trup, to je postava plavalca.« To sem si zapomnil.

Potem sem pa neko poletje stal na dvorišču in razmišljal o tem, da moram nenehno krmiti kokoši. 5000 piščancev smo imeli in sem jim

odzivov ste sprožili s svojim početjem: obćudovanje po eni strani in dvom po drugi. Bili so tudi taki, ki so na glas rekli, da bi hlood priplaval do izliva reke, ĉe bi ga vrgli vanjo. Vas je to zelo motilo?

Vĉasih me je, zdaj pa niĉ veĉ. Naj pišejo, kar hoĉejo. Źe po Donavi sem vedel, da v tej drŹavi ne bom ostal, in sem se zaĉel poslavlĉati. Vedel sem, kaj pišejo o meni v Veliki Britaniji, kaj govorijo na BBC, in zame je bilo pomembno to, kaj govorijo v Ameriki, kaj govorijo v Avstraliji, da je nastal film, da je nastala knjiga, ki je izšla v 23 jezikih. Saj bodo še govorili in pisali vse sorte. Naj. Potem pa grem po Londonu, po Victorii, pa me pol ljudi

Na Cinema Eye, nekakšni zadnji predstopnji za oskarja, sem bil nominiran v šestih od osmih kategorij, ampak ko je zasedala komisija za oskarja, ko so izbirali pet filmov za nominacijo, so pa rekli: »Martin Strel, sorry, Amerika no alcohol.«

moral znositi na tone krme in vode. Razmišlĉjal sem in rekel: »Mama, v Ljubljano grem. Ne bom veĉ delal doma, uĉil se bom kitaro in plaval.« Sedel sem na kolo, pa po makadamski cesti do Višnje Gore proti Škofljici, kjer se je zaĉel asfalt. Pri prvih hišah v Ljubljani sem zaĉel spraševati, ĉe imajo kakšno stanovanje. Dobil sem ga, potem sem pa hodil od tovarne do tovarne in iskal delo in se zaposlil na AvtomontaŹi. Kmalu sem videl, kako to gre, pa nisem veĉ hodil na delo ob šestih, paĉ pa tako kot drugi ob osmih. Prvi nam je vsem poštempljal karte. Domov ob pol enih, namesto ob dveh, ker je zadnji spet štempljal karte. Ko so videli, da znam plezat, so me porabili za to, da sem splezal ĉez štiri metre visoko Źiĉnato ograjo in na drugi strani Celovške kupil pivo, viski, vino, klobase, ki so jih pekli kar v tovarni.

Zadnja beseda naj bo o plavanju. Dve vrsti

pozna in se hoĉe fotografirati z mano. Oni take reĉi cenijo, cenijo tistega, ki si je sploh drznil pomisliti na kaj takega. Tukaj pa ... Slovenci smo podalpski narod, malo podobni Avstrijcem, Tirolcem, juŹnim Nemcem, zelo ozki. Prepotoval sem 151 drŹav, tudi 50 ameriških zveznih drŹav, in poznam svet malo drugaĉe kot tile tukaj, kjer teŹko najdem kompanjone za pogovor. Drugje po svetu s tem nimam teŹav. O ribah ali o babah, o ĉemerkoli. Zato pa rad sam igram biljard. Ne potrebujem ljudi, ki me motijo. Ljudje v Sloveniji poznajo Zagreb, Celovec, Trst, tukaj je njihov domet. Tako, kot je bil domet mojega oĉeta. Ĉe si mu omenil Ljubljano ali Dunaj, je rekel: »K... te gleda!« in je šel. Ker ni razumel. Mama je bila bolj svetovljanska, bila je v Nemĉiji, v Franciji, v Parizu ... Z njo si lahko drugaĉe komuniciral, z oĉetom pa ne. O puškah, kako ustreliti zajca, kako nastaviti zanko. O drugem pa ne.



BOGDAN FINK

Kolesarjenje bi morali prodati Francozom

Tadej Golob • Fotografije: Boštjan Pucelj

Kot kolesar je bil prvi, ki je Sloveniji oziroma takrat še Jugoslaviji priboril medaljo s svetovnih prvenstev, in sicer bronasto s SP mladincev v Angliji leta 1990. Bil je član prve profesionalne ekipe pri nas, takrat Krke Telekom (1997), v kolesarstvu pa je ostal tudi po koncu tekmovalne kariere. Zdaj je že dolga leta direktor kluba Adria Mobil, edinega profesionalnega kolesarskega kluba v Sloveniji. Zadnji njihov 'izdelek' je recimo Primož Roglič, letošnji zmagovalec etape na Giru d'Italia. Ob tem skrbi tudi za izvedbo dirke Po Sloveniji in sanja, da bi ta našla svoj prostor tudi na Eurosportu.

Bili ste član prve slovenske profesionalne ekipe, Krkine iz leta 1997. Od tega je skoraj dvajset let. Koliko se je v tem času spremenilo kolesarstvo?

Včasih so bile Italija, Francija in Nemčija center kolesarstva, predvsem Italija. Mi, ki smo blizu, smo bili in smo še zelo povezani z njo. Ampak zdaj je v Italiji samo še ena ekipa World Toura, vse druge so v Avstraliji, ZDA itn. Pri nas je bilo pa takrat Novo mesto, bili so Kranj, Ptuj, Ljubljana, Nova Gorica je imela svojo ekipo. Pred nekaj leti smo ostali sami, obstajata le še ekipi do 23 let v Kranju v Savi in v Ljubljani v Rogu. Kar se pa kolesarske tehnike tiče, je sistem treninga zdaj drugačen. V mojih tekmovalnih časih je bil glavni pokazatelj kolesarjeve pripravljenosti njegov pulz, zdaj pa vsi trenirajo z merilci moči oziroma z merilci vatov. Ti se namreč ne spreminjajo ne glede na okoliščine, pulz se pa spreminja glede na utrujenost, razpoloženje ... 150 udarcev na minuto ne daje vedno istega rezultata. Včeraj si, recimo, z njimi vrtel 150 vatov, danes jih lahko samo še 142.

Merilec vatov je tisto, v kar strmi Froome med dirko na krmilu kolesa?

Ja, to je to. Na ta način je kolesarstvo izgubilo del romantike. Zdaj namreč vsak že pred dirko ve, koliko je sposoben, in tudi ve, da bo šel v rdeče polje, če bo to mejo prekoračil. Ve tudi, da v rdečem polju prav dolgo ne bo zdržal – pet, deset, mogoče petnajst minut – in da ga nato čaka regeneracija. Regeneracija pa pomeni kolesarjenje pri nižji intenzivnosti in izgubo časa. Zato se velikokrat zgodi – recimo zdaj na Vuelti – da nekdo zaostane oziroma, kot rečemo, odpade, na vrhu klanca pa spet ujame vodilne. Ali pa, nasprotno, se nekateri peljejo v vodstvu, pa potem nenadoma popustijo in zaostanejo. Seveda, ker so se

V mojih tekmovalnih časih je bil glavni pokazatelj kolesarjeve pripravljenosti njegov pulz, zdaj pa vsi trenirajo z merilci moči oziroma z merilci vatov. Ti se namreč ne spreminjajo ne glede na okoliščine.

prej prenapeli. Mislim, da je kolesarstvo s tem izgubilo del čara in ni čudno, da mnogi zahtevajo, da bi vsaj na tekmah prepovedali uporabo vatmetrov.

Samo na specializirane športne kanale moramo zaviti, pa vidimo, da je konkurenca med športnimi panogami ogromna. Kolesarstvo je tam zelo visoko. Kako je s tem v Sloveniji?

Nas ni nikjer, če sem iskren. Vsak šport je zanimiv, če ima neposreden prenos. Produkcija prenosa nogometne Lige prvakov stane od pet do osem tisoč evrov, tekme slovenskega prvenstva še manj, prenos enega dneva dirke na nivoju Gira, Toura ali Vuelte, pa od devetdeset do sto tisoč evrov. Tehnike za kaj takega v Sloveniji ni, morali bi jo vso najeti, in ti stroški so preprosto preveliki, če bi šel prenos samo na naš slovenski trg.

Kako je s podmladkom v Adrii Mobil?

V zadnjem letu je v naš klub prišlo ogromno mladih. Če je bilo teh pred kakšnimi petimi leti približno dvajset, jih je zdaj dvakrat več. Tako veliko jih je, da imamo v določenih delih sezone že težave s kolesi in s prevozi na tekme. Veseli me, da so med njimi čedalje mlajši, ki se lotevajo treninga kolesarstva.

Koliko sme biti človek star, da se še lahko loti resnega kolesarstva?

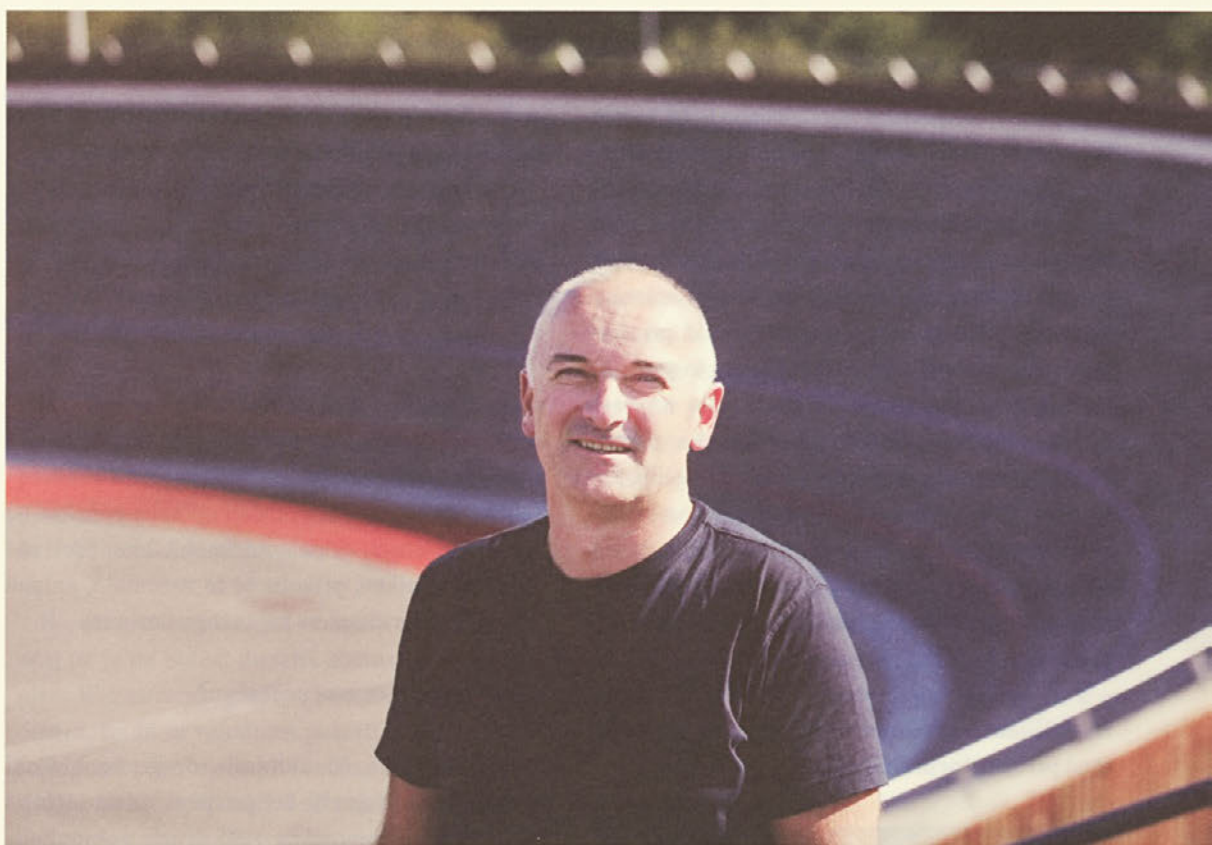
Kolesarjenje je vzdržljivostni šport – in pri vzdržljivostnih športih skoraj ni meje. Primož Roglič je prišel v naš klub, ko je bil star 24 let, pa je zdaj vrhunski kolesar. S tem, da naši dečki in še mladinci trenirajo najmanj v Sloveniji. Namerno poskušamo trenirati manj kot trenirajo mladi v drugih klubih, to pa zato, da ne pride do izgorelosti, iztrošenosti, še preden se pravi treningi, pravi napori zares začnejo. Te strategije se držimo.

Sodi kolesarstvo med drage športe, ko govorimo o najmlajših?

Ne. Naša vavnina znaša 30 evrov na mesec, prevozi na tekme, vsi treningi so zastonj, in tisti najboljši, ki pokažejo največ zrelosti, dobijo tudi kolo. Starši imajo nekaj stroškov z njegovim servisiranjem – nekaj naredimo mi, nekaj oni sami – starši morajo kupiti še dres in trenirko, to je pa potem tudi vse. Mislim, da je kolesarjenje, kar se stroška za starše tiče, cenejše kot katerikoli drug šport.

Omenili ste že Primoža Rogliča. Kako to, da mu niste pri 24-ih dejali, da je, žal, zamudil vlak?

Zato, ker je zmagoval na rekreativnih dirkah, kjer smo ga opazili, ga poslali na testiranje, ki ga je zelo dobro prestal, potem smo si pa rekli takole: če se bo z njim izšlo, bo to res zgodba o uspehu. Prišel je k nam in rekel, da bi rad vozil. Seveda nihče ni mogel vedeti, da bo fant tako zelo uspešen. Zdaj bi lahko bili pametni za nazaj, pa rekli, da smo vedeli ... Ne, nismo. Je pa kazal



Na ta način je kolesarstvo izgubilo del romantike. Zdaj namreč vsak že pred dirko ve, koliko je sposoben, in tudi ve, da bo šel v rdeče polje, če bo to mejo prekoračil. Ni čudno, da mnogi zahtevajo, da bi vsaj na tekmah prepovedali uporabo vatmetrov.

znake šampiona, najbolj s stavkom, po katerem jih najprej prepoznaš: »Jaz bi rad vozil.« Še danes ga ne zanima nič drugega.

Martin Hvastja, strokovni komentator RTV Slovenija, je ob letošnjem Touru dejal, da je Primož Roglič edini slovenski kolesar, ki bi lahko postal tekmovalec za skupno razvrstitev na največjih večdnevnikih dirkah, kot so Giro, Tour de France ali Vuelta. Se strinjate?

Ja, ampak za kaj takega bo še potreboval čas. To pa zato, ker je v kolesarstvo priletel kot buomerang in mu zato manjka še veliko izkušenj, nekaj kolesarskih fint, premore pa izjemno pozi-

tivno lastnost – ne ponavlja napak. Mnogim športnikom razlagaš in razlagaš, pa kljub temu ponavljajo napake, on pa ne. Ko opazi, da je nekaj napravil narobe, ko mu to razložiš, se bo zelo potrudil, da enakih napak ne bo več ponavljal. Zaradi te lastnosti so njegove možnosti za uspeh veliko večje, ob seveda velikih telesnih sposobnostih.

V kolesarstvu tudi govorite o talentu ali gre zgolj za telesne zmogljivosti? Kaj iščete?

Seveda tudi za kolesarstvo potrebuješ talent, ki se odraža v telesnih predispozicijah. Pomembno je tudi mentalno zdravje, se pravi to, čemur rečemo, da je nekdo v glavi ta pravi, potem je treba pa trenirati. V ekipnih športih lahko s taktiko prikriješ svoje slabosti, pri kolesarjenju pa vsa taktika nič ne pomaga, če kolesar ni dovolj pripravljen. Pa še to je, da sta energija in taktika v kolesarstvu oziroma v vseh vzdržljivostnih športih zelo povezani, delujeta skupaj.

Adria Mobil je ekipa kontinentalnega razreda. Kaj to pomeni?

Svetovno kolesarstvo je razdeljeno v tri nivoje. Na vrhu je World Tour, v katerem je kakšnih 18 licenciranih ekip – Astana, Sky itn. Rang nižje so ekipe prokontinentalnega razreda in še nižje ekipe kontinentalnega razreda. V kontinentalnih ekipah lahko nastopajo tudi amaterski kolesarji oziroma taki s pogodbo z moštvo, ki pa sicer tekmujejo zastonj. Ekipa World Toura in prokontinentalnega razreda lahko nastopajo na vseh dirkah, mi pa na tistih do nivoja HC, kar pomeni, da ne moremo nastopiti na teh največjih, kot so Giro, Tour de France ali Vuelta, ali na dirkah svetovnega pokala. Pri tem ne gre toliko za rezultate, ki jih neka ekipa dosega, pač pa za to, koliko denarja ima. Kolikor denarja imaš, toliko si lahko privoščiš.

Razmišljate o prestopu v višji kolesarski razred, med prokontinentalne ekipe?

Razmišljamo, ampak treba je vedeti, da kolesarski klub Adria Mobil ni samo članska ekipa; je predvsem delo z mladimi. Če to dobro poteka, potem bomo dobri tudi med člani. Ko se bomo odločili za prestop med prokontinentalne ekipe, bomo tam vztrajali najmanj, pet, osem, deset let. Zaradi kakšnih nepremišljenih ad hoc odločitev lahko razpade klub. Koraki, ki jih delamo v našem klubu, morajo biti trdni, zanesljivi, in če vidimo, da so naši kolesarji prerasli to okolje, jih raje pošljemo drugam, kot da bi jih zadrževali doma.

Je proračun kluba skrivnost?

Ne, ves proračun znaša milijon evrov, s tem da je v ta znesek vključena tudi dirka Po Sloveniji, ki nas stane 250.000 evrov, pa vzdrževanje velodroma, dirke dečkov, mladincev ...

Za prestop v razred višje pa bi potrebovali?

Dva milijona in pol do tri milijone evrov. Z manjšim zneskom ne moreš narediti spodobne prokontinentalne ekipe. Govorim o ekipi, ki lahko nastopi na boljših dirkah in se na njih dobro predstavi z dobrimi kolesarji. Če teh nimaš, je bolje ostati na tem nivoju, na katerem smo zdaj.

Kolesarjenje je vzdržljivostni šport – in pri vzdržljivostnih športih skoraj ni meje. Primož Roglič je prišel v naš klub, ko je bil star 24 let, pa je zdaj vrhunski kolesar.

Nekateri drugi so že poskusili, pa se ni obneslo. Mislim pa, da bi slovenski kolesarji, če bi nastopali v slovenski ekipi, dajali od sebe več, kot pa dajo zdaj v tujih ekipah. Adria Mobil kot proizvajalca bivalnikov, prikolic bi to zanimalo, ampak najprej mora ekipa za kaj takega dozoreti.

Kako napolnite svoj proračun?

Eno je dirka Po Sloveniji, drugo so klubski pokrovitelji. Največji del prispeva Adria Mobil s 30 odstotki, imamo pa tudi druge pokrovitelje tako iz lokalnega okolja kot iz tujine. Naš pokrovitelj za kolesa je iz Nizozemske, energetska pijača in gume so tudi iz tujine ... Ni samo lokalno.

Je klub lastnik edinega slovenskega velodroma?

Klub je samo upravljavec velodroma, njegov lastnik je Mestna občina Novo mesto.

Ga uporabljate?

Do zdaj smo ga, zadnja dva meseca pa ne več, ker je les, s katerim je prekrit, v zelo slabem stanju. Minilo je že 20 let od mladinskega svetovnega prvenstva in je potreben obnove.

Kako to, da ga uporabljate, če pa noben slovenski tekmovalec ne tekmuje na velodromu?

Velodrom je nekaj najboljšega, kar lahko doleti kolesarski klub. To je naše igrišče. Veliko odličnih cestnih kolesarjev je najprej treniralo na velodromu. Bradley Wiggins, recimo, ki je osvojil Tour de France, Mark Cavendish prav tako. Velodrom je osnova. Zakaj? Na njem se naučiš pedalirati, orientacije v prostoru, vožnje polnega obrata ... To so vse elementi, ki jih potrebuješ pri

vožnji na čas, na kronometru. Zato je velodrom zelo pomemben za nas kot kolesarje, ki tekmujeemo na cesti, po drugi strani bi pa lahko natrenerirali kolesarje za eno od mislim da dvanajstih olimpijskih panog, ki potekajo na velodromu. S tem se v Sloveniji nihče ne ukvarja, je pa medaljo lažje osvojiti na velodromu, kot na cesti.

Pred časom, pred evropskim prvenstvom v košarki v Sloveniji, se je govorilo, da ga bodo prekrili s streho kot del večnamenske športne dvorane, pa potem ni bilo nič iz tega. Ali obstaja še kakšna možnost, da se to vendarle zgodi?

Ne, mi nenehno iščemo možnosti za kaj takega, zdaj pa je na potezi mestna občina, ki v naslednjem letu načrtuje gradnjo atletske-kolesarskega centra. Da bi ta velodrom pokrili samo za kolesarje, ne bi šlo, mora biti večnamenska dvorana z atletske stezo. Ti načrti so stari že nekaj let in bojim se, da bo gradbeno dovoljenje, ki velja pet let, medtem že zapadlo.

Ste tudi organizator dirke Po Sloveniji, na kateri so nastopili mnogi kasnejši zmagovalci največjih dirk. Kako to, da razni Nibali, Cavendishi ... zavijejo sem?

Zgleda, da jim je tukaj všeč in da dirka Po Sloveniji na ravni organizacije zadostuje njihovim potrebam. Naša dirka poteka med Girom in dirko Tour de France in jo nekateri izkoristijo kot zadnjo pripravo pred Tourom ali kot izbirno tekmo zanj. Na letošnji dirki sta nastopila olimpijski prvak na velodromu Elia Viviani in pa Mark Cavendish, ki je bil na olimpijadi drugi. Oba sta sicer vozila svojo dirko. Mi smo že pred začetkom dirke vedeli, da je Cavendish najbrž ne bo končal. Vsak tak kolesar ima svoj cilj, in letos so bile to olimpijske igre v Riu. Na dirko Po Sloveniji bi lahko privabili celo več ekip World Toura, ampak njim je treba zagotoviti boljše razmere, od hotelskih nastanitev naprej. Jih je bilo pa že tako ali tako rekordnih šest in mislim, da je to pravzaprav optimalno za našo dirko. Če je konkurenca prehuda in ni domačih kolesarjev, lahko postane manj zanimiva. Vsekakor pa se je dirka Po Sloveniji v svetovnem kolesarskem

koledarju prišla. Ekipa pridejo, in to z dobrimi kolesarji. Prav pred nekaj dnevi je na Vuelti zmagal Belgijec Jens Keukeleire, ki je dobil tudi prvo etapo letošnje dirke Po Sloveniji. Takrat so vsi govorili, da se je Orica GreenEdge udeležila naše dirke z neko čudno postavo, no, pa je isti fant dva meseca kasneje osvojil etapo World Toura. Naša dirka je tudi priložnost za kolesarje, ki so največkrat pomočniki na velikih dirkah, da se lahko izkažejo. Robert Koren je bil pred leti pomočnik v Liquigasu, ampak ko je prišel v Slovenijo, je bil prvi človek kluba.

Ob velikih dirkah, ki jih lahko spremljamo na Eurosportu, pa tudi na RTV Slovenija, vidimo, da ne gre samo za športno, pač pa tudi promocijsko prireditev, in sicer za vso državo. Se tega Slovenci zavedamo?



Naša vadbina znaša 30 evrov na mesec, prevozi na tekme, vsi treningi so zastonj, in tisti najboljši, ki pokažejo največ zrelosti, dobijo tudi kolo.

Koraki, ki jih delamo v našem klubu, morajo biti trdni, zanesljivi, in če vidimo, da so naši kolesarji prerasli to okolje, jih raje pošljemo drugam, kot da bi jih zadrževali doma.

Mislim, da še premalo. Vsa televizijska produkcija za našo štiridnevno dirko stane okrog 370.000 evrov, in ko to omenim, jih odbije.

Koga?

Slovensko turistično organizacijo. Ampak treba je vedeti, da je bil letos na dirki Cavendish, ki ima 1.100.000 sledilcev. Fotografijo, na kateri je bil v Postojnski jami, je kliknilo dva milijona ljudi, večina iz tujine. Ekipe, ki so letos nastopile na dirki Po Sloveniji, imajo na Facebooku od deset pa do sedemsto tisoč sledilcev, kot jih ima recimo Sky. Na ta način je dva milijona ljudi vsak dan spremljalo dirko Po Sloveniji in fotografije, ki smo jim jih ponujali – in to niso bile fotografije ciljev ali zmagovalnih odrov, ampak 'panoramske' – so dosegle po dva milijona klikov. To pri drugih športih ni mogoče. Zakaj? Ronaldo že mogoče ima 40 milijonov sledilcev, ampak on slika stadion ali pa hotel in nihče sploh ne ve, kakšna je država, v kateri stojita ta stadion ali hotel. Tukaj pa bi Slovenijo pokazali v večurnih neposrednih prenosih – in ker bi bili mi producenti televizijskega signala, bi odločali, kaj bomo pokazali. Tako kot Francozi pokažejo vsako cerkev ali jezero na trasi Toura. Zmeraj sem govoril, da bi morali to prodati Francozom oziroma komurkoli.

Ali obstaja kakšna možnost, da s prenosom dirke Po Sloveniji prodremo tudi ven? Mislim, da je Eurosport letos prenašal dirko po Poljski. Z vsem dolžnim spoštovanjem do naših slovenskih bratov na severovzhodu Evrope, ampak Slovenija je vendarle lepša ...

Prav o tem se pogovarjamo že tri leta, ampak do zdaj se je STO zdel vložek v to prevelik. Za to, da bi prišli na Eurosport, bi ves paket znašal 770.000 evrov. Del tega zneska predstavlja produkcija, ki je v Sloveniji nihče ne zna narediti. Smo poskusili, pa ni šlo. Drugi del pa zakup medijskega in oglasnega prostora na Eurosportu. Sekunda tega prostora stane 38 evrov, sekunda oglasnega prostora na POP TV pa 150 evrov, le da gre slika z Eurosporta v 54 držav. V tem paketu bi lahko STO oglaševala Slovenijo na vseh kanalih, na katerih oddaja Eurosport, in to tudi v času dirke Tour de France, se pravi, da bi po obvozu prišli na to dirko. Ampak žal se za zdaj še nismo dogovorili. Digitalno oglaševanje je njihova strategija, a njihovi spletni strani sledi 27.000 ljudi, kar je nič v primerjavi s številom ljudi, ki se zanimajo za ekipe in posameznike na naši dirki. Ko to govorim, seveda ne odkrivam tople vode. Kolesarsko dirko Po Sloveniji bi si v štirih dneh ogledalo 25 milijonov ljudi. Ocene temeljijo na številu ljudi, ki si ogledajo Giro di Trentino. Televizijski signal bi zastoj poslali v Avstralijo, v ZDA, kamorkoli, kjer bi si ga želeli ogledati. In če bi samo 0,007 odstotkov tistih, ki bi si ogledali dirko, sklenilo obiskati Slovenijo, bi že pokrili vse stroške. Povprečni kolesarski turist namreč zapravi po 65 evrov na dan. Potem je pa tukaj še oglaševalski vidik, ki je neizmerljiv. Edino v kolesarskem športu lahko trinajst kilometrov pred ciljem, tik pred velikim finalom, obrneš kamero in pokažeš, recimo, izolskega ribiča.



JURIJ MOŠKON

Sem tehnično kreativen tip

Igor Vidmar • Fotografije: Boštjan Pucelj in iz osebne arhiva Jurija Moškona

Jurij Moškon je filmski montažer. V svojem poslu je eden najboljših v Sloveniji, kar dokazujejo tri nagrade vesna za montažo. Je Novomeščan, z mediji pa se je srečal na novomeški televiziji, ki jo je v začetku devetdesetih let na noge postavil njegov oče Marjan Moškon. V četrto stoletja je sodeloval s številnimi režiserji, med drugim tudi z Borisom Petkovičem, s katerim ga veže zgodba iz mladosti, ki je močno vplivala na njuno življenjsko pot.

Za montažo filma Borisa Petkoviča *Utrip ljubezni* ste lani na Festivalu slovenskega filma dobili že svojo tretjo nagrado vesna. Vajino sodelovanje je nekaj posebnega, začelo se je že v začetku devetdesetih let, v njem pa sta nastopala v nekoliko drugačnih vlogah.

Bilo je davnega leta 1992, ko sem delal na novomeški televiziji. Na kulturni praznik, 8. februarja, smo začeli delati mladinsko kulturno oddajo MKC TV. Tista prva ekipa je na čelu s tedanjim urednikom Jožetom Berusom, sedanjim direktorjem Krkinih Term, sicer zagnano delala kakšno leto in oddaja je bila tudi med gledalci dobro sprejeta, potem pa je entuziazem popustil, saj ni bilo kakšnih visokih honorarjev, tako da sem ostal v bistvu sam. Potem se je pojavil Sašo Đukić in smo nekaj časa oddajo delali z njim, v tem času pa sem srečal Borisa Petkoviča – Olija, s katerim sva se poznala že iz srednje šole. On je tedaj v Slonu (nekdaj priljubljen lokal mladih intelektualcev v Novem mestu, op. p.) vsem tečnaril, naj nekaj naredijo. Za šankom so se vsi norčevali iz naše televizije, češ da to ni nič, ko pa sem komu rekel, naj on kaj boljšega naredi, sem vedno dobil isti odgovor, da on pač ni za to. In ko sem vprašal, kdo pa potem je, če nismo mi, je bil Boris Petkovič eden redkih, ki se je na to provokacijo odzval. Že naslednji teden je prišel v studio in v oddaji prevzel rubriko 'Le vkup, le vkup uboga gmajna', s katero smo po vsej Sloveniji obiskovali mladinske klube in predstavljali, kako to deluje drugje. Zanimivo je, da je bil vedno tako zbran, da je vsa svoja besedila že prvič povedal brez

napake. Z njim je bilo dobro delati, ker je bil resen, ker je vedno prišel, kakor je bilo dogovorjeno, in je bil eden redkih, ki ni manjkal niti eno soboto, ko smo delali oddajo. Najino sodelovanje je trajalo kakšni dve leti in v tem času sva pripravila dobrih sto oddaj. Potem je odšel v Ljubljano in se začel ukvarjati s filmom, jaz pa sem šel v Ljubljano nekoliko pozneje. Potem sva sodelovala še pri kratkem filmu *Volilni molk*, pri drugih večjih projektih pa ne, saj je tedaj delal oddaje *Odklop*. Do najinega ponovnega sodelovanja po dolgih letih je prišlo bolj kot ne naključno. Njegov film je nastajal pri produkciji Gustav film, s katero sem tudi jaz sodeloval, in tako sva spet padla skupaj, on kot režiser, jaz kot montažer.

Je vajino tokratno sodelovanje tudi posledica starih znanstev?

Gre tudi za zaupanje. Režiser mora montažerju zaupati. Za snemanje filma ni nikoli dovolj denarja, zato mora režiser nekje rezati. Če ni dovolj denarja, mora spremeniti scenarij, iz filma rezati nekatere scene. Vsak režiser si želi delati z določenim direktorjem fotografije, montažerjem, scenografom, kostumografom, a če denarja zanje ni, producent pove, kaj in kako. Problem je tudi pri koprodukcijah, ki pri nas največkrat nastajajo skupaj s Hrvati, Srbi ali Makedonci. Zgodi se, da moramo zaradi zahtev producenta nekaj denarja zapraviti v, recimo, Makedoniji, in običajno gre ta denar za njihove avtorje – glasbenika, montažerja, snemalca ... Potem režiser vedno tehta, kaj se mu zdi pomembnejše, kaj želi imeti svojega in kje se bo zadovoljil s tistim, kar mu ponudi producent. Tokrat me je ponudil producent in Petkovič se je s predlogom strinjal.

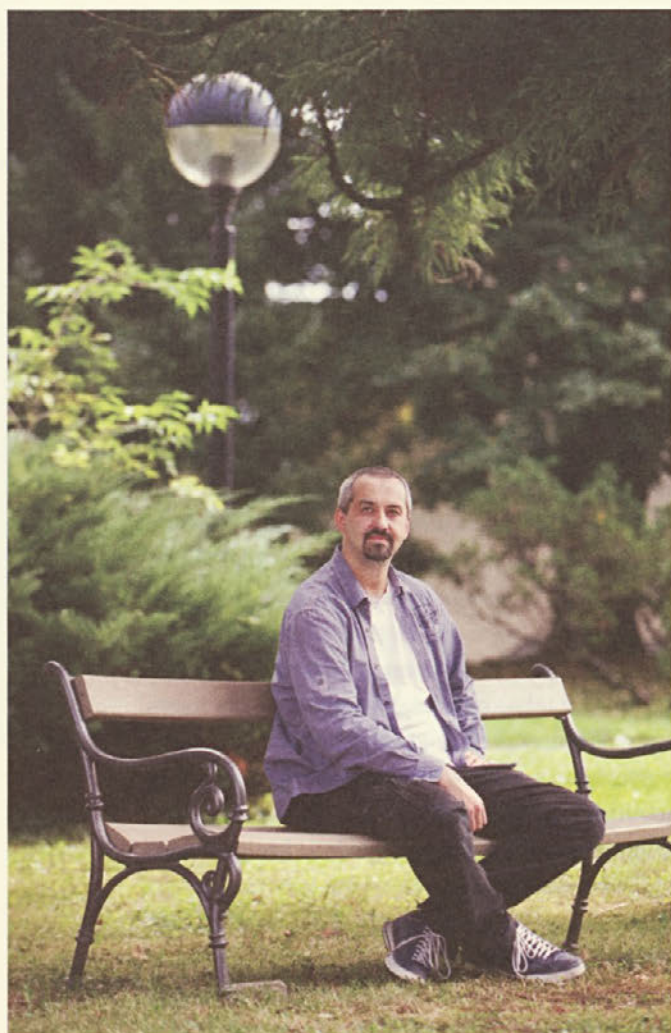
Kaj pa delate zdaj?

Pripravljam se na montažo novega filma z Andrijo Zafranovičem ...

Katerič že?

Devetič ali desetič. Prvi je bil Kozoletov *Rezervni deli*, potem pa *Predmestje* in *Pokrajina št. 2* Vinka Möderndorferja, pa *Karavla* Rajka Grlića, film

Problem je tudi pri koprodukcijah, ki pri nas največkrat nastajajo skupaj s Hrvati, Srbi ali Makedonci. Zgodi se, da moramo zaradi zahtev producenta nekaj denarja zapraviti v, recimo, Makedoniji, in običajno gre ta denar za njihove avtorje – glasbenika, montažerja, snemalca ...



Za šankom so se vsi norčevali iz naše televizije, češ da to ni nič, ko pa sem komu rekel, naj on kaj boljšega naredi, sem vedno dobil isti odgovor, da on pač ni za to.

Prehod, pa spet Möderndorferjev Inferno, Slovenka...
Naslednji teden začneva montirati film *Družinica* Jana Cvitkoviča.

Koliko je pravih montažerjev v Sloveniji?

To sem se tudi sam večkrat spraševal. Težko je reči. Montažerjev je več, samo Televizija Slovenija

ima trideset, štirideset montažerjev.

Mislim na filmske montažerje.

Tudi na TV Slovenija nekateri od teh montažerjev montirajo filme. Ne morem reči, da to niso filmski montažerji, ampak večina od teh montira prispevke za dnevnik in druge informativne oddaje in podobno. Na televiziji dela Zlatan Čučkov, ki je študiral v Beogradu in je bil filmski montažer in zdaj tudi na televiziji kak film zmontira, pa Matjaž Jankovič, tam je še nekaj starejših montažerjev. Svobodnjakov nas je bolj malo. Janez Bricelj, ki je že starejši, Čeh Miloš Kalusek, ki dela največ s Cvitkovičem in Janezom Burgerjem. Veliko slovenskih filmov montira Andrija Zafranovič.

Je pa precej manj filmskih montažerjev kot režiserjev.

To pa gotovo. Pa še nekaj se dogaja: moja prijateljica Dafne Jemeršič, na primer, ki je tudi študirala montažo na FAMU v Pragi, bi raje režirala in zdaj bolj malo montira.

Kako ste sploh prišli do tega sorazmerno redkega poklica, ki je v filmski industriji med ključnimi ljudmi, ki ustvarjajo film, morda najmanj opazen? Kdo sploh je montažer?

Največ sem se o montaži naučil od Andrije Zafranoviča. Naučil me je vse, najbrž bi mu moral postaviti spomenik. Veliko stvari povzemam po njem. On pravi, da je montaža druga režija, in bolj ko razmišljam o tem, bolj vidim, da je res. Režiser na terenu posname material in tam prvič režira, potem pa ta material pride v montažo, kjer ga z montažerjem drugič režira. Tehnično gledano pa je to izbira med posnetimi kadri in določanje dolžine. Ob tem je to treba storiti na način, da je dramaturško sprejemljivo, da ima dober ritem, da je zgodba razumljiva in še na kup drugih reči je treba paziti. V osnovi pa je to res druga režija, kjer se na novo dela dramaturgija in na novo postavlja vsebina.

Kdaj se pa začne sodelovanje med režiserjem in montažerjem? Bi bilo dobro, da sodelujeta že



med snemanjem, ali pa šele tedaj, ko je že vse posneto in moraš pač iz tistega, kar dobiš v roke, nekaj narediti?

Nekateri montažerji dejansko pomagajo že pri pisanju scenarija oziroma jim dajo režiserji pred snemanjem na vpogled scenarij, da dobijo od njih kakšne predloge. Sam nerad berem scenarije, raje vidim, da dobim material že posnet in se potem šele takrat lotim dela. Pisanje scenarija je nekaj drugega. Bom kasneje povedal, zakaj se nisem odločil za pisanje scenarijev ali režiranje, čeprav bi lahko delal tudi to. Zafranoviču režiserji velikokrat ponujajo v branje scenarije, pa to zavrača, predvsem zato, ker branje vzame veliko časa. Če delaš na leto z desetimi režiserji in bi moral prebrati vse te scenarije, potem bi lahko počel samo to, pa dajal predloge, pri tem pa sploh ne bi vedel, ali bo film posnet ali ne. Tako prebereš le scenarije najboljših prijateljev. Če bi bili honorarji tako visoki, da bi lahko celo leto živel od enega projekta, bi lahko bral tudi scenarije in se z njimi ukvarjal, a niso. Tako se moje delo začne, ko je film posnet. Tedaj z režiserjem sedeva v montažo in začneva pregledovati posnetke. Scenarijev nočem brati tudi zaradi tega, ker se pri tem okužiš z neko idejo. Zato najraje najprej pregledam vse posnetke in sestavim sceno. Potem režiser reče, na primer, da

Največ sem se o montaži naučil od Andrije Zafranoviča. Naučil me je vse, najbrž bi mu moral postaviti spomenik. Veliko stvari povzemam po njem. On pravi, da je montaža druga režija, in bolj ko razmišljam o tem, bolj vidim, da je res.

je hotel to in to, jaz pa njemu, da tega v teh posnetkih ne vidim in da bi bilo bolje, če bi poskusili narediti tako in tako. Vzpostavi se komunikacija, ki običajno pripelje do nečesa novega. Všeč mi je tak način sodelovanja in očitno je to všeč tudi režiserjem, ki delajo z mano. Pri okuženosti s filmom je še ta težava, da ti je, ko montiraš in si tisto večkrat pogledaš, vse razumljivo, gledalec pa tega ne bo tako razumel. Pomembno je, da imam vedno občutek, kot da gledam prvič, da se stalno postavljam v vlogo gledalca. Zato si je dobro po montaži privoščiti odmor in si film kakšna dva tedna kasneje ponovno pogledati, ker ga takrat vidiš kot gledalec.

Vrniva se k vašim začetkom, k poti.

Pot! Moja pot se je začela na novomeški televiziji.

V ozadju katere stoji vaš oče, Marjan Moškon.

Stoji ali pa ne stoji. Morda bi se s televizijo začel ukvarjati, tudi če tam ne bi bilo očeta. Pravijo, da sem imel možnost. Moj brat je imel tudi možnost, pa ni nikoli šel na televizijo. Mene je pač to zanimalo in na začetku niti nisem vedel, da bo to moja prihodnost. Odšel sem na študij geodezije, potem na pedagoško fakulteto, kjer sem celo prišel do drugega letnika. No, potem pa sem se enkrat sprehajal po fakulteti, pogledal v kabinet in ugotovil, da ne želim biti učitelj fizike in tudi tehnike ne. Zavedel sem se, da me zanimajo mediji. To je bilo leta 1995. Pisal sem v Avstralijo, kjer so me sprejeli na neko fakulteto, pa nismo imeli denarja, da bi lahko šel študirat tja. Prijavil sem se tudi v Prago na enoletni študij za tuje študente. To ni bil redni

študij. Pravijo mu 3F. V bistvu gre za dolg enoletni seminar. Po zaključku dobiš diplomu, ki nekaj velja, ker FAMU, kjer to poteka, v svetu nekaj pomeni, ni pa to uradno priznana izobrazba. Šel sem v Prago, da se naučim delati filme. Tam sem po en film snemal, montiral in režiral. Bil sem del ekipe, vsakič v drugi vlogi. Ko sem prišel iz Prage, sem vedel, da nisem režiser, da ne znam pisati scenarijev, da nimam občutka za pisanje in da v tem nisem dober, mi je šlo pa zelo dobro snemanje in montaža. Sem tehnično kreativen tip. Po vrnitvi sem videl, da je v Sloveniji snemalcev ogromno, montažerjev pa zelo malo. In takrat je Maja Weiss začela snemati svoj prvi celovečerni film.

Maja Weiss je vaša mala sestrična?

Mala sestrična. Potrebovala je asistenta kamere. Njegova naloga je, da menja filme v kameri. Prišel sem iz Prage in sem vedel, kaj je to film in kaj snemanje filma. Vedel sem tudi, da je menjati filme zelo odgovorno delo. Če film pri tem osvetliš, gre lahko cel snemalni dan v nič. Odgovornost asistenta kamere je ogromna, zato sem rekel, da tega pri svojem prvem filmu raje ne bi delal. Ker pa niso imeli niti asistenta montaže, sem predlagal, da bi počel to, ker me je montaža enako zanimala kot kamera. Mislim, da sem se takrat prav odločil. Tako sem delal kot asistent montaže pri *Varuhu meje* – in ker sem delo dobro opravil, sem dobil možnost to delo opravljati tudi pri drugih filmih. Pa še eno naključje mi je tedaj šlo na roke. V tistem času se je montaža začela seliti na računalnik. Pojavile so se nelinearne montaže in pred *Varuhom meje* so pri nas z novo tehnologijo montirali en sam film. Jaz sem to takrat naštudiral in sem bil v bistvu prvi slovenski montažer, ki je obvladal delo na nelinearni montaži, vsi drugi pa so montirali še po klasičnem postopku. Ker so bili z mojim delom zadovoljni, sem takoj dobil nove ponudbe – najprej montažo filma *Zvenenje v glavi* Andreja Košaka.

Ampak tedaj in še dolgo po tem se je še vedno snemalo na film, nato pa film presnelo, montiralo na računalnik in potem po na računalniško zmontiranem materialu po klasični metodi zlepilo filmski trak.

Tako se je delalo še do pred kakšnimi tremi leti, zdaj pa vse poteka digitalno, filmskega traku ni več. Hočem reči, da sem prišel do posla, ker je bila tedaj velika potreba in sem začel dobivati v obdelavo tudi celovečerne filme. Prvo resno priložnost mi je ponudil Damjan Kozole pri filmu *Delo osvobaja*. To je bilo prvo povabilo režiserja, da zmontiram njegov film. Če sem komu lahko hvaležen, so to Ida in Maja Weiss – Ida je bila pri *Varuhu meje* producentka –, Andrija Zafranović, s katerim sem se srečal pri *Rezervnih delih* in me je naučil vse o montaži, in Damjan Kozole, s katerim sva zmontirala kakšnih pet filmov in prav toliko dokumentarcev.

A to ni prišlo preko noči.

Treba je bilo vztrajati. Na začetku je bilo v Ljubljani zelo težko živeti kot svobodnjak. Če tedaj starši ne bi verjeli vame in mi ne bi pomagali, če bi rekli, naj grem raje delati nekaj, s čimer bom lahko preživel, ne bi uspel. A sem si v petih letih ustvaril ime in začel samostojno montirati.

Kako se je začelo z Zafranovićem?

Preden sva se srečala, sem sodeloval pri montaži *Varuha meje* in *Zvenjenja v glavi* in sem se imel že za pravega montažerja. Prvič sem z njim sodeloval pri *Rezervnih delih* in že prvo uro sem



fotografija: Luka Dekleva

Nekateri montažerji dejansko pomagajo že pri pisanju scenarija oziroma jim dajo režiserji pred snemanjem na vpogled scenarij, da dobijo od njih kakšne predloge. Sam nerad berem scenarije, raje vidim, da dobim material že posnet in se šele takrat lotim dela.

ugotovil, da o montaži nimam pojma. Prišli smo do neke scene, pri kateri se je Kozole prijel za glavo, češ, kako slabo je posneta, kako je vse zanič. Nekaj časa smo premetavali tiste posnetke, potem pa sem dejal, da je ta scena zanič in rekel, naj ostane zunaj. Damjan se je razburil, češ da mu bom uničil film. Ko sva kasneje z Andrijo sedela na kavi, mi je rekel: »Poslušaj, Jurica, montaža je psihologija. Ta scena bo šla ven, a režiserju tega ne moreš reči prvi dan. To se bo zgodilo čez en mesec. Film moraš najprej sestaviti, to je njegov otrok, pokazati moraš, kako se trudiš.« Imel je prav. Režiserji so v tistem trenutku občutljivi in živčni, zdi se jim, da so slabo posneli, ne vedo, kaj bodo storili. Montažer jim tedaj ne sme povedati vsega, kar si misli, ampak jim mora omogočiti, da to sami ugotovijo. Tisto sceno smo potem kmalu izločili, to sploh ni bil več problem.

S katerimi režiserji najraje sodelujete?

Težko je reči, s kom najraje sodelujem. Prednost dela z različnimi režiserji je, da se stvari ne ponavljajo, da srečuješ različne ljudi. Z vsakim je po svoje zanimivo delati, tako z Miho Hočevarjem pri filmu *Gremo mi po svoje* kot s Kozoletom pri *Slovenki* in nazadnje pri *Nočnem življenju* ali pa s Petkovičem pri njegovem filmu *Utrip ljubezni*. Nekateri prihajajo v montažo z idejami in jih soočijo z mojimi idejami, drugi pričakujejo, da jim sam ponudim kakšno, vsak je kdaj tečen in kdaj zelo zadovoljen, kot je to sicer v življenju. Z vsakim je zanimivo delati.

Pustimo montažo ob strani. Ste tudi zelo pomemben del novomeške glasbene scene, čeprav niste glasbenik. Z očetovo in kasneje s



televizijsko kamero in fotoaparatom ste zabeležili pomemben del novomeške glasbene zgodovine, ki bi sicer ostala brez kakršnekoli pametne dokumentacije.

Tudi ta zgodba se je začela z novomeško televizijo in za vse te posnetke se lahko novomeški glasbeniki tako kot meni zahvalijo tudi mojemu očetu. V času ustanavljanja novomeške televizije se je v Novem mestu ustanavljal tudi Mladinski kulturni center oziroma MKC. Predsednik Primož Žižek je hotel izdajati časopis in je šel do mojega očeta, za katerega je vedel, da se je ukvarjal z grafično dejavnostjo in je bil pri Dolenjskem listu. Tedaj mu je oče predlagal, naj namesto časopisa delajo televizijsko oddajo. Ponudil jim je oddajo in rekel, naj samo ne delajo neumnosti, sicer pa, kar hočejo, meni pa je dejal, naj sodelujem, saj sem tedaj že delal na televiziji. Ideja mi je bila všeč. Zbrala se je prva ekipa in smo začeli.

Tedaj ste delali na televiziji predvsem kot snemalec.

Tedaj sem delal vse. Ko je prišla na televizijo nova oprema, sem se učil prek navodil za uporabo



in ugotavljal, kako stvari delujejo. V bistvu sem jaz po tehnični plati sestavil »televizijo«, da je delovala.

In nihče razen vas ni vedel, kako so kabli zvezani?

(Smeh) Bilo je veliko improvizacije, a zadeva ni bila tako preprosta, kot si nekateri predstavljajo. Z veliko denarja lahko studio ali režijo sestaviš, kot je treba, po načrtih, mi pa smo morali improvizirati; in zaradi tega sem se preizkusil v vsem, od režiranja in produciranja do snemanja in pometanja studia. Največ pa sem snemal in montiral, tako za Novice kot za oddaje MKC TV, vendar me je najbolj zanimala glasba. Francija Keka so zanimali skeči, ki so jih snemali skupaj z Dušanom Pezljem, Jožetom Hartmanom in Gregorjem Gregorčičem, podobno je bilo tudi s Sašem Đukićem, mene je pa zanimala predvsem glasba. Ker sem imel veliko prijateljev glasbenikov, je nastalo tudi veliko posnetkov.

Tu je svojo vlogo odigral tudi vaš brat Primož, glasbenik.

Najbrž. Ko so prišli fantje iz skupine Mercedes bend oziroma kasneje Dan D v Novo mesto, smo se takoj našli in postali prijatelji, tako kot z Lost Californians. Imel sem svoj krog, v katerem se je vse vrtelo okoli glasbe.

In vi ste jih vse posneli, jim naredili prve videospote, poskrbeli za objave njihovih koncertov?

Takrat se je to začelo. Šlo je za eksperimente, bilo je veliko vznichenja ob snemanju prvih videospotov, ob snemanju koncertov.

Za katere skupine ste posneli prve videospote?

Za Mercedes bend, za Društvo mrtvih pesnikov pa za D'Kovače in Ž'Kovače. Delal sem tudi dva spota za ansambel Rubin, a se potem nisem odločil za narodno-zabavno glasbo, čeprav so bili zelo zadovoljni.

Pa Rock Otočec?

To je bilo pa kasneje, po letu 1997, ko imam posnetke celotnega koncerta od prvega do zadnjega takta, kar je bilo v tistih pogojih pravi podvig. Postavil sem kamero ob oder in naslednji dan ugotovil, da je kabel, ki je kamero povezoval z mešalno mizo, strgan. Šel sem na televizijo, tam vzel link, ki smo ga pred tem uporabljali za povezavo s Trdinovim vrhom, in kamero pri odru povezal z mešalno mizo prek linka. To so bili zanimivi in precej divji eksperimenti.

Vaš arhiv ni predstavljen le na vaši spletni strani, ampak je prišel zelo prav tudi pri nastanku filma Mitje Sočiča *Novo mesto glasbe*, pri katerem ste imeli pomemben delež.

Dokumentarec, kakršen je *Novo mesto glasbe*, sem si sam želel narediti pred kakšnimi desetimi leti. Pisal sem Mojci Mavec na Televizijo Slovenija, da bi dobili nekaj njihovih arhivskih posnetkov, a nismo zbrali dovolj denarja, da bi ga lahko posneli, tako da sem na to malo pozabil. Potem pa se je pojavil Mitja Sočič z zamislijo, da bi v muzeju postavil razstavo o novomeški glasbi, in je že začel snemati intervjuje. Prosim me je, če za raz-

stavo lahko uporabi moj arhiv, kar sem mu seveda dovolil. Potem pa jima s snemalcem ni uspelo nič zmontirati in me je prosil, če bi lahko pomagal, čeprav ni imel denarja. Meni se je stvar zdela zanimiva. Iz ideje, da bi ob razstavi v muzeju vrtele arhivske posnetke in intervjuje z glasbeniki, je na koncu nastal zanimiv dokumentarec. Stvar je prerasla prvotno idejo, jaz pa sem zelo vesel, da sem lahko uporabil svoje posnetke, ki sem jih naredil za MKC TV. Bilo je za več kot 120 ur zmontiranega materiala. Žal mi je bilo, da se vsega tega dragocenega gradiva ni dalo videti, zdaj pa je na ogled, kar me zelo veseli. Stvari, ki ležijo v arhivu, pač ležijo tam in jih nihče ne gleda, stvari, ki so zmontirane, pa se da gledati. V tem je čar montaže. Ti imaš lahko dveurni posnetek koncerta, ki kot tak ni zanimiv, ko pa to zmontiraš, narediš zgodbo. Ljudje radi gledajo zgodbe; ne realnost, ampak zgodbe. Z montažo izbereš gledljive stvari in jih sestaviš v celoto.

Če je imel nekoč kamero in z njo snemal le redkokdo, danes lahko snema vsak, vsak telefon je tudi kamera, da o fotoaparatih ne govorimo. S fotoaparati so posneti tudi resni filmi, ki dobivajo nagrade na festivalih.

Ne le s fotoaparati, tudi z mobiteli že snemajo filme, tudi te eksperimente že delajo.

Danes lahko snema vsak otrok in vsaka babica. Kaj bi svetovali ljudem, da bo njihov posnetek dober oziroma vsaj gledljiv?

Taka dostopnost tehnike je po eni strani prednost in po drugi tudi slabost. Prednost je, da imamo vsi cenejši oziroma celo poceni dostop do izražanja. Nekdo, ki nekoč ni imel možnosti, da bi posnel film ali video, jo danes ima. Vendar je s to množičnostjo prišlo do nečesa, kar se dogaja povsod, tako pri filmu kot v glasbi. Kar naenkrat je tega ogromno, vsega je preveč in izluščiti iz vsega tega stvari, ki so zanimive, ki so dobre, je bistveno težje. Tipična zgodba vsega tega je YouTube, ki vsakomur omogoča, da nekaj objavi, potem pa človek v vsej tej množici posnetkov ne more več najti tistega, kar ga zanima. Ampak proti temu ne moremo nič, to je napredek, to je globalizacija.

Ko sem prišel iz Prage, sem vedel, da nisem režiser, da ne znam pisati scenarijev, da nimam občutka za pisanje in da v tem nisem dober, mi je šlo pa zelo dobro snemanje in montaža. Sem tehnično kreativen tip.

Kako torej narediti dober posnetek?

Treba je razmišljati o veliko stvareh. Ne gre samo za to, da pritisneš na gumb, ampak je treba o vsakem posnetku razmisliti. Prednost filmskega traku ali tudi traku VHS je bila, da si do tega težko prišel, da je bilo drago, kar te je prisililo, da si razmisliš, kaj in kako boš posnel. Danes pa iz žepa potegneš telefon in snemaš, ne da bi kaj razmišljal, ker te posnetek nič ne stane. Enako velja za fotografijo.

O čem torej razmišljati med snemanjem?

Pomembno je, da veš, kaj hočeš povedati. Če imaš jasno vizijo, kaj hočeš povedati, potem lažje razmišljaš, kaj boš posnel in kakšni naj bi bili ti



ilustracija: Tomaž Lavrič

posnetki. Seveda je potrebne tudi nekaj nadarjenosti in smisla, imeti moraš idejo, kako neko zgodbo prenesti na posnetek. V Sloveniji nekoliko pretiravamo z vso to tehniko, vsi hočejo imeti najboljšo kamero, kar tudi nekaj stane. Čeprav je digitalna tehnika sorazmerno poceni, je kakovostna oprema še vedno draga. Namesto da bi razmišljali o zgodbah, pretiravajo z opremo. Ko sem začel delati pri Viba filmu pri filmu *Varuh meje*, mi je bilo najbolj všeč, da je na škatli od Avida (programskega paketa za video montažo, op. p.) pisalo »tools for storytellers«, to so orodja za pripovedovalce zgodb. Od tu izhaja vse – to tehniko uporabljaš samo za to, da poveš zgodbo. Danes večina mladih najprej razmišlja o efektih, kako bo s fotoaparatom naredil posnetek in potem to obdelal z efekti, dodal še glasbo, ob tem pa premalo razmišljajo o zgodbi. Še vedno pa zgodba najbolj pritegne, najboljše filmi so tisti, ki imajo dobro zgodbo.

To že, ampak kaj so tisti osnovni elementi, brez katerih ni dobrega posnetka?

O tem sem že leta 1999 izdal knjigo, ki pa jo je zaradi hitrega razvoja tehnologije čas kmalu povozil. Knjigo sem kasneje začel nadgrajevati, a je prišla družina in tudi dela je bilo čedalje več, časa pa manj, poleg tega sem se zapletel še z raziskovanjem zgodovine. Zdaj sem se odločil, da bom iz knjige zgodovino izločil in jo vseeno izdal, saj bi lahko marsikomu, ki potrebuje osnovne nasvete, prišla prav. Vendar teh nasvetov ni tako malo, veliko jih je tako pri pripravi kot tudi pri snemanju in montaži, pa tudi pri distribuciji.

Kakšen mora biti posnetek, da je sploh uporaben?

To je relativno. Začetnik mora predvsem paziti, da ima mirno roko, če snema iz roke, da mora dobro slišati zvok, čim manj mora biti sukanja kamere. Ko govorimo o profesionalnem snemanju, ugotavljam, da se danes čedalje več snema iz roke, medtem ko se je v preteklosti vse snemalo s kamero na stojalu. Danes so kamere »zrukane«, stresene. Ampak to tresenje je na neki drugi ravni kot pri nespretnem začetniku.

Ostrina?

Bil sem v Berlinu na Talent Campusu, kjer nas je na začetku nekega predavanja profesorica vprašala, česa se v montaži ne da popraviti. Začeli smo naštevati vse živo, a nihče ni ugotovil. Na vse naše predloge je imela odgovor, potem pa nam je povedala rešitev – ostrina. Vse drugo se da popraviti, ostrine pa ne.

Kaj pa je osnova montaže?

Osnova za delo v montaži je odprtost. Ko dobiš material, moraš razmišljati široko, da se da narediti vse. A to, da se da iz nečesa narediti vse, ne pomeni, da bo to dalo potem najboljši rezultat. Pomembno je, da narediš tisto, kar je dobro za tisti material. Ko dobim posnetke v roke, najprej skušam razumeti režiserja, poskušam ugotoviti, kaj si je on zamislil, in tej zgodbi priskrbeti čim bolj primerno vsebino. Z vsakim kadrom daš gledalcu neko informacijo, vsebino. Če ponudiš preveč informacij, ni dobro, ker imaš s tem gledalca za norca, če pa je informacij premalo, so pa gledalci zmedeni in spet ni dobro. Bistvo montaže je stalno pravilno doziranje informacij. S tem postane film zanimiv in gledalcu ni dolgčas. Celovečerni film je dolg 90 minut in če v prvih desetih minutah gledalca ne pritegneš, ker mu poveš preveč in že na začetku ve, kakšen bo konec, ali pa mu poveš premalo, da je zmeden, ker ne ve, kaj se dogaja, si ga izgubil.

Kar je danes, ko filme gledamo predvsem doma iz naslonjača, velik problem, saj ima gledalec v roki daljinca in hitro preklopi na drug kanal. Ko si začel gledati film v kinu, kjer si moral plačati vstopnico, ni bilo tako preprosto vstati in po desetih minutah oditi iz dvorane.

Seveda. Čeprav je pristop do montaže pri igranem filmu precej drugačen kot pri dokumentarnem, pa moraš v vsakem primeru upoštevati predvsem to, da držiš ves čas gledalca v napetosti. Pri igranih filmih je zgodba določena, ima dramaturgijo, veš kako si sledijo kadri, izbiraš le med različnimi posnetki, medtem ko dobiš pri dokumentarnem filmu na mizo za trideset ur posnet-



fotografija: Igor Vidmar

kov, ki jih moraš pregledati in jih imeti v glavi, potem pa začneš iskati način, kako z njimi povedati zgodbo. Zgodba mora steči, dokler ne steče, ne moreš narediti nič.

V bistvu bi moral imeti tudi dokumentarni film dramaturgijo ...

Ne. Pri snemanju dokumentarnega filma gre avtor na teren, snema pogovore z ljudmi, ne ve, kaj se bo zgodilo, kaj bo izvedel. Ne moreš delati dokumentarce, kjer bi vse vnaprej vedel. Ravno zdaj montiram dokumentarni film o tržaškem gledališču. Tam so bili nekoč Boris Kobal, pokojni Sergej Verč in njegov brat Ivan ter Milica Kravos. Sredi sedemdesetih let so naredili predstavo, ki je očrnila nekatere tamkajšnje kulturnike, ki so dobivali denar iz Slovenije, zaradi česar so stvar prepovedali. Avtor je intervjuval Kobala, Ivana Verča in Kravosovo. Je pa obstajal tedaj še nekdo, ki jih je izdal pri Košuti. Hotel je posneti tudi pogovor z njim, a so bili ti trije proti, češ da jim ta nima kaj povedati, razen tega, da prizna, da jih je izdal. A je šel vseeno k njemu in naredil z njim intervju

Ko sem začel delati pri Viba filmu pri filmu *Varuh meje*, mi je bilo najbolj všeč, da je na škatli od Avida pisalo »tools for storytellers«, to so orodja za pripovedovalce zgodb. Od tu izhaja vse – to tehniko uporabljaš samo za to, da poveš zgodbo.

ter tako dobil drugo, precej drugačno plat zgodbe. Dokumentarec je dobil precej drugačno zgodbo, kot si jo je avtor zamislil pred snemanjem.

Ste kdaj po starem v montaži rezali filmski trak in ga lepili s selotejpom?

Seveda. V Pragi. Zaradi tega sem tudi šel tja. Bil sem v ekipi, ki je posnela film na 16-milimetrski trak. Sošolec je film posnel in dobil sem v roke trakove, ki sem jih moral tudi sinhronizirati z zvokom. Mentor je bil Miroslav Mandić. Začel sem montirati, kar ni bilo enostavno, saj si moral na istem mestu odrezati in sliko in zvok, s tem je bilo veliko dela. Šlo je počasi. Sošolec, režiser, je predlagal, da bi najprej zmontirala sliko, potem pa bi se lotila še zvoka. Ko naju je prišel Mandić pogledat, je najprej vprašal, kje imava zvok, pa sva mu povedala. Samo nasmehnil se je in rekel: »A res?« Potem pa sem še kakšna dva dodatna tedna iskal zvok in se trudil s sinhronizacijo. To je bila dobra izkušnja. Ko sem se vrnil domov, take montaže ni bilo več, mislim, da so potem samo še dva ali tri filme zmontirali na ta način.



BIBA KOŠMERL

Po akademiji na Yale in potem služba v New Yorku, tako to gre

Igor Vidmar • Fotografije: Boštjan Pucelj

Pred odhodom v Združene države Amerike, kjer jo je po zaključenem magisteriju na sloviti univerzi Yale v New Yorku že čakala služba, je Novomeščanka Biba Košmerl v galeriji Simulaker someščanom z razstavo *A Very Specific General Overview* (Zelo poseben splošni pregled) predstavila svoje delo v času dveh let študija na oni strani velike luže.

Oditi iz domačega kraja pri petnajstih letih ni enostavno, brez dvoma pa to na mladega človeka – v času, ko se pogosto dogaja, da marsikdo tudi sredi tridesetih let ne zmore zapustiti doma in vztraja v hotelu Mama – lahko vpliva tudi zelo pozitivno. Biba se je že po končani osnovni šoli preselila v Ljubljano, kjer se je vpisala v gimnazijski program ljubljanske srednje šole za oblikovanje in fotografijo, saj se je že tedaj med jeziki, ki so ji prav tako dobro šli od rok, in svetom likovne umetnosti odločila za slednjo. Gimnazijski maturi je sledil vpis na Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani, kjer se je na smeri vizualne komunikacije osredotočila na grafično oblikovanje.

Zdi se mi, da je veliko povezav med mojo estetiko v fotografiji in oblikovanju. Mogoče gre na splošno za določen okus in občutek za kompozicijo, barve ... Všeč mi je iskrenost fotografije in ujetje trenutka.

Morda je k njeni odločitvi nekaj pripomogla tudi poklicna pot starejše sestre Nataše, ki je po srednji šoli za oblikovanje študij fotografije in vizualnih komunikacij nadaljevala v Berlinu in na univerzi ECAL v Švici in danes predava na oddelku za fotografijo Visoke šole za storitve, smisel za oblikovanje pa imata dekleti tudi v genih.

Za 18. rojstni dan ji je sestra podarila prvi fotoaparatus, fotografiji pa se je potem Biba z veliko strastjo posvetila predvsem v času študija na akademiji. »Več let me je zanimala analogna fotografija, šele pred kratkim sem prešla na digitalno. Zdi se mi, da je veliko povezav med mojo estetiko v fotografiji in oblikovanju. Mogoče gre na splošno za določen okus in občutek za kompozicijo, barve ... Všeč mi je iskrenost fotografije

in ujetje trenutka. Trenutno se s fotografijo ukvarjam manj kot sicer, saj večino časa posvečam oblikovanju, čeprav upam, da se bo to kmalu spremenilo,« o svoji fotografiji pove Biba Košmerl.

V času študija v Ljubljani je bila med drugim tudi likovna urednica študentskega časopisa *Tribuna*. Njena dela so bila razstavljenata tudi v Galeriji Photon, na razstavi *Oko za Oko* v Narodni Galeriji, v reviji *Voight Kampff*, *Billund Lufthavn* (del skupine, ki je zmagala na natečaju za oblikovanje letalskih kart) na Danskem, v ožjem izboru Emzinove Fotografije, na razstavi *Dizajn Tribune* v galeriji G12 Hubu v Beogradu, v Kinu Šiška, v okviru Bienala neodvisnih v Ljubljani, Photodays v Rovinju. Leta 2014 je prejela TDC Certificate of Typographic Excellence.

»Pri *Tribuni* sem sprva delala kot ilustratorica in fotografinja in kasneje napredovala do likovne urednice. Ker v času mojega urednikovanja žal nismo imeli urednic fotografije in ilustracije, mi je bilo v pomoč, da sem vedela, kakšne fotografije in ilustracije želim kot del likovne podobe. Imela sem tudi srečo, da je bilo na *Tribuni* ogromno izjemno talentiranih likovnic in likovnikov, s katerimi sem delala. Ena izmed boljših stvari pri *Tribuni* je bila linearna razporeditev uredništva. Veliko je bilo sodelovanja med pisnim in likovnim delom uredništva, ki je delovalo zelo enakopravno. Tudi odgovorna urednica Jasmina Šepetavc je bila izjemno odprta do eksperimentov pri likovni podobi in mi je dopuščala ogromno svobode na tem področju. Bila je zanimiva izkušnja izzivanja meja časopisa kot medija ter dobivanja odzivov javnosti na oblikovanje,« o svoji medijski izkušnji razmišlja Košmerljeva.

Po diplomi leta 2014 je Biba študijski zagon odnesel čez ocean na podiplomski študij v ZDA na univerzo Yale v New Haven, kjer je letos maja uspešno magistrirala. Na Yalu je v času študija med drugim oblikovala tudi razstave in spremljevalne publikacije v tamkajšnji univerzitetni umetniški galeriji Yale University Art Gallery.

Številni na Tulu in na Aitutj je bilja polovljen, pravi, kaj se lahko pravi v vseh pogledih, kaj se

Zadnja me predvsem avtorji, ki so se v



in število, ki so se v vseh pogledih, pravi, kaj se lahko pravi v vseh pogledih, kaj se

in število, ki so se v vseh pogledih, pravi, kaj se lahko pravi v vseh pogledih, kaj se



Študija na Yalu in na ALUO je težko primerjati, pravi, saj se inštituciji v vseh pogledih zelo razlikujeta. »Osebnost sem bila zadovoljna s študijem na ALUO, študentje so talentirani, kar je dvigovalo nivo študija, pri projektih smo imeli precej proste roke, profesorji so bili super. Je pa res, da je, ker je ljubljanski študij bolj sproščen in manj zahteven, treba imeti precej lastne iniciative pri delu. Yale ima več denarja. Tam smo imeli lastne studie, dostop do 3D-tiskalnikov, sitotiska, RI-SO-tiskalnika ... Imeli smo tudi več predmetov, nalog in tudi več zahtev. Delali smo skorajda neprestano, veliko je bilo tudi neprespanih noči v studiu. Ena izmed prednosti študija na takšni univerzi so tudi izjemni mentorji. Sheila Levrant de Bretteville, Michael Rock, Daniel Van Der Velden, Michael Bierut, Linda van Deursen, Karel Martens so le nekateri izmed njih. Yale je podobno kot ALUO dopuščal veliko svobode in spodbujal eksperimentiranje, zelo pomembna je bila tudi unikatnost in lasten avtorski izraz vsakega študenta. Poudarek ni bil na tem, kaj je pravilno ali dobro, ampak bolj na tem, kaj je pri posamezniku drugačno ali unikatno.

Med študijem na Yalu je dobro izkoristila prilagodljivost, ki so ji jih s svojimi vzpodbudami k raziskovalnemu delu nudili tamkajšnji profesorji. »Spodbujali so nas, da najdemo svojo vizualno metodo dela, da delamo tisto, kar nas najbolj zanima. Najbolj so me pritegnile fotografija, ilustracija in tipografija, zanima me predvsem avtorski vidik grafičnega oblikovanja in sodelovanje pri določenem projektu od začetka do konca, od ideje in koncepta pa do končne izvedbe brez prisotnosti naročnika,« pravi Biba in se ob vprašanju, ali taki naročniki obstajajo, nasmeje in pravi, da so tudi taki, ki avtorju popolnoma zaupajo.

O svojem zanimanju za tipografijo Biba Košmerl pravi: »Tipografija je zame glavni del grafičnega oblikovanja. Mene je začela zanimati na ALUO, takrat sem se seznanila z osnovami oblikovanja črkovnih vrst, učili smo se tudi kaligrafije gotških, kurzivnih in podobnih pisav. Imela sem tudi čast, da sem na Yalu imela za mentorja Tobiasa Frere-Jonesa in Matthewa Carterja, ki

Zanima me predvsem avtorski vidik grafičnega oblikovanja in sodelovanje pri določenem projektu od začetka do konca, od ideje in koncepta pa do končne izvedbe brez prisotnosti naročnika.

spadata med najbolj cenjene oblikovalce črkovnih vrst. Vendar se nimam za tipografinjo v smislu oblikovanja črk, čeprav imam tudi nekaj izkušenj z oblikovanjem pisav. Bolj me zanima uporaba tipografije v knjigah in revijah, iskanje ravnovesja in zanimivih tipografskih odnosov in kompozicij. Okus za tipografijo je popolnoma subjektivna stvar, sama ne uporabljam veliko pisav, najljubši sta mi 'klasični' Times New Roman in Helvetica.«

S svojimi deli v času študija je nase opozorila tudi potencialne delodajalce, pri katerih je pred prihodom v domovino opravila petnajst pogovorov in dobila več ponudb, med katerimi je izbrala zaposlitev v oblikovalskem studiu, kjer naj bi skrbela za grafično podobo knjig, razstav in spletnih strani.

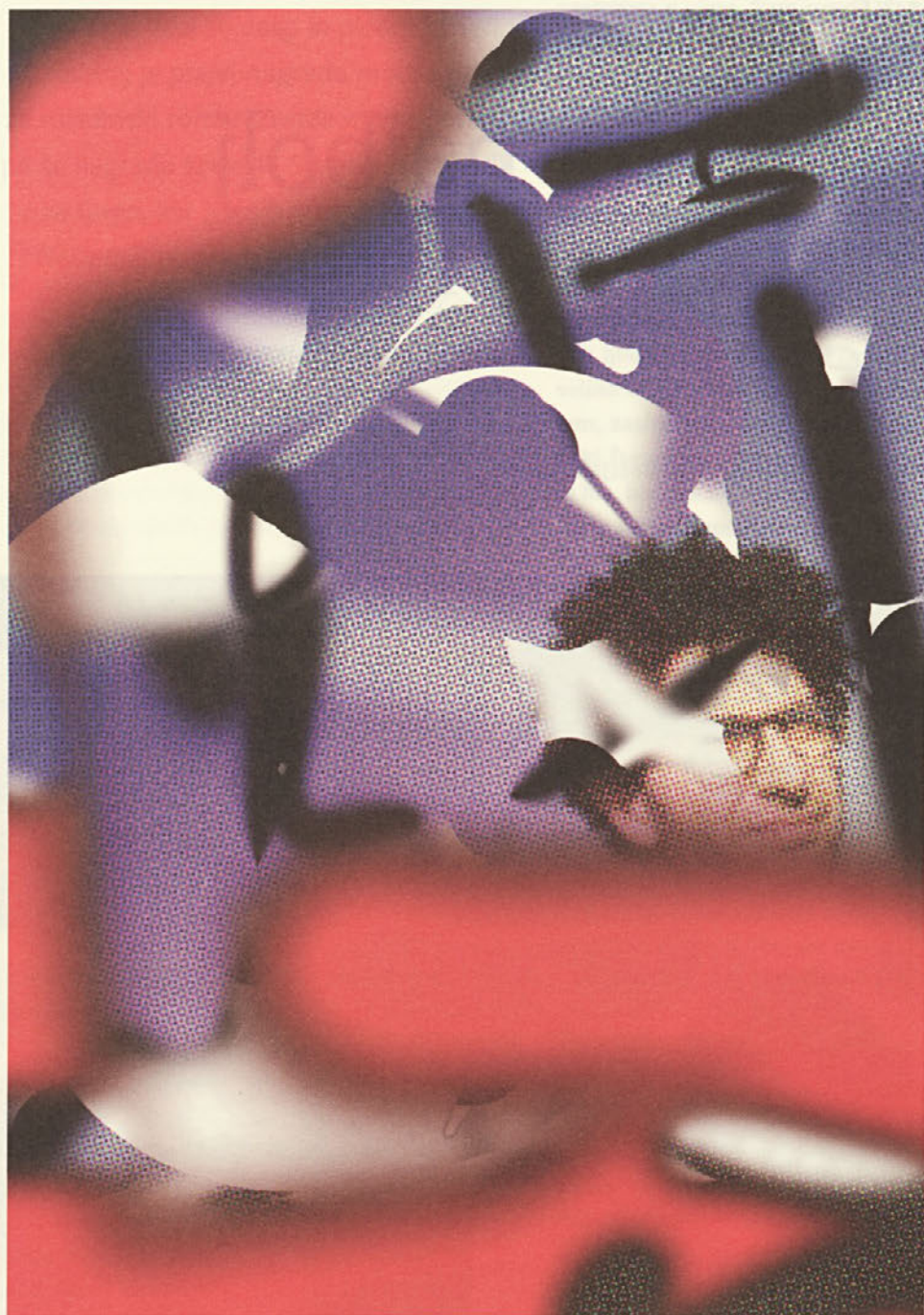
»Nova služba je super, projekti so raznoliki in zanimivi. Precej delamo na projektih za kulturne inštitucije, veliko tudi sodelujemo z arhitekti. Trenutno oblikujem nekaj knjig, razstav in plakatov za gledališke predstave. Studio, kjer delam, sem poznala že od prej in sem zelo zadovoljna z delom. Dovoljeno mi je veliko svobode pri delu, kar se mi zdi bistveno. Hkrati se pa super razumemo s sodelavci,« po enem mesecu dela v izbranem oblikovalskem studiu pravi Biba Košmerl.

Pravi, da se v ZDA zelo dobro počuti, da ameriški način življenja ni tako drugačen od našega in da so ljudje, ki jih tam srečuje, prijazni in odprti, povsem drugače kot na Danskem, kjer je začasno živela med dodiplomskim študijem. Z načrti za bolj oddaljeno prihodnost se ne obremenjuje, vsekakor bo nekaj let ostala v ZDA, potem pa, pravi, bo še videla.



Da Milano Marittima, in luglio, si vede che
 la tv conferma: i poliziotti sono diventati

due per una cella. E i poliziotti sono diventati
 due per una cella. E i poliziotti sono diventati



due per una
 cella. E i
 poliziotti

due per una
 cella. E i
 poliziotti

due per una
 cella. E i
 poliziotti

due per una
 cella. E i
 poliziotti

due per una
 cella. E i
 poliziotti

MIHA MAZZINI

Nisem na najbolj perspektivnem terenu

Tadej Golob • Fotografije: Boštjan Pucelj



Za Miho Mazzinijem je, kljub temu da še ni končano, najuspešnejše pisateljsko leto v sicer zdaj že dolgi in plodni karieri.

Najprej je prejel nagrado modra ptica za mladinski roman *Zvezde vabijo*, potem pa še nagrado kresnik. Slednjo je priboril za Gogo, kar je tudi njen prvi kresnik.

Naslednji pogovor je nastal julija letos na Novomeških poletnih večerih.

Z njim se je pogovarjal Tadej Golob.

Spremljaš nogomet?

Ne, ne spremljam. Sem zelo športen, ampak gledati neki šport se mi zdi podobno kot gledati porniče.

Potem te najbrž nima smisla vprašati: Messi ali Ronaldo?

Kdo sta ta človeka?

V redu, potem pa dajva bolj klasično. Beatli ali Rolling Stonesi?

Beatli, zmerom.

Nick Cave ali Leonard Cohen?

Leonard Cohen.

Jan Plestenjak ali Modrijani?

Jan Plestenjak (smeh).

No, pa sva zavila k tvojemu zadnjemu romanu, *Zemljevidi tujih življenj*. Zadnja dva para namreč nastopata v njem. Tam praviš, da so tisti z bolj-šim okusom poslušali Cohena in ne Cava. Jaz imam rad tudi Cava. Kaj je narobe z menoj?

Vsak avtor in tudi vsak bralec se mora odločiti, kakšen estetski cilj zasleduje. Manj besed na dano temo ali čim manj besed na dano temo. Mene zanima to drugo – in to najdem pri Leonardu Cohenu. On z eno frazo pove ..., u fuck, medtem ko Nick Cave ... Daj, Nick, povej že! Ampak ljudje imajo dejansko radi to: veliko besed, veliko besed ... Prvič sem to, da je nekdo pisal o tem, zasledil pri Puškinu, ki ga je, ko je prebral neki francoski roman: Žareča krogla je vstajala in bla, bla, bla ..., in tako dve strani, prešinilo: Pa saj to lahko zamenjam s stavkom: Sonce je vzšlo. Tako je nastal moderni roman. *Stotnikova hči* in podobni.

Čeprav midva oba veva, da smo plačani po avtorskih polah.

Strinjam se, da lahko avtorje delimo na komercialne ... (smeh) Čeprav, tale knjiga je rata-la nekam debela (*Zemljevidi tujih življenj*, op. p.).

Zemljevidi tujih življenj je kriminalka. Tako sem vsaj mislil, pa si me, ko sva se pogovarjala o tem, popravil. Daj me popravi še enkrat.

Američani bi temu rekli literarni triler. Kaj to pomeni? Triler pomeni, da je nekaj napetega, literarni pa pomeni, da je dobro napisan. (Smeh v občinstvu.) Ne, ne, resno. Katera je že tista slaba knjiga Dana Browna? *Da Vincijevo šifra*. No, tista je v Ameriki triler. Obstaja glasbeni posluh in obstaja pisateljski posluh. Jaz slišim te stavke in dejansko so grozni.

Si prebral *Da Vincijevo šifro*?

Nekaj strani. Res je slabo napisana. Ampak recimo Ni je več Gillian Flynn – to je pa tudi v Ameriki literarni triler, ker je dobro napisan. Ta gospa zna pisati.

Ko sem izvedel, da pišeš kriminalko, sem najprej pomislil na to, da hočeš zajahati val skandinavskih kriminalk ...

Ne.

Potem sem jo prebral in v njej naletel na stavek, kjer se Robert neuspešno poskuša uspavati s skandinavsko kriminalko, v kateri je bilo truplo še najbolj vesela stvar, kar so jih pokazali. Ne ceniš jih prav zelo?

Pa saj to je definicija skandinavske kriminalke, ali ne? Doza depresije, ki jo pričakujemo od Skandinavcev, ampak oni nam to pravzaprav prodajajo. To je imidž. Ko ostanejo sami, pa žur in zabava v nedogled. Ja, zelo jih imam rad (smeh).

Prvič sem to, da je nekdo pisal o tem, zasledil pri Puškinu, ki ga je, ko je prebral neki francoski roman: Žareča krogla je vstajala in bla, bla, bla ..., in tako dve strani, prešinilo: Pa saj to lahko zamenjam s stavkom: Sonce je vzšlo.

Kako pa si razlagaš njihov uspeh? V njih je namreč res veliko depresije, pa vsi so alkoholiki ...

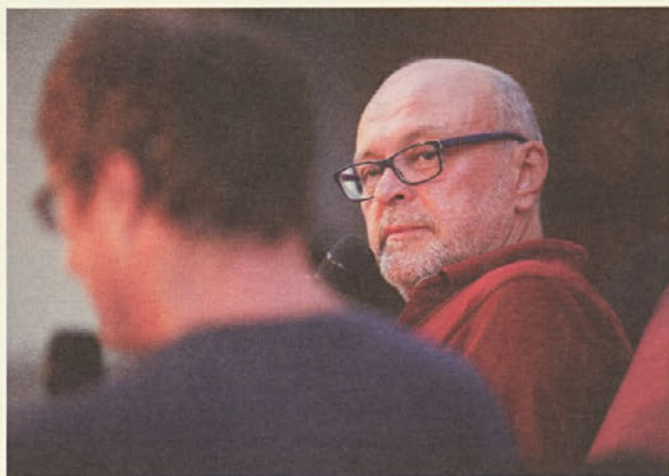
Ja, blazno ... Ampak, je nekaj na tem. Finci, vsaj mislim, da oni, imajo vic, ki je zelo resničen. Kako veš, da si všeč Fincu? Ker nenadoma začne gledat v tvoje čevlje in ne v svoje. Antropologija dejansko meri osebni prostor različnih človeških skupnosti in – zdaj govorim na pamet – Skandinavci potrebujejo meter in pol. Če mu prideš bližje, že vstopiš v njegov osebni prostor in panika. V arabskih deželah tega skoraj ni. Mi smo nekje vmes, nekaj decimetrov tega osebnega prostora potrebujemo.

Kaj pa, če bi se kdo od Slovencev lotil pisanja skandinavske kriminalke?

Recimo ti?

Recimo.

Veš, kje je težava? Lani so me povabili na Škotsko, in ko sem že bil tam, sem se še malo vozil okrog. Škoti so svetu prodali cel kup označevalcev, bi rekel po psihoterapevtsko. Prodali so nam kup simbolov. Kilte in viski, piškote in Loch Ness ... Ko nam zdaj kdo omeni Škotsko, imamo v možganih cel kup reči, ki se jih oprimemo, in zato nam je ta stvar domača. Aha, Škotska, in se zagrejemo. Ampak, vozil sem se tudi po Walesu, ki je mestoma lepši kot Škotska, a nima niti ene-ga podobnega označevalca. Ko kdo reče Wales ...



Gareth Bale.

Kdo?

Ta, ki brca žogo za Real Madrid.

Ne vem. Zame ni. Problem je v tem, da se bralci, ko rečeš slovenska kriminalka, nimajo česa oprijeti. Govorim o tujih bralcih. Slovenski pa po mojem tudi ne. Prvi val kriminalk, ki so jih Slovenci poskušali pisati, je bil zame precej mučno branje. Če se lotiš žanra, potem piši žanrsko. V teh zgodnjih slovenskih kriminalkah so pa

vsi inšpektorji blazno recitirali Shakespearja in filozofe, kot bi hoteli povedati: Veste, jaz nisem navaden inšpektor, jaz sem intelektuallec. Briga to mene!

Zakaj si potem ti izbral ta žanr? Kakšni so bili tvoji nameni?

Za literarni triler sem se odločil, ker ne morem slabo pisati. Leonard Cohen bi rekel: I was born like this, I didn't have a choice. I was born with a gift of a golden voice (smeh). Nicka Cava pa ne bom citiral, ker bi trajalo strani in strani (smeh). Ne, več razlogov je bilo za to. Ko sem zadnjih pet let pisal kolumne o slovenstvu, sem ves čas razmišljal, da bi napisal strokovno antropološko knjigo o slovenstvu, o nekih vrednotah te skupnosti, česar očitno ne bom storil, hvala bogu. Potem sem pa razmišljal o romanu o vrednotah te skupnosti. In izpred davnih, davnih časov mi je ostal košček intervjuja z eno od teh angleških dam krimičev, po moje ni bila Agatha Christie, pač pa P. D. James, prepričan pa nisem. Ona je rekla, da piše kriminalke zato, ker lahko inšpektor pri raziskovanju umora vstopi v vse družbene razrede. Nihče mu ne more reči, da se noče pogovarjati z njim. Zato sem začel razmišljati o tem, da če hočem v romanu prikazati mitsko srce slovenstva, se mora zgoditi umor in nastopati mora nekdo, s katerim bodo ljudje govorili. Pravzaprav gre za tri umore. Za osebni umor, ko nekdo pač nekoga ubije, potem kolektivni umor, ritualni umor, ki je v egalitarnih skupnostih zelo pogost. Egalitarne skupnosti pogosto ubijajo najbolj uspešne oziroma drugačne. In potem je tukaj še medijski umor. Egoističen, narcističen umor, pri katerem storilec ne opazi, da je dejansko ubijal tudi fizično. Gre za tri zgodbe, ki se prepletejo.

Pred tem romanom si napisal roman *Otroštvo*. Domnevam, da se je pisanje enega in drugega zelo razlikovalo?

Očitno premorem ritem A-B, sodi-lihi ... Eno introvertirano in potem eno ekstrovertirano stvar. Ker je *Otroštvo* tako zelo introvertirana reč, sem moral potem dati ven kar dve ekstrovertirani: mladinski roman *Zvezde vabijo* in ta triler.

Da bo jasno, o čem govoriva, ko govoriva o *Otroštvu*, si oglejva eno zgodbo iz tega romana, in sicer tisto z naslovom *Marija Novak*. Ta mi je zelo simpatična ...

(smeh) Meni tudi, bizarna ...

Govori o tem, kako je tvoja babica nenehno umirala, in ob nekem njenem odhodu v bolnišnico, ko je kazalo, da gre zares, je njena hči, se pravi tvoja mama, odkupila grob neke Marije Novak in v zameno dobila še njeno sveže truplo.

Ja, v paketu je bilo ceneje.

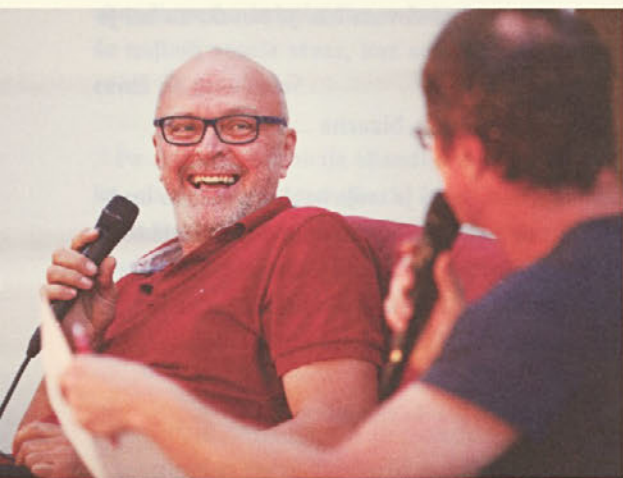
Seveda bi vsi mi zavili z očmi, glej ga, pisatelja, kako naklada, ampak v romanu je fotografija groba Marije Mazzini in nad njo neke ženske z imenom Marija Novak. Kdo je ta Marija Novak?

(daljši smeh) Ta zgodba je bila ena lažjih za napisati. So bile takšne, pri katerih sem imel vse sorte psihofizičnih težav in težko sem jih kopal skupaj, ta je bila pa na neki način bizarna, nastala je v sanjah. Pojavila se mi je stara mama in dobil sem občutek, da sem nekaj zgrešil, da moram nekaj popraviti. Kmalu za tem se je nad Jesenicami razdivjala strašna nevihta in s pokopališča so me

poklicali, da se je prevrnil njen nagrobnik. Grem pogledat in opazim dvoje: najprej to, da je moja mama varčevala, pa ima zaradi tega babica samo en z v priimku; in da je čas, da to popravim. Ta dialog sem uporabil že v *Kralju*

ropotajočih duhov, ko mora mama sporočiti, da je umrl stric, pa s pokopališča vprašajo, ali se Vitori piše z enim t-jem ali z dvema. Kako računate? Po črki? Potem pa z enim. Vendarle se vse to dogaja

na Gorenjskem. Drugo, kar sem opazil, je bilo pa to, da je na nagrobniku prva napisana Marija Novak in da jaz to vsa leta gledam, pa ne vem, kdo je ona. In da na koncu koncev plačujem za to. Podal sem se v detektivsko akcijo, da ugotovim, kdo je Marija Novak, in ugotovil, da je res moralo iti za nekakšen vezan biznis. Ne vem, kako je to moja



mati prevzela, ampak ta Marija Novak je prišla v paketu. Našel sem sorodnike, ki pa so vsi rekli: Ne, o tem nočemo nič slišati, vi lahko to Marijo Novak kar zbršete, briga nas zanjo ... Prav zato sem jo dal nazaj. Tako sem potem tudi napisal zgodbo o trupu, ki je odveč, s katerim pa se stara mama spoprijatelji.

Pogovarjata se, stara mama noče, da bi ga dali stran ... Luštna zgodba.

Kar je za pisatelja priložnost, da stara mama obudi nekaj pomembnih spominov na svoje otroštvo.

Veš, katera mi je bila prav tako zelo všeč? Tista, ko se pogovarjajo, medtem ko mimo vozijo vlaki. Tudi sam stanujem ob železnici.

To je zgodba, v kateri se brata in sestra pogovarjajo o tem, kako bi se znebili stare mame. In da ne bi otrok, ki bolj slabo spi, tega slišal, se lahko o načrtu pogovarjajo samo takrat, ko pelje mimo vlak in ropota.

In potem preverjajo vozne rede ... Otroštvo res zelo priporočam. Zdaj se pa vrniva k Zemljevidom tujih življenj. Ali ni kriminalke težje pisati, v tehničnem smislu, kot kakšno bolj 'resno' literaturo? V kriminalki mora vse, od datumov naprej, 'štimit'?

Problem je v tem, da se bralci, ko rečeš slovenska kriminalka, nimajo česa oprijeti. Če se lotiš žanra, potem piši žanrsko. V teh zgodnjih slovenskih kriminalkah so pa vsi inšpektorji blazno recitirali Shakespearja in filozofe, kot bi hoteli povedati: Veste, jaz nisem navaden inšpektor, jaz sem intelektualec. Briga to mene!

Kriminalka je tako kot filmski scenarij stvar strukture. Ljudje imamo zelo različne možgane. Nekateri zelo strukturirane, drugi manj. Tudi pričakovanja bralca, ko vzame v roke kriminalko, so ta, da bo dobil strukturirano zgodbo, kjer bo vsak zakaj imel svoj zato. Če pa vzame nekaj, kar je umetniško delo ...

Za kresnika, recimo ...

Recimo. V tem primeru si lahko pisatelj privošči veliko lapsusov. Aha, aha ... Nič ne štekam, to je pa umetnost. V kriminalki pa, če morilec ni natak ali butler, je že sumljivo (smeh). Ne, ni tako lahko napisati kriminalke, sploh če bi rad, da je še literarno dobra, da ni pofl, ob vsem tem pa moraš zanimanje za zgodbo držati zelo dolgo. Kriminalke me zmeraj zanimajo samo kot portret neke družbe, kar dobre kriminalke zmeraj so. Sploh Skandinavci to zelo dobro izkoriščajo, pa tlačijo v kriminalke vse te svoje nacije, rasiste. Jussi Adler-Olsen, ki je zelo priljubljen, takoj za Nesbøjem, je napisal krimič, v katerem je morilka žrtev sterilizacijskih zakonov. In potem izveš,

Ta dialog sem uporabil že v *Kralju ropotajočih duhov*, ko mora mama sporočiti, da je umrl stric, pa s pokopališča vprašajo, ali se Vitori piše z enim t-jem ali z dvema. Kako računate? Po črki? Potem pa z enim. Vendarle se vse to dogaja na Gorenjskem.

da je Švedska zadnja na svetu ukinila zakon o prisilni sterilizaciji slaboumnih. Še v šestdesetih letih prejšnjega stoletja so tistega, ki je veljal za manj inteligentnega, sterilizirali, da se ne bi razmnoževal. To te preseneti in to je super. Nekaj izveš o neki družbi in njenih vrednotah, hkrati pa bereš še napet krimič.

Kriminalko si postavil v vaško okolje ...

Nujno, ker je slovenska mentaliteta vaška mentaliteta.

Spomnim se neke zgodbe, v kateri se Sherlock Holmes in njegov pomočnik Watson z vlakom peljeta na podeželje in pravi Holmes, da se v nasprotju s prepričanjem večine ljudi največ svinjarij zgodi prav na podeželju, ker tam ljudje ne živijo tako blizu drug drugega in se lahko veliko prikrije. Si razmišljal v tem slogu?

Mentalitete se spreminjajo izjemno počasi. Povrhnjica že, pa ljudje nabavijo mobilne telefone in avtomobile, ampak mentaliteta pa ostaja kot globina v ozadju. Mislim pa, da tale citat iz Holmesa ne drži povsem, ker se na vasi umori lažje prikrijejo prav zato, ker se vsi poznajo. Vedo, a to ne pomeni, da bo kdo koga prijavil. Te strukture so zelo zapletene.

Človek, ki raziskuje zaplet s to računalniško tablico, ni profesionallec, ni kriminalist?

Je geograf, kartograf. A ni dober naslov: *Zemljevidi tujih življenj*? (smeh)

Je, priznam, ampak od kod ta poklic?

Ne vem. Ustvarjalni proces, kar je zanimivo in me zmeraj impresionira – in navsezadnje moj doktorat govori o tem, pa tudi knjiga *Rojeni za zgodbe* – spodbudi en sam stavek, en sam prizor. V Švici je padlo neko letalo in opis enega od očitvidcev je bil: Nekateri so padli kot angeli. Bili so goli, pa navzven povsem nepoškodovani. To, da so padli kot angeli, je sprožilo ustvarjalni proces, ki na koncu ni pripeljal do angelov ali če-sarkoli podobnega, ostala je le letalska nesreča, v kateri pokradejo žrtve in nekdo kupi iPad, v katerem je skrivnost. Ta človek je zelo introvertiran, zelo osamljen – zaradi razlogov, ki jih na koncu pojasnim –, ampak ga ta skrivnost tako premeta, da gre v to vas in začne vtikati nos tja, kamor ne bi smel; in vemo, da bo zaradi tega prej ali slej slabo končal, če bo šlo tako naprej. Meni je bilo všeč prav to, da ni profesionallec, da nima te avtoritete, da bi zastavljal vprašanja.

Femme fatale v tej knjigi je ime Hana. To ime si enkrat že uporabil, in sicer v *Telesnem čuvaju*. Obstaja kakšen konkreten razlog za to?

Kaj pa vem, mogoče starost. Ne, ne ... Zadnji roman Kurta Vonneguta se imenuje *Časotresk*. Ni prav posebej dober, dobro v njem je pa to, da se čas prelomi in vsi junaki iz vseh Vonnegutovih zgodb se zberejo na pikniku. V *Zemljevidih tujih življenj* sicer ni tako, me je pa vendarle zanimalo, kaj bi se lahko zgodilo z mojimi liki. Kakšen bi bil Egon iz *Drobtinic*, simpatični manipulator, danes star petdeset plus, kaj bi od njega ostalo? Tako nastopa v tej kriminalki Egon, ki je samo še veliki manipulator. Potem sem si rekel: če sem uporabil Egona iz *Drobtinic*, bi lahko uporabil še Hano iz *Telesnega čuvaja*, ki se je vrnila iz Berlina. To je nekakšno, kot temu pravi Stephen King, darilo za zveste bralce.

Kriminalk ni samo težko pisati, tudi pogovarjati se je težko o njih, ker ...

Ne smeš povedati, da je morilec butler (smeh).

Zato predlagam, da rečeva kakšno o slovenskih nacionalnih refleksih, ki si jih uporabil pri pisanju te knjige. Sam si rekel, da si okleval med pisanjem strokovne antropološke knjige in kriminalko. Tako v knjigi opisuješ pogovor dveh sodelavcev, ki steče, ko se eden začne pritoževati nad državo. Menda obstaja raziskava, po kateri se 90 odstotkov naših pogovorov začne s pritoževanjem. Ali to drži?

Ja. Opravili so jo v Ljubljani na avtobusih mestnega prometa, na katerih so večinski potniki upokoenci in šoloobvezni otroci. Slovenci namreč vežemo opravilno sposobnost z vozniškim izpitom in ne uporabljamo javnega prevoza, dokler ne sedemo v invalidski voziček. Sam si to razlagam z našo zgodovino. Če si tlačan, zmeraj podložen, je to najboljši način, da prevaraš gospodarja. Ko grof pogleda skozi okno, nas ne sme videti vesele in nasmejane, moramo tožiti, koliko dela nam je naložil. Bom povedal resnično zgodbo. Obstaja češki pisatelj Josef Škvorecky, ki je bil med drugo svetovno vojno interniran v delovno taborišče. Takrat je bil star štirinajst ali petnajst let in po dveh dneh dela je kazalo, da bo od vsega hudega tam umrl. Potem pa, ker je bil zelo droban, se je zasmilil enemu od starih taboriščnikov, ki mu je rekel: Dečko, ti tega ne boš preživel. To lahko traja še leta. Poslušaj ti mene, kako se dela v nemških delovnih taboriščih. Vzameš dva najbolj različna soda, kar ju lahko najdeš. Velikega črnega in majhnega rumenega. Potem ju izmenično vališ z enega konca tovarne na drugega, ob tem pa blazno jamraš. Josef Škvorecky, eden najboljših bodočih čeških pisateljev, je tri leta valil prazna soda po tovarni, blazno jamral in preživel. To je to, to smo usvojili in to počnemo. Zato v naši kulturi ni cenjen učinek, pač pa delo. Joj, ta je pa tako delal ... Pa je kaj naredil? To pa ne.

O čem se pa pogovarja tistih drugih deset odstotkov, ki ne jamrajo?

(smeh) Tega pa ne vem.

Greva naprej. Ko pride Robert v vaško gostilno, ga natakara ogovori z: »Kaj bomo?« Kaj nam

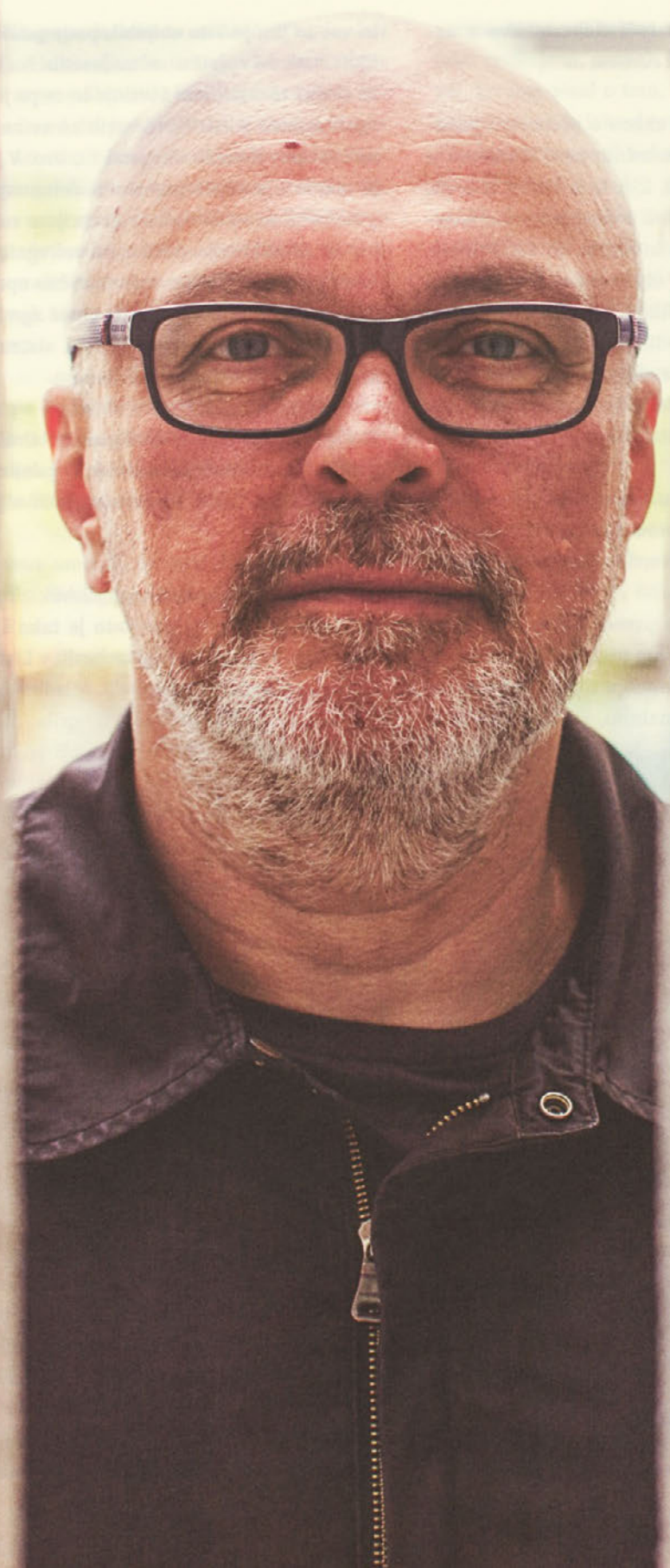
Kriminalka je tako kot filmski scenarij stvar strukture. Tudi pričakovanja bralca, ko vzame v roke kriminalko, so ta, da bo dobil strukturirano zgodbo, kjer bo vsak zakaj imel svoj zato. Če pa vzame nekaj, kar je umetniško delo, si lahko pisatelj privoščil veliko lapsusov. Aha, aha ... Nič ne štekam, to je pa umetnost.

razkriva ta prva oseba množine, tam, kjer ni potrebe po njej?

Razkriva nam to, da nas je pred osamosvojitvijo držal skupaj zunanji sovražnik. Potem smo razpadli, skupnosti pa nismo sestavili. Sistemi zmeraj poskušajo najti vsaj lažno ravnotežje, in to, da zdaj vsi govorimo v množini – vpisali smo se na univerzo, vpisali smo se v osnovno šolo, zdravnik reče: kako se počutimo –, skriva laž, da smo razpadli kot družba. Zato je povsod množina.

V nadaljevanju romana pišeš, kako skuša Robert razložiti tujcu, zakaj mora pri nas policija ščititi žrtev pedofilije pred besom vaščanov, ker je zaradi njene prijave župnik storil zločin in storil samomor. Dobro, o tem si malo naložil, ne?

Ne, šlo je za resničen naslov, ki sem ga pobral v časopisu. Naslov se je glasil nekako takole: Žrtev prijavila župnika, policija jo ščiti pred vaščani. Ne župnika, njo, žrtev. Kar vsebuje neko logiko. Župnik je dlje z njimi kot ta otrok. Če pogledate statistike tovrstnih prijav in tistega, kar vemo in sklepamo o onem, česar ne vemo, obstaja v Sloveniji zelo velika možnost, da otroci, ki so bili zlorabljeni, recimo pri verouku, ko odrastejo, pošiljajo svoje otroke k verouku k istemu župniku. Vse zato, da ne bi prekinili molka. To je vaška mentaliteta. Je naš ali pa ne. Ko dobite status našega, lahko počnete karkoli, kar odraža tudi kriminal v gospodarstvu.



Jutro po popivanju naroči Robert kavo z aspirinom in dobi kavo z rumom ...

Seveda, ker velja ta zakon o prepovedi jutranje strežbe močnih alkoholnih pijač. To se mi je res zgodilo v Ljubljani, kjer sem srečal znanca, ki ga nisem videl sto let. Prisedem, pride natakar, vpraša, kaj bomo, in rečem, da čaj. Prinese, srknem: »Eee, saj to je čisti rum!« »Saj ste rekli čaj!« To govori, da lahko majhen narod preživi samo tako, da prilagodi svoja dejanja glede na zahteve vsakogaršnjega gospodarja. Imamo protipivski zakon, ni problem, že imamo kodno ime: Čaj! Aspirin! Hladna cola! (smeh)

Naprej v romanu izvemo za zgodbo Jožeta, ki je izgubil službo, ker je preveč delal. Ali ne gojimo Slovenci o sebi predstave, da smo marljivi ljudje?

To je seveda laž. Po prvem letniku faksa so me poslali na enomesečno prakso v računalniški center na Jesenice. Vstopim v tisti veliki prostor s takrat velikimi računalniki, eden me pogleda in pravi: »Pa saj tale zgleda inteligenten. Vsaj en teden mu ne dajte gesla, da nam ne bo pokvaril norme.« Potem sem en teden sedel in bral časopise. Strah pred pokvarjeno normo je eden večjih slovenskih strahov. Ampak tudi to je razumljivo. Si predstavljate, da bi Škvorecky odvalil tista dva soda, stopil do kapa in rekel: »Evo, sem že naredil.« Saj bi umrl!

Potem načneš legendo, in sicer študentske demonstracije iz leta 1968, ki jih odpraviš z enim stavkom, naslednjim: »Če so se študentje leta 1968 res borili za demokracijo, so v teh krajih hoteli več terorja, maoizma, egalitarnosti.« Ali niso takrat hanžki in podobni zažigali partijskih zastav?

To je zanimivo, ko danes poslušas te stare hiپیje, bodo rekli: Ja, borili smo se za demokracijo ... V resnici so se borili za manj razlik in večji teror

in vse to jim je Tito obljubil, pa je prišlo do velikih čistk na začetku sedemdesetih. Na dnu tega se skriva mentaliteta. Svetinja le-te pa je pri nas egalitarnost. V teh šestdesetih so se začeli biznisi, nekdo je rahlo obogatel in, evo. V tujini se je začelo s protivietnamskimi demonstracijami v Nemčiji, ki so se širile v Francijo z zahtevami po več demokracije, pri nas po več egalitarnosti. Ta je povsem biološko-matematično upravičena. Če so viri omejeni – in v slovenski zgodovini so zmeraj bili –, ponuja egalitaren sistem največ možnosti preživetja največ članom.

Kaj pa tvoja mladost? Egon iz Drobčin je geograf-kartograf in nekdanji panker ... Si mogoče eden tistih, ki ne morejo iz tega gibanja?

To je del mladosti. Če se človek ne upira v mladosti, kdaj se pa bo? Zato je tako šokanten tisti veliki slogan, ki so ga izobesili v Ljubljani na Rogu, ko so prišli vunbacitelji. Mladina je izobesila slogan, pod katerim se bo borila, na njem je pa pisalo: Samo v miru bi se radi postarali. To so najbolj neverjetne demonstracije, ko mladi-

na krene v boj s takim sloganom. Tega še nisem videl (smeh). Oprostite, to se meni zdi smešno. Omenjam pa v romanu srečanje Roberta z nekaterimi prijatelji, ki se potem samo prepirajo, kdo je zaslužnejši za osamosvojitve. Gremo dalje, ampak tega pa Slovenci ne moremo.

Pred tremi leti sem napravil preizkus, ki je to potrdil. Nakupil sem vse sobotne priloge – Večer, Dnevnik, Delo ... –, potem pa naslednji dan v Ameriki, ker sem potoval tja, nakupil njihove nedeljske priloge. Prebral sem članke in samo preverjal, ali so obrnjeni v preteklost ali v prihodnost. V Sloveniji je bilo kakšnih 50 člankov in vsi razen enega so bili usmerjeni v preteklost, v Ameriki kakšnih sto in vsi razen enega usmerjeni v prihodnost. Pri tem se vidi orientacija družbe. In če nič drugega, je pankovsko gibanje ... Bom še jaz malo o preteklosti.

Če nič drugega, je bilo to mestno gibanje, kar Sloveniji zelo manjka, te urbane zadeve. In drugič, takrat so v Slovenijo hodili ljudje iz vse Jugoslavije in od drugod iz Vzhodne Evrope, ker se je tukaj debatiralo, največ neke odprtosti je bilo. Danes gre pri nas v nasprotno smer, v zapiranje. Lahko se vam zgodi, da boste vprašali kakšnega mlajšega slovenskega literarnega kritika, ki vam bo na vprašanje, kaj bere, odvrnil, da slovensko, ampak samo svojo generacijo. To pove celo s ponosom.

Imamo pa še hujše težave. Kaj bo za Slovence usodnejše: ali avtoimune bolezni zaradi cepljenja ali kemijsko zapraševanje z zraka, t. i. chem-trails? Tudi to omenjaš.

Prej sem omenil, da smo izgubili skupnega sovražnika. Zdaj ga pač spet kreiramo, obstajajo

zarote. Meni velikokrat očitajo, da to pri nas ni tako razširjeno, ampak Google trends je pokazal, ko sem pisal o tem, da v svetovnem merilu največ spletnih iskanj tovrstnih zarot prihaja iz Slovenije. Prav pred nekaj meseci sem na Googlu spet pobrskal po teh zarotah. Zanimivo je, da je bila, ko je Google s tem začel, prva na lestvici Srbija. Potem ji je prvo mesto prevzela Slovenija, no, pred nekaj meseci je bila pa na vrhu Avstrija. Slovenija je druga. Počasi te zarote plezajo proti srcu Evrope. Naši možgani potrebujejo odgovor in zarota, višja sila je dober odgovor. Po drugi strani pa kaže na žalostno nemoč ljudi, kar se kaže tudi na volitvah. Od Trumpa do brexita. Ljudje bi radi sodelovali, radi bi se upirali, ampak vsa ta oblast, vsa ta moč je videti kot nekaj strahotno oddaljenega, nekaj na Marsu, na kar nimamo nobenega vpliva. Večinoma na žalost tako tudi je. Zanimivo je tudi to, kako je med temi teorijami



zarote najbolj priljubljena prav chemtrails, ki je najbolj neobvladljiva.

Zaradi spremenjenih normativov na neki šoli, pišeš v romanu, grozi učiteljem odpuščanje. To rešijo tako, da sestavijo seznam kandidatov za odpust na osnovi kvadrature stanovanj, v katerih prebivajo. Več kvadratnih metrov, večja nevarnost, da te bodo odpustili ...

Stop, to je dejansko res in to je kriterij za odpuščanje sindikata slovenskih učiteljev in profesorjev. Že leta in leta veljaven in pravi, da mora pri odpuščanjih ravnatelj pogledati kvadraturu in odpustiti tistega z večjim stanovanjem. To je realen podatek. Kaj to omogoča? Spet to skladno egalitarnost – preveč kvadratov, adijo – in, drugič, ponuja ravnatelju nekaj, kar v Sloveniji pojmuje kot objektivna merila. V resnici gre

Če pogledate statistike tovrstnih prijav in tistega, kar vemo in sklepamo o onem, česar ne vemo, obstaja v Sloveniji zelo velika možnost, da otroci, ki so bili zlorabljeni, recimo pri verouku, ko odrastejo, pošiljajo svoje otroke k verouku k istemu župniku.

samo za izogibanje odgovornosti. Če bi ravnatelj rekel: Ti nisi dober učitelj, adijo, bi s tem sprejel odgovornost. Presodil je, kdo je dober in kdo ne. Tako pa pride z objektivnim dejstvom. Se opravičujem, 130 kvadratov, hvala, adijo. Podobno je v novinarstvu. Velja samo še število znakov. Urednik bi moral presoditi. Odličen članek, slab članek, gre pa takole: 12.000 znakov premalo, joj! Ali pa štempljane ure, ki so se blazno razširile, pa je Vinko Vasle na Radiu Slovenija težil Sašu Hribarju, ker je naštempljal petnajst minut premalo. Ni rekel, da je njegova oddaja zanič, pač pa, da je naštempljal premalo ur. To kaže na blazno izogibanje odgovornosti, žal pa noben sistem brez nje

ne morem obstajati. Lahko se oklepamo naštempljanih ur in natipkanih znakov, stvari gredo pa v maloro, ker sistem potrebuje odgovornost.

O vsem tem si pisal tudi v kolumnah za Siol. Zadnje si sklenil z resignirano ugotovitvijo, da lahko po šestih letih pisanja o slovenstvu zadovoljno ugotoviš, da si pisal v prazno in da se kljub izjemni branosti ni nič spremenilo. Si pričakoval, da se bo?

Ne, nisem, ampak po šestih letih drsenja navzdol sem vendarle pričakoval, da bo počilo vsaj pri zdravstvu. Zanimivo je, da ni. Otroci umirajo, nekdo nekoga zastrupi ..., mi pa, v redu je. Človek bi pomislil, da se vsi zdravijo v tujini, pa jih briga za zdravstvo. A ko pogledaš ljudi, ki odločajo v tem sistemu, od ZZZS Slovenije naprej, boš ugotovil, da so to ljudje, ki so na teh položajih že od leta 1992. Velja nespremenljivost celotnega sistema. In če mladi razvijejo ogromno zastavo: Radi bi se samo v miru postarali, ti to vse pove. Zakaj se pa zdravnik v kliničnem centru ne bi v miru postaral?

Veliko potuješ po svetu. Se ti zdi, da je drugje bolje?

Lani sem bil na Škotskem, od koder sem se vrnil impresioniran in najraje bi jim poljubil noge in roke. Bil sem gost debat o škotski odcepitvi. Tam so bili ljudje, ki so za odcepitev, in oni, ki so proti, in kar je najbolj neverjetno, je to, da če začne nekdo srati klamfe, ga utiša njegova skupina. »Ne trapaj!« To se na Slovenskem ne more zgoditi. Kdor je naš, je naš! Prvič to. Drugič pa sama organizacija. Pogledajte si dogodke o čemerkoli že v Sloveniji, na osnovi katerih naredijo na televiziji dve tribuni – za in proti, potem se pa takole čez zmerjajo. Tam so jih pomešali in s tem razbili monolitno skupino. Malo drugače je, če sedi nasprotnik ob tebi, imaš osebni stik. In tretje, najbolj neverjetno, na Škotskem so debatirali o dejstvih. Kako bomo zaslužili denar, nafta je po toliko in toliko ... Nihče ni šel v preteklost. Joj, tvoj oče je bil pa belogardist ... V Sloveniji brez tega po petih minutah ne zdrži nobena debata.

Fascinantno je bilo tudi po koncu debate, v kateri so se do konca skregali. O. K., so rekli, a gremo zdaj na en pir? Seveda so volili po svoje, ampak še zmeraj niso bili smrtni sovražniki. Ko so Škoti prvič poskušali na svoje pred tristo leti, jim ni šlo, ker niso obvladali demokracije. Tudi Slovenci je ne. Precej treninga je treba, da v drugem ne vidiš hudiča, ki ga je treba popljuvati, ampak človeka s svojim mnenjem. In če dva drug v drugem prepoznata človeka, se lahko nekaj dogovorita. Pa še to je pri nas ... Na Jesenicah so pred časom začeli barvati ograje ob otroškem igrišču, pa igrala, in so nekateri blazno nasprotovali, češ, zdaj nam bodo pa džihadisti barvali ... Če je igralo uničeno, pa dobro, dajmo ga popraviti, zakaj bi bilo važno, čigav je oče tega, ki barva? To delamo skupaj za otroke. V Sloveniji izgleda, kot da se je skrb za otroke izčrpala v sedemdesetih, ko so vsi postavili ogromne hiše. Drugi štuk je za otroke, tretji za vnuke, jaz sem s tem opravil, nikoli več nočem slišat za vas, hvala, adijo!

Pred začetkom te debate smo načeli temo o slovenskem pisatelju in prodanih izvodih, kar zna biti depresivna tema. Predstavljaš si, da sem jaz nekakšen Jezus, ki ti ponudi novo priložnost. Lahko si karkoli. Bi bil še enkrat Slovenec?

Dejansko je zanimivo pisati v jeziku, ki ima v resnici maksimalno tristo do štiristo odjemalcev. To sem uporabil v kratki zgodbi, ki še ni bila objavljena, govori pa o tem, da je neki pisatelj preklopil v angleščino, zato da bodo njegove knjige dobile več bralcev, kot imajo pa strani (smeh).

Nisi mi odgovoril. Bi bil raje Avstrijec ali Čeh ...

Nikoli nisem razmišljal o tem. Ampak dejansko je biti pisatelj Slovenec nekakšen hendikep. Če nič drugega zato, ker nikoli ne moreš živeti od svojega pisanja.

Da ne bova končala z depresijo in s preteklostjo. S čim se zdaj ukvarjaš? Menda delaš film?

Počasi bomo začeli s pripravami za snemanje celovečerca. Najprej je bil scenarij, pa roman in



zdaj je spet scenarij. Govorim o romanu *Izbrisana*, ki je prav tako izšel pri Gogi. In če vsako leto sedim tukaj ob izidih svojih knjig, naslednje leto ne bom, ker ne bo nobene.

Pa sicer, ob teh knjigah in filmih, kaj počneš, da preživiš?

(smeh) Sem strokovnjak za uporabniško izkušnjo. Gre za mešanico antropologije, psihologije in računalništva. Strokovnjak za stik uporabnika z napravo ali s programom ali s spletno stranjo. In glede na to, da po zadnji veliki raziskavi 90 odstotkov slovenskih podjetij ne zanima, kaj si uporabniki mislijo o njih in njihovih storitvah, to pomeni, da nisem na najbolj perspektivnem terenu.

ZMAGOVALEC LITERARNEGA NATEČAJA

Eva Vrbnjak

Matjaž Brulc (1976, Novo mesto) je kritik, pisatelj in pesnik, po poklicu pa umetnostni zgodovinar. Od konca devetdesetih let sodeluje z različnimi mediji kot svobodni novinar in umetnostni kritik, pišoč pretežno o sodobni likovni umetnosti ter kulturi.

Je avtor dveh zbirk kratke proze – *Diznilend* (Goga, 2005; nominacija za literarni prvenec leta) in *Kakor da se ne bi zgodilo nič* (Goga, 2009; nominacija za fabulo) – in zbirke pesmi z naslovom *Balade za psa in prhljaj* (KUD France Prešeren, 2006). Prozo je objavljala v več slovenskih revijah, nekatere izmed zgodb so bile prevedene v angleški, nemški in hrvaški jezik. Ob nekaterih nominacijah za knjižne nagrade je leta 2009 osvojil prvo nagrado za kratko prozo na literarnem natečaju ob 20-letnici izhajanja revije *Rast*, leta 2011 pa nagrado Slovenskih dnevvov knjige za najboljšo kratko zgodbo.

Naslov Brulčevega kratkoproznega prvenca, *Diznilend*, je povzet po fenomenu, simbolu amerikanizma in njegove kičaste ponarejenosti, namenjene zabavi. Zgodbe razkrivajo obče stanje duha naše civilizacije in s tem tudi položaj avtorjeve generacije, izpisane pa so pristno in sočno, podane v rahlo humorni maniri, čeprav pogosto bridke. Avtor se pri opisovanju osredotoča na posamezne drobce, množica teh detajlov pa odslikava duha časa, ki je izrazito nehomogen. Naslov druge kratkoprozne zbirke Matjaža Brulca, *Kakor da se ne bi zgodilo nič*, pa napeljuje na prazni tek vedno istega vsakdana, ki ga živijo sleherniki, avtorjeva pisava pa vztraja na razpršenem pogledu – ta se kaže v menjavi pripovedovalskih leg, prehajanju med urbanim in ruralnim okoljem, v poantiranju zgodb, ki je mestoma izrazito, drugič pa od njih ostane le bežna silhueta. Zbirko gre, tudi zaradi nezmožnosti komunikacije, ki zaznamuje Brulčeve zgodbe, razumeti kot približevanje poetiki minimalizma.

Tokrat objavljamo njegovó zgodbo 7:12, ki je zmagovalna zgodba literarnega natečaja, objavljenega v julijski številki revije *Rast* in povezanega z izidom najnovejšega romana Mihe Mazzinija *Zemljevidi tujih življenj*. Slednji razkriva zgodbo Slovenke Dore, skrivnostnega dekleta z ruto s fotografije, ki jo glavni junak zagleda na zaslonu kupljenega (in pred tem ukradenega) iPada.



Matjaž Brulc

7:12

Grem lulat in pridem nazaj na bus in moje torbe nikjer!

...

Tipi zunaj kadijo, kot da ni nič, boli njih. Noben nič videl.

...

Ne vem kje, stara, totalna vukojebina. Stojimo ob avtocesti.

Sred Anatolije al kva že.

...

Fakin Anatolija. In še čikov nimam več. Vse je šlo.

Živo rdeče nalakirani nohti so brzeli po zaslonu telefona, ki je osvetljeval otrpel obraz mladega dekleta. S prosto roko si je segla za ušesa in koder las ponesla k ustom. Giba kot da se ne bi zavedala; kadar je bila vznemirjena, je to vselej počela. Sesljala lase. Zdaj so imeli fin okus po sedežnih prevlekah.

Nedefinirana gmota avtobusa je ležala nekje zadaj za njo, razpotegnjena kot ogromna črna žival, ki bo vsak čas znova požrla krdelo moških, in potem še njo, tujko, ki vsa panična opleta po parkirišču in je nihče ne razume.

Do you speak English? No? No fucking English? My bag was stolen, do you understand?

Moški so se ji nasmihali in gledali vanjo, kot da je stena. Tudi šofer je ni razumel. Ali pa je ni hotel razumeti. Odkimaval je z glavo kot kakšna pokvarjena ura. Ampak to je njegov avtobus in on je odgovoren za to, kar se dogaja na tem prekletem avtobusu.

Nekdo ji mora pomagati.

Res je butasto, da piše Špeli, ampak kaj naj? Komu pa lahko sploh piše?

V totalnem sranju sem. In še ta model, ne oglasi se. Uzela ga magla.

Berhen je imel izklopljen telefon. Odkar je v Gaziantepu sedla na avtobus, se ji ni več oglašal. Tudi sms-i nič, niti ene povratnice ni prejela, njegov telefon je moral biti izklopljen.

Kreten.

Totalna godla skratka.

Naj kliče policijo? Koliko je sploh številka policije v tej usrani državi? No, o tem se pa ni pozanimala. Valjda. Krava. Sanja se ji ne, kako tukaj pokličeš policijo, in tudi noben od teh tipov tule očitno ne bo poznal številke. Police? Can you call the police? My bag stolen, my documents, money, iPad, do you understand? Stolen! On the bus, right now.

Ziher je bil eden izmed njih. Ziher so zmenjeni.

»Pizde jedne usrane,« jim je zasikala skozi zobe.

Ne, prtljago mam. Menda. Spodaj je. Za Berhena vlačim nek kufer čez pol te jebene države.

Špela?

...

* * *

Po podatkih turških obveščevalcev je bila Špela Z. zadnja oseba, s katero je bila Dora Jerman tiste noči v stiku. Komunicirali sta večinoma prek Vibra, obstaja pa tudi nekaj malega sms sporočil; vse imam tule na mizi, črno na belem. Če kaj, so tile Turki res blazno učinkoviti; premorejo sredstva in metode. Berhen se ji v tistem času seveda ni več oglašal; podatki kažejo, da ga je do jutra klicala natanko šestkrat.

Dora seveda ne ve, da se ne bosta nikoli več slišala, niti videla.

Špele ni bilo težko najti. Živela je nedaleč stran od doma svoje najboljšje prijateljice in seveda jo je novica strašansko prizadela. Ko sem jo opazoval, sem si skušal predstavljati, kakšna bi lahko bila ona. Morda je bila Dora takšna kot ta: glasna, gobezdava, celo spogledljiva, navznoter pa negotova, najbrž tudi precej okrutna, če so okoliščine prave. Nobena od njiju mi ni vzbujala sočutja, kvečjemu prezir.

Težko sem prenašal njeno zafnano žalost; kakopak tudi Špela Z. ni povedala nič, česar ne bi moji kolegi v Turčiji že vedeli. Dora ga je spoznala na jesenskem letovanju nekje pri Alanyi, zadeva je hitro postala resna in zdaj je šla nazaj, še za dva meseca k njemu v Istanbul. Scenarij je bil predvidljiv.

Berhen je bil vsekakor očarljiv, prijeten moški. Moral je biti precej mlad, verjetno celo mlajši od nje. Njegovo fotografijo imam tule na mizi. Pripadnik zatiranih, hkrati pa že polnovreden junak; že na čelu mu je pisalo, da je lahko predan samo eni stvari. Zanj ni bilo nobenih ovir, tudi takšnale ljubka mala stvarca, kot je Dora, ne.

V resnici mu je bilo ime Baziyan Reşid, česar pa Dora nikoli ni izvedela; bil je Kurd, seveda član PKK. Turki so ga imeli na radarju, ampak ni se zdelo, da bi bil kakšna pomembnejša riba; zdaj jim je v Gaziantepu naenkrat izginil spred oči, kot da bi se vdrl v zemljo.

Velika, usodna ljubezen torej, s tem imamo opraviti. Kakšno je bilo razmerje med strastjo in

idealizmom ne bomo izvedeli nikoli. A videti je, da ga je imela res rada. Priznam, od tega sranja me boli glava. Dora ni bila v tem oziru nič drugačna od tisočev drugih: ljubila je, zavzemala se je za tisto, kar je verjela, da je pravična stvar.

To zadnje nekako še razumem. Vsi mi se tako ali drugače borimo za pravično stvar, kajne?

* * *

Berhen se čez dva dni vrne, prišel bo nazaj v Istanbul. Imam ključe od stanovanja.

Mi boš pomagala? Takoj jutri grem na ambasado.

...

Še nikoli v življenju je niso okradli, pa je že marsikaj doživela. Bila je v šoku. Jezna. Togotna. Najraje bi nekoga oklofutala. A najhuje je bilo to, da se je hkrati počutila tako nemočno in prevarano, tako samo. Berhena ni bilo z njo. Nihče je ni razumel in ona ni razumela nikogar. Počutila se je kot popolna tujka, nekakšna glupa turistka, ravno prav zanimiva, da so si jo ogledovali kot govedo v staji.

Zakaj se ji Berhen ne oglasi?

Opazovala jih je: eden teh tipov z avtobusa ji je ukradel torbo, ko je šla na stranišče. Sredi preplete Anatolije. Ali pa je nekdo od zunaj vstopil na avtobus in si postregel; tukaj nihče ničesar ne opazi. Vsi ljudje tukaj so si podobni kot jajce jajcu, zato nihče ničesar ne opazi.

Komaj čaka, da bo nazaj v Istanbulu, v civilizaciji.

Vse bo še v redu, kajne da bo? Nekoč se bova temu samo smejali ...

Preklete pizde lopovske!

...

Glede papirjev bo že uredila, takoj zjutraj gre na konzulat. Denarja ni bilo veliko, morda sto evrov, če ne še manj, in kartice je k sreči pustila v Berhenovem stanovanju. Edina stvar, ki jo je zares obžalovala, je bil njen iPad. Njen glupi rozasti iPad. Bogve kje bo končal. Predvsem ji je šlo za fotografije. Vse tisto, kar je preživela z Berhenom, je bilo na teh fotografijah. Moralo jih je biti na stotine. Gore spominov na njuno ljubezen, ki jih je nenadoma odpihnil veter in jih razkadir, kot se pozimi razkadi megla nad prekletim Bosporjem.

Sorry, do you have a cigarette? I need a cigarette ... cigar, yes, cigarette ... smoke.

Sama sebi se je zazdela smešna, s tem gestikuliranjem, kot da so vsi nori.

In ti tepci kot da še nikoli niso videli ženske, ki kadi!

Svašta.

Ko so preiskovalci vdrl v stanovanje v istanbulski četrti Kağıthane, kjer je z Berhenom preživela večino zadnjih šestih tednov svojega življenja, niso odkrili ničesar zares uporabnega: sveženj Dorinih zapisov, za katere se je pozneje izkazalo, da so njen dnevnik, in pa nekaj ganljivih pesmi, katerih kopije še vedno hranim tamle v predalu. To je vse, kar je ostalo po njej – če ne štejemo običajnih življenjskih potrebščin mlade ženske in pa enajstih trupel, ki so tistega jutra obležala na pločniku pred vhodom na podzemno postajo Aksaray.

Sosedje so jo kakopak opisali kot mirno in spodobno, nevpadljivo dekle. Na cesti je lepo pozdravljala. Nihče si seveda tudi ni mislil, da bi bila sposobna narediti kaj takega; tudi sam se vse bolj nagibam k takšnemu zaključku.

Nič oprijemljivega nisem izvohal o njej, nobenih ekscesov, nobenih afer, ničesar. Nekaj drobiža je služila z delom na črno v vrtnariji streljaj proč od doma. Njen šef, zdaj bivši šef, se je precej ustrašil, ko smo prišli do njega; šele ko sem malemu nervoznemu možicu zagotovil, da njene »zaposlitve« ne bomo problematizirali, je prišel nekoliko k sebi. Študirala je na Filozofski v Ljubljani, tri leta, potem se je vrnila domov k mami. Od nje sem si še največ obetal, a je bila že nekaj časa v oskrbi v domu starejših. Totalna demenca. Verjetno je bilo tako še najbolje za njo. Vodstvo zavoda se je močno potrudilo, da novinarske hijene uboge starke niso zvlekle na pranger.

O vsebini Dorinega dnevnika sem napisal obsežno poročilo in ga faksiral kolegom v Ankaro. Tem zapisom bi težko rekli dnevnik v pravem pomenu besede. Šlo je za zmeden zbirke misli, opisov čustvenih zadev, vsakdanjih dogodkov in podobnega; seveda je večino besed namenila Berhenu.

»Najine misli in telesi se vse bolj zaraščajo skupaj, kakor korenine dveh dreves so, ki se združijo v eno.« Takšne reči skratka.

Dora je bila samo žrtev, če vprašate mene, tako kot ostalih enajst.

Zaspala je šele proti jutru. Brbotanje glasov okoli nje je počasi ponehalo, avtobus je predel kot zadovoljna mačka, šofer je zmanjšal jakost glasbe. Spala je kar v jakni, tesno oprijemajoč se svojega telefona v žepu. To je bila zdaj njena edina vez s svetom.

Špela se ji je opravičila; bilo je pozno, morala je spat. Seveda ji bo pomagala, in to je Doro navdalo z občutkom gotovosti. Vse bo še prav, vse se bo nekako izšlo. Vedeti, da imaš nekoga, ki ti lahko pomaga, je bilo zdaj najpomembnejše. Poleg tega je bil tu še Berhen. Njen občutek samote ni nič drugega kot občutek, si je dopovedovala, ko je strmel v gosto anatolsko temo.

Napisala mu je še en sms, ampak ni bilo odgovora. Kaj pa, če se mu je vseeno kaj zgodilo? Za hip jo je preplaval žgoč strah. Vedela je, da se Berhen ukvarja s stvarmi, ki marsikomu v tej

državi še malo ne bi bile všeč. Berhen pozna ljudi, katerih imen se ne sme izgovarjati na glas. Na lastne oči je videla, kako so se stvari tukaj iz dneva v dan zaostrovale; kako je oni pes stisnil vse ob zid, kako so življenja ljudi, kot je bil Berhen, postajala vse cenejša. Ljudje so izginjali. Dobesedno. In nedaleč od tod je že pet let divjala krvava vojna. Marsikaj je slišala in videla in vse to je zgolj še utrdilo njena prepričanja o svetu. Kot da je šele tu zares dozorela. Tudi zato ji je uspelo tako hitro odriniti misel na izgubljeni iPad, na dejstvo, da je bila okradena – ljudje tod naokrog so vsak dan izgubljali še marsikaj več.

Ampak vse te fotografije.

Rada bi, da bi šel on nekoč z njo. Nazaj domov. Tu v tej lepi, a zlovešči deželi ni zanju ničesar.

Koliko je Dora v resnici vedela? Ali je šlo pač za nesrečo? Je bila Dora res teroristka, kot domnevajo turški kolegi? Se je žrtvovala za stvar? Za Berhena, oziroma Reşîda? Za zdaj se gibljemo po terenu, katerega vidno površje določajo zgolj medli odtisi naših sklepanj, predvidevanj, nejasnih razlag, ki imajo več kot z resničnostjo opraviti s subjektivnimi nadpostavkami. O Dori Jereb vemo vse, a hkrati nič.

Nič tam zunaj ni tako, kakor se kaže; nemara je to najpomembnejše spoznanje, do katerega sem se dokopal v svoji dolgi karieri. Neznana, nepomembna kolesca smo; v neprepoznavnem stroju, ki ga poganjajo gibke sile tistega, čemur pravijo zgodovina. Prepričan sem, da pri vsem tem ne gre toliko za vprašanje idej, kot gre za vprašanje čiste moči. Kakšno moč je imela v resnici Dora? Oziroma – kakšne so bile njene šibkosti? Kakšne bitke je bojevala? Tega, kot še toliko drugih stvari, ne bomo izvedeli nikoli.

Določene okoliščine kažejo na to, da se je bomba, ki jo je skrito v kovčku prenašala Dora Jereb, morda sprožila po nesreči. Morda. V sklepnem delu poročila sem odločno poudaril, da gradivo, s katerim razpolagam, ne premore prav nikakršnih indicev, na podlagi katerih bi lahko domnevali, da je Dora načrtovala samomorilski napad ali zavestno pomagala pri njegovi izvedbi. V vsakem primeru se zdi prav tako nenavadno, da bi si, kdorkoli je že načrtoval vse to, ob takšni plejadi možnosti v milijonskem mestu za tarčo izbral ravno Aksaray in kopico postopačev, revežev, prodajalcev ulične krame, ki so se v tistem trenutku znašli na ploščadi. Na eni izmed fotografij sem opazil skorajda nedotaknjen pribor čistilca čevljev, katerega telo je eksplozija razpršila po betonski steni zadaj. Je Dora verjela, da je smrt tega reveža maščevala smrt nekoga drugega? Je verjela, da lahko ta smrt, smrt natanko tega konkretnega človeka, karkoli spremeni?

Nasploh pa si Kurdi za tarče običajno niso izbirali civilistov, temveč predvsem ljudi kot sem jaz – policiste in vojake, uniformirance. Te, kot je nekje zapisala Dora, »nepogrešljive stebre avtorske družbe, poslušne izvajalce njene krute opresije«.

Na to velja zvrniti kozarček, ne gre drugače. Za Doro in njene misli.

* * *

Zbudil jo je rezek vonj po sladkastem limoninem parfumu. Ko je odprla oči, je zagledala, kako si ga šoferjev pomočnik zliva v nastavljene dlani, ki so potem vajeno segale za vratove, na lica, pod pazduhe. Bila je edina, ki se ni hotela odišaviti s tem nemogočim zvarkom, od katerega se ji je obračalo v želodcu.

Danilo se je. Vozili so se po nečem, kar bi lahko bilo zelo veliko mesto. Istanbul, v jutranji jasnini so se v daljavi zarisale stolpnice finančnega središča Levent in vedela je, da je prispela; mostu še niso prevozili. Predstavljala si je, da bo to najlepši del vožnje, ki ga ne bi zamudila za noben denar, a zbudila se je v telesu, preklanem od bolečin, vsa sitna in namrgodena. Njen prvi občutek je bila strašanska lakota, ki se je oglašala nekje spodaj v trupu, šele zatem je pomislila na peripetije minule noči. Okradli so jo. Zaželela si je cigarete in kave. In normalne kopalnice, kjer bi lahko preživela celo dopoldne.

Stara, znova v Istanbulu. Končno.

* * *

Glavni argument, ki podpira mojo tezo, je dopisovanje s Špelo. Vsa njuna sporočila smo natančno prevedli v angleščino in jih poslali Turkom. Če kaj, potem to dopisovanje dokazuje krepko razhajanje med njenim vedenjem in dejanjem, ki ga je tistega jutra izvršila na postaji Aksaray.

Seveda pa bi za dokončno potrditev te teze morali najti njen iPad, ki ga je najverjetneje uporabljala za internet, pa za pošiljanje mailov. Tiste noči so jo okradli na avtobusu; našli so šoferja, ki se je spominjal tujke in kravala, ki ga je zganjala. Kraje na avtobusih so v Turčiji pogosta praksa, so mi povedali kolegi; storilce seveda le redkokdaj najdejo. Verjetno je bil iPad hitro prodan naprej, nemara še iste noči. Vse nas močno zanima predvsem to, kaj se skriva na tej izgubljeni tablici, in nekako bo treba priti do vsebine njene elektronske pošte. Računalniški forenziki se v Ankari intenzivno ukvarjajo s tem, a brez iPada bo zadeva trd oreh.

In še nekaj je pri vsem tem ... Nočem vedeti, kako so to ugotovili, ampak Dora je bila noseča.

Dober mesec dni.

Je sploh vedela za to?

Jo je on ljubil?

Eksplozivno telo v kovčku se je sprožilo ob 7:12 zjutraj. Na prostrani ploščadi eksplozija k sreči ni povzročila škode, kot bi jo lahko na kakšnem drugem mestu; popokala so stekla okoliških stavb, uničenih je bilo par kioskov in nekaj malega ulične opreme. Poleg Dore je na ploščadi obležalo enajst ljudi, sedem je bilo lažje ranjenih. Stara je bila sedemindvajset let.

Kolikor vem, ni še povsem razjasnjeno, kako se je bomba sprožila; preiskovalci domnevajo, da bi jo lahko sprožil klic na prenosni telefon v kovčku, obstaja pa tudi možnost, da se je bomba sprožila sama od sebe.

Je Berhen vedel, kaj je v rjavem zaklenjenem kovčku, ko ji ga je dal, da ga zanj odpelje v Istanbul? Je bila njegova ljubezen zgolj past za Doro, za zahodnjakinjo, ki ni vzbujala pozornosti in so jo uporabili kot mulo?

Včasih se sprašujem, kaj nam bodo vsi ti odgovori. Ničesar ni mogoče povrniti, časa in dejanj ne obrnemo nazaj. Dora je nekoč v svoj dnevnik zapisala besede, ki ji jih je izrekel Berhen: da ju čakajo velike stvari, velike borbe, veliki dosežki. Da bomo nekoč vsi živeli bolje, v miru in slogi.

Motil se je.

Kot se motim jaz.

Popolnoma vseeno je.

Na njihovih žrtvah gori luč po celi Sloveniji – ob izidu novega romana Petra Rezmana

Eva Vrbnjak

Peter Rezman (1956, Celje) – pisatelj, pesnik in dramatik – se je v slovenskem literarnem prostoru uveljavil predvsem kot prozaist, ki v svojih delih najpogosteje obravnava teme, povezane z rudarstvom in rudarskim življenjem. Poezijo je začel objavljati v poznih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Leta 1985 je v samozaložbi izdal pesniško zbirko *Pesmi iz premoga* in zbirko kratke proze *Kiril Lajš ni lastnik krčme Peter Rezman*. Od izida prvenca do leta 2010 beleži desetine objav pesmi, kratke proze in dramskih besedil v osrednjih literarnih revijah in drugih literarnih publikacijah ter zbornikih. Širšo prepoznavnost mu je prinesla zbirka kratkih zgodb *Skok iz kože* (Litera, 2008), za katero je 2009 prejel nagrado fabula.

Po romanih *Pristanek na kukavičje jajce* (2010), *Zahod jame* (2013, finalist za nagrado kresnik) in *Tekoči trak* (2015) je tik pred izidom Rezmanovo četrto romaneskno delo *Barbara in Krištof* (Goga, 2016), ki je nesentimentalen poklon vaškemu načinu življenja, ki je izginilo zaradi velenjskega rudnika. Roman je postavljen v vas Kotel, ki se zaradi izkopavanja »črnega zaklada« vse bolj pogreza in bo sčasoma izginila. Tam 15. avgusta, na dan velikega cerkvenega praznika, poteka tradicionalno srečanje ogroženih in preseljenih; in tokrat je prav posebno svečano, saj so zakladokopi obnovili napol porušeno vaško kapelo, ki čaka le še na nadškofovo posvetitev. A praznično dogajanje je le kulisa, v ozadju katere se odvijajo zelo aktualni družbenopolitični prizori – *Barbara in Krištof* je namreč prvi slovenski roman, ki se dotakne finančnih mahinacij, povezanih z gradnjo šestega bloka šoštanjске termoelektrarne, in to v spregi z Rimskokatoliško cerkvijo.

Bralca bo v Rezmanovem romanu od stavka do stavka vodilo veselje do branja bogatega, mestoma nalašč in prav prijetno narečno obarvanega besedišča, pa tudi radovednost, kako se bo vse skupaj zaključilo – zato v bralsko pokušnjo tokrat objavljamo odlomek z začetka romana, ko se prebivalci Kotla (in z njimi »častni« gostje posvetitve) pripravljajo na svoj najpomembnejši dan v letu.



Peter Rezman

BARBARA IN KRIŠTOF

(odlomek)

Maribor, ura: 07:07

»Oní smo danes zjutraj čemerni. Treba bo na pot in se držati tujih urnikov. Kolikor se je dalo, ga je Oli uskladil z gostitelji, kamor gremo na obisk. Bolj kot ne delovni, kljub prazniku, in je vse skupaj zavito v slavnostno sveto mašo in posvetitev nove kapelice pred tem. Potem bo kakopak veselica.

Kot da tukaj, v naši štalci, nimamo dovolj dela!«

Tako se je Oním pletlo po glavi, ko so s pogledom skozi priprta vrata oplazili rob pisalne mize v sosednjem prostoru. Bili so še v nočni srajci, ravno iz postelje, na poti k umivalniku, a jih je pogled na vogal mize osvežil bolj kot voda. Tam so bili za najmanj deset centimetrov visoko naloženi papirji, mapice in rumene kuverte, vse v velikosti navadnega pisarniškega lista, in kup se je skoraj vsak dan povišal. Resda včasih samo za list ali dva, kar je manj kot milimeter. Drugič je kurir prinesel kuverto, mapo, za centimeter debelo, ali omot, zavezan s tanko vrvico. Potem spet samo kot pergament tanek, navadno nepodpisan list, na drobno natipkan s čudnimi podatki o denarjih in ljudeh in indeksih in pravnih osebah. Da o nepapirnih sporočilih, ki jih ni bilo na tem kupu in ki so, hvala bogu, varno skrita v Olijevem pametnem telefonu, sploh ne pomislijo.

Kup je bil najprej kupček in bil je tam od prvega dne, ko so prišli sem. Njihov predhodnik, prejšnji nadpastir, so jih milo pogledali, ko so na takrat samo dva centimetra naloženih dokumentov položili gladko rokico tankih prstov in prosojne kože. Ti so se tako ljubko podajali h krhkim porcelanastim skodelicam, krožnikom in so jim bile že srebrne vilice pretežke. Milo in prav nedolžno so jih pogledali in spregovorili:

»Tukaj smo odlagali stvari, ki se nam zdijo nerešljive. A jih bomo vendarle morali nekako razrešiti. Z božjo pomočjo, da jih ne bi reševal kasneje kdo drug, brez božje milosti.«

Potem so njihov predhodnik poniknili. Najprej v nekem avstrijskem samostanu, kjer so se očistili vseh nadlog, s katerimi ni bilo dobro oditi v Vatikan. Zdaj so že tam, blizu Svetega sedeža, preskrbljeni in rešeni posvetnih tegob. Oní imajo pa vse to še pred sabo, predvsem pa današnji dan, ko bodo v Kotlini posvetili dobra dela njihovih znancev z Gwerka. Zanje se je namreč vedelo, da toliko, kot naredijo slabega, poplačajo z dobrim, včasih celo z obrestmi, in upati je, da bodo obresti tokrat dobro obrodile.

»Oliver,« so poklicali Oní, ki so svojega pomočnika redko klicali s celim imenom, in kadar so ga, je to pomenilo, da je klic bolj pomemben kot običajno. Zato je Oli nemudoma odložil pametni telefon.

»Saj bo kava, preden se odpeljeva ...?« so proseče pogledali Oní.

Oli je bil v zadregi. Marici, ki je prihajala zgodaj zjutraj, še preden so Oní zlezli izpod odeje, je že prejšnji dan naročil, da danes odhajajo v Kotlino in da lahko zato pride kasneje.

»Marice ne bo. Bom jaz skuhal Oním, če jim je prav?«

»Prav«, so odvrnili Oní in dodali: »Pa pošteno posladkaj. Kot to stori Marica, saj veš. Če zdajle ne spijem sladke in močne kave, bo ves dan pokvarjen. Saj veš, če me začne glavobol ...«

»Vem, vem,« je zamrmral Oli in že zaznal svojo bolečino, nekje nad levim očesom, ki se ga je lotevala vedno, ko so borzni kazalci lezli v negativnem trendu.

Gverkovo, ura 07:15

V razkošni vilasti hiši na robu Kotline, obdani z visoko kovano ograjo, je Magistrova tiščala glavo globoko v pernato blazino in razmišljala, kako bi se izognila današnji veselici. Za to je na koncu koncev šlo. Za čisto navadno veselico. Te shode in priliznjene obraze, posiljene nasmeške, zajedljive poklone in ritolizniško prikimavanje senc je že nekaj časa težko prenašala. Potem vse te preobložene mize in na koncu so jima povsod, kjer sta bila, ljudje vsiljevali in jima ponujali neznanske količine prvovrstnih prehranskih surovin in gotovih jedi ter polnih steklenic, kot da bi Magistrovi doma ne imeli nič!

Tuhtala je, kako bi se tokrat izmuznila. Vedela je, da bo težko, čeprav je vedela tudi to, da je Magistruzgverka v resnici vseeno, a bo šla z njim ali ne. Gwerk je bil bolj moška reč. Ženske so tam zgolj delile malice zakladokopom. Nekaj malega jih je bilo še v računovodstvu za prepisovanje števil in nekaj tajnic za največje živine. Več pa ne. Ali ona gre ali pa ne gre, je bilo zanj povsem nepomembno in ravno to jo je vedno tako žgalo, da se spremljevalnim pohodom ni nikoli odrekla. Zato ga je poskušala pregovoriti, naj ne hodi. Neuspešno, a iz svoje kože ni mogla. Ko ga je slišala drsati proti kopalnici, je zavpila iz postelje:

»Kaj pa, če bi si vzela dan samo za naju?! A misliš, da bi te lahk pogrešali?«

Magistruzgverka se ni ljubilo niti odgovoriti. Potem je sprožila drugo vprašanje, ki je bilo že vdaja:

»Za kaj se bo pa sploh šlo v resnici danes?«

Magister se za njena jutranja tarnanja iz postelje nikoli ni menil. To drugo vprašanje pa ga je zdramilo, da je z zobno ščetko v ustih dvignil pogled v ogledalo, in bela pena, ki se mu je cedila iz ust in kapljala z brade v kamniti umivalnik, ni mogla prikriti lokavega nasmeha ter bliska v očeh. Vprašanje ga je spomnilo, kdo bo prišel danes v Kotlino. To ne bo navadno sranje, kot druga leta na teh zborih preseljencev, je hotel reči na glas, a ostal tiho zaradi polnih ust pene. Odvrgetel je ščetko na rob umivalnika, v pesti zajel vodo izpod pipe, si jo hušknil v usta, nagnil glavo nazaj, zagrgal in pljunil v odtok ter vse to ponovil še dvakrat.

V Kotlini je bil dober razlog za veselico že, če je Magistrova tajnica z Gwerka komu obljubila, da bo Magister prišel k njim na obed. Pridružile so se sence dobrotnika, da je Magistrova navadno obsedela čisto na drugem vogalu mize, saj so se okoli njenega moža gnetli vsi ti pribojci z eno samo skupno željo. Z vprašanjem, ali je že pogledal njihovo stvar.

»Danes bom pa jaz vprašal za našo stvar,« si je Magister čistih zob tiho povedal v ogledalo, potem pa na glas zavpil iz kopalnice proti spalnici, da pridejo škof iz nadškofije, in zavpil še:

»Škofom so odprta božja vrata,« potem pa tiho dodal zase: »Še več je pa odprtih tukaj, na zemlji, ne samo ona v nebesih.«

Kotel, pri Krištofu, ura: 07:31

Skozi kuhinjsko okno se je preko ceste lepo videlo na Ogrožno. Čezenj je proti jezeru vijugal zaraščen potok. Neprehodno jelševo in leskovo grmovje se je vzpenjalo nad vedno mokrimi velikimi zelenimi lapuhovimi listi in zapiralo pogled. Na drugi strani potoka se je vzpenjal hrib. Vanj je že bodlo jutranje sonce avgustovske nedelje. Prečno je Kotel rezala nova cesta, nadomestna obvoznica Kotline. Južno, levo od nje, je bilo polje. To se je kot potok zlagoma spuščalo in drselo v jezero. Na severni, desni strani ceste, hkrati meje Ogrožnega, se je pričelo zgoščeno naselje nadomestnih objektov, ki so izpodirali drug drugega. Poleg stanovanjskih hiš so bili nagnetenosti samostojne garaže, silosi, nadstreški, svinjaki, strojne lope, ogromni hlevi, čebelnjaki, rezervoarji gnojnice, piknik kamini, kozolci, zajčniki, traktorski hangarji, vrtni ute vseh velikosti in različnih naklonov streh. Med nekdanjo premišljeno razporejene kmetije, kjer so pred pol stoletja orali s kravami in sejali žito, se je natlačil en sam urbanistični nered.

Takoj ob cesti se je nad neurejeno zmedo objektov vseh vrst dvigala velika rdeča streha Brodnikovega posestva. Nad njo je bilo včasih Hribarjevo. Še nad njimi se na ozkem pasu stiskajo nadomestni objekti Dolinarjevega grunta z Ogrožnega. Ob kratkem dovozu do teh treh kmetij stoji obnovljena kapela. Na beli in oranžni podlagi je bila zunaj poslikana s skoraj

živimi svetniki, znotraj obložena s črnim zakladom. Bila je nadomestilo za vse druge, nekdanje razstavljene po bivših križiščih poljskih poti, ki so se že zdavnaj, z drugim cimprojem vred, porušile in potopile v jezero, raztezajoče se po sredini Kotline.

Krištof je mečkal v rokah svež krajček štruce in ga na suho žulil ter si pasel oči na razgledu skozi okno. Slednjič je izostril pogled na obnovljeno kapelo:

»Dans bo velka reč,« je rekel na glas, čeprav je bil pred kuhinjskim oknom sam.

Pogledal je na elektronsko budilko, ki je merila čas na hladilniku, in v mislih izračunal, da ga ima še dovolj za mirne priprave na to veliko reč. V kuhinjo je vstopila Krištofova z dvema kravatama in belo srajco v rokah:

»Kero kravatno boš dal gor?«

Pogledal ju je, obe je imel rad. Tako svetlejšo z belimi, svetlo- in temnosivimi progami, kot ono drugo, temnozeleno, z redkimi, čisto drobnimi rumenimi pikami. Gledal ju je in čez čas dojel:

»Nobene od teh dveh ne bom mel. Ke je oranžna, špricana?«

»Oranžna?« se je začudila Krištofova.

»Oranžna, ja. Velka reč bo dans. Kapela pa cerkev so zdaj tud oranžne.«

»V redu,« je odvrnila že v koraku nazaj, od koder je prišla. Krištof je klical za njo:

»A mama je že zrihtana? Brez stare Hribarce ne mormo bit dans!«

Krištofova ni odgovorila. V spalnični omari je brskala za oranžno kravato, jo urno smuknila z obešala ter se vrnila v kuhinjo. Srajco in kravato je obesila čez naslon stola:

»Sej veš, da so mat že cel keden čist u luftu. Prvi bojo tam, s tistim svojim vozejkom.«

»Mogočej ga dans ne bo nucala. Sej lepo gre tud brez njega.«

»Ne vem,« se je namrdnila Krištofova. Ljubše ji je bilo skoraj sto let staro taščo potiskati v invalidskem vozičku, kot da se je ves čas naslanjala na njeno ramo.

Kotel, pri Konjarju, ura: 07:47

Preden je zaprl vrata konjskega hleva, se je še enkrat ozrl proti jaslim. Ob njih sta bila po starem privezana Vran in Črt. Obema se je zadnja plat svetila, kot bi ju namazal s črnim globinom. Zapah je zarožljaj in v ravno tako bleščeče črnih usnjenih škornjih, segajočih malo

čez kolena, jo je ubral v kuhinjo. Njegova je ta čas pomolzla in pomila molzni stroj. Mleko je čakalo v nepredušni svetleči se posodi. Vsak čas bo pripeljala mlekarska cisterna in počrpala belo tekočino, da se bo zlila v eno znotraj nerjavečega trebuha tovarnjaka.

Pred njo sta na mizi ležali Družina in Jana. Počasi in z užitkom je srebala močno črno kavo, da je dišalo po celem prostoru. Nanj, na Konjarja, je čakala prav takšna mala, umetelno in čičkasto porisana tanka porcelanasta skodelica, do roba napolnjena s kofetom. Bil je že oblečen za slavnostni dan, a še jutranje sproščen. Gumbi na rokavih niso bili zapeti, tudi pod belim ovratnikom je srajca na široko izdajala njegove kosmate prsi. Njej je bilo to vedno všeč, čeprav tega ni nikoli rekla na glas. H Konjarjem se je priženil on. Z Mickinega. Z majhnega posestva blizu nekdanjega gasilskega doma. Zdaj ni več ne enega ne drugega. Ne gasilskega doma ne Mickinega.

V prejšnjih časih ne bi dočakali, da bi fant z Mickinega prišel za birta h Konjarjem. A časi so se spremenili. Godnega Konjarjevega dekleta se je zgodaj lotilo hrepenenje po zvedavem fantu živih oči in simpatičnega, malo potegnjenega obraza. Čelo je vedno brisal čop črnih las s sicer nazaj počesanega bujnega lasišča. Zgodaj si je oblikoval brke, prav kakor njegov oče. Bili so skoraj kot narisani in Konjarjeve niso motila niti neobičajno gladka in malo štrleča ušesa.

Sedel je, iztegnil noge daleč od mize, srebnil na dolgo kavo in čez rob skodelice vprašal:

»Bohve, a bo tastara Hribarca dans tud hotla bit taglavna, ko jim pridejo take buče žegnati na novo zrihtano kapelo?«

»Vešda jo bojo vozili vsepovsod zraven.«

»Sploh ne vem, ka jo tolk vozijo s tistim vozejkom? Sej je stara čist v redu. Gre sama, ko je treba.«

»Čez kamot ga ni. Stara je pa tud zadost, da ji ni treba bit nerodno na vozečku.«

»Ja bohtenima rad. Drugo leto jih bo mela sto! Ne vem, če ni taprva v našem Kotlu, ko jih bo mela sto! Jaz se ne spomnim, da bi jih kdo prej že mel sto,« je trikrat ponovil stotico Konjar in dodal:

»Najstarej je bla Žerjavka Lonka, kolikor jaz vem. Tam pri Žerjavah je bil zmerej kdo, ki je tak dolgo živel. Lonka jih je mela petindevetdeset, preden je šla na un svet. Hribarca pa sto!«

»Če jih bo učkala?«

»Pa še kak jih bo. Pa še črez! Ziher. Mi jih pač ne bomo! Preveč strupov požremo.«

Potem sta utihnili. V novi hiši, nadomestni za prejšnjo kmetijo Konjarjevih na Ogrožnem, se je ohranil pristni kmečki mir. Kljub temu da sta nenehno šivala sem in tja po dvorišču, v hlev, svinjake, v konjak, pa v kurnik, v garaže in v lope z nešteti traktorskimi priključki, bi kakšen mestni človek jadikoval že, ko bi ju gledal. A sta kljub obilici dela živela v ustaljenem redu. Počasi in zadovoljna s kmetijo in živalmi na njej. Nedeljska jutra so bila še posebej drugačna,

ko je dan tekel še počasneje kot sicer in so bila opravila zgoščena zgolj okoli neodložljive krme živine in molže goveda. Vonj kuhanega mesa je od desete ure naprej nezmotljivo oznanjal sedmi dan počitka, pregrnjen z belim prtom in rumenimi rezanci, ki so čakali na zakuho v veliki beli porcelanasti skledi. Ko sta ob nedeljah prišla od svete maše, počasi, po novoasfaltirani cesti med gosto postavljenimi hišami, sta si postregla s ta pravo južino in jo pojedla ob zvoku čestitk in pozdravov, narodnozabavne glasbe ter osmrtnic na prvem programu radia. Vsako nedeljo je bilo tako, le danes bo drugače.

»Pa res pridejo sam gospod škof?« je v molk posegla Konjarjeva.

»Nadškof, pa dekan. Pa kaplan. Vsi bojo prišli. Pa župan. Pa Magisterzgverka.«

»Škoda, da ne boš ti fural naših. Župana pa Magistra!«

»Eh,« je odmahnil, »nič zato. Nadškof in dekan tud nista od muh. Takih buč še ni bilo na mojmu koleslju!«

»Pa Krištof bo bojda zraven Magistra na uni kočiji.«

»Ja. Un je organizator, sej veš. Naš precednik ogrožencev. Žegnanje kapele pa sveta maša sta bolj za zraven. Uradno smo danes mi taglavni. Mi! Ogroženci.«

»Kir bi si mislu, da bo ta napol Hribarjev Krištof še kedej tak dauč prilezu? Prej, ko je bla še una država, ga že ne bi pustili zraven!«

»Eh, kake pa strelaš?! Kir bi pa prej kedej cerkev na novo žegnal?! Pa na vsakem voglu novo kapelo postavlal?!«

»Ja. Popravljen hriberska kapela je mal tud namesto drugih, ki so se enkrat podrle.«

»Ja,« je prikimal. »Tud če se niso same podrle ...«

Posrebal je zadnjo kavo iz skodelice, ko je od zunaj v nedeljski mir zahrumel tovarnjak in je naslednji hip skozi priprta vrata udaril v prostor vonj po izpušnih plinih.

»Mlekar je tu ...« Planila je skozi vrata, on se je stegnil in opazoval svetlečo se cisterno, ki je obračala na Konjarjevem dvorišču.

Poezija je boks s povišano vroćino

Eva Vrbnjak

V začetku letošnjega leta je pri Založbi Goga izšla pesniška knjiga *Vrata raja*, ki prinaša izbor poezije Ahmeda Burića. V Sarajevu rojenega novinarja, pesnika, kolumnista in angažiranega intelektualca smo predstavili že v prejšnji številki revije *Rast*, zato tokrat besedo prepuščamo njegovim verzom, ki v spomin prikličejo znameniti boksarski obračun Thomasa Hearnsa in Sugarja Raya Leonarda leta 1981 v Las Vegasu.



Ahmed Buric

THOMAS HEARNS – SUGAR RAY LEONARD

Ležim pri mami,
med svojimi najljubšimi knjigami,
v sobi, iz katere vedno odidem na pot.
In v katero se vedno vračam:
prijatelj boksar mi pošlje sporočilo,
da ponovno odpira restavracijo.
Odgovorim, da sem počaščen,
pesnik mora poznati vsaj enega boksarja,
ta športa sta si podobna.
In da bom gotovo prišel,
če me ne ustavi bolezen,
zdaj je tretji dan,
odkar me razbija vročina.
40 stopinj kaže
stari termometer z italijanskimi oznakami:
normale, debole, media, forte in fortissimo.
Sem med media in forte,
poltežka kategorija, takšen sem bil,
dokler me ni življenje nokavtiralo,
in vem, da me on razume.

Ker to ni spopad titanov
Rumble in the Jungle
v Kinšasi. For the black power in za
bratstvo i jedinstvo in za Mobutuja
Seseja Seka Nkukuja wa za Bango.

Mi imamo krščanska imena:
Vročina Thomas in Leonard,
to je včasih tudi zahrbtna
borba tistih, ki se hitro premikajo,

in vročica je v resnici boksarski dvoboj.

Finale za združitev naslovov,
Thomas Hearns proti Rayu Sugarju Leonardu,
16. september 1981 v Las Vegasu.

Kar se je zgodilo v Vegasu, ostane v Vegasu.

Na začetku je Vročina Hearns veliko boljši,
šopiri se, ima dolge roke in bele svilene hlačke
in udarja moje Telo Leonarda s kirurško natančnostjo,
razbija me ta-ta-ta, direkt-kroše-direkt, ta-ta-ta-ta-ta
direkt-direkt-kroše-direkt-direkt,
udarec na udarec,

moja Leonardovska glava leti levo-desno,
kot da bi igrali Ramonesi.

Kud Idijoti,
za njimi tudi jaz.

Ne smem mu pustiti, da me dobi z aperkatom,
potem je konec.

V kotu najdem odrešilno svečko in jo vstavim s fantastično preciznostjo zadaj, na takšnih tekmah je vse dovoljeno, zakaj ne bi rekel, Hearns ima še vedno prednost, ampak Leonard se vrača, opotekam se, ampak zasvetila se je petnajsta runda: zdrznem se, ko iz kota zaslišim očetov glas, »ne bodi pizda, to ni nič proti temu, kako je udarjal Wilfred Benitez.«

Ni pomembno, ali si iz Sarajeva, kadar udarjajo, udarjajo enako močno, morda še močnejše.

Korčula, leta 1983, na največjem ekranu gledam, kako začne delati Hearns napake, udarjam ga skozi guard in triumfalno dvignem roke, ker vidim, da se je opotekel in naziv je moj.

Svetovni prvak v borbi z vročico:

»Virus je, gospod, povsod v mestu, kam bi prišli, če bi hodil za vsako vročino k bolniku na dom. Vzemite svečke, v šestih urah znižajo vročino.«

Sram me je, ker sem zmagal s pomočjo dopinga: ampak zmagi se ne gleda v zobe, nosijo me po ringu, jaz pa sem Sugar Ray, še vedno sanjam, da bom šel nekam na otok in se umaknil neporažen.

Poezija je boks s povišano vročino. Ali proti njej.

Prevedla Jelka Ciglencečki.

82
RAST
2016



201609594,2

COBISS

KNJANICA M. JORCA
DOHOZANSKI ODD. IN POSEBNE

